

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
2022 ОНЫ НАМРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН

2022 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 02-НЫ ӨДӨР, БААСАН ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ

НЭГДСЭН ХУРАЛДААН

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ХЭЛТЭС

*Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дараах
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.*

НЭГДСЭН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА
2022 оны 12 дугаар сарын 02-ны өдөр, Баасан гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга	1
Хуралдааны товч тэмдэглэл:	2-9
Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:	10-162

---

1. Газрын тосны бүтээгдэхүүний тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл /Засгийн газар 2021.11.29-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг, үргэлжилнэ/	12-13
2. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Хэмжил зүйн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хууль, тогтоолын төслүүд /Засгийн газар Зөвшөөрлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-д нийцүүлэх, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах зорилгоор боловсруулсан. 2022.11.21-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх, үргэлжилнэ/	14-32
3. Улсын дээд шүүхийн шүүгчид нэр дэвшигчтэй танилцах асуудал	32-73
4. Монгол Улсын Ерөнхий сайдын мэдээлэл: Эрчим хүчний салбарын өнөөгийн байдал, “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын Эрчим хүчний зорилт болон Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт туссан томоохон төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийн явц, тулгамдаж байгаа асуудлын талаар	73-105
5. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.11.28-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх, нэн яаралтай/	105-162

ХУРААНГУЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Тав.Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.11.28-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх, нэн яаралтай/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Б.Бат-Эрдэнэ, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын дэд сайд Г.Түвдэндорж, мөн яамны Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын дарга Б.Болортуяа, Ногоон хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга Б.Буяннэмэх, Хуулийн хэлтсийн дарга С.Цогтгэрэл, Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын мэргэжилтэн П.Баярцэцэг, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газрын дарга Д.Цолмон, Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын дарга С.Мөнхнасан, “Монголын эрх зүйн судалгаа хөгжлийн төв” төрийн бус байгууллагын хуульч Р.Лхагвабаяр, Монголын Аялал жуулчлалын холбооны хүндэт Ерөнхийлөгч, “Нью жуулчин тур” ХХК-ийн ерөнхий захирал Ш.Нэргүй нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын дарга Г.Агар-Эрдэнэ, мөн газрын Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн дарга Д.Энхбат, Хууль, эрх зүйн газрын Зөвлөхүүдийн албаны зөвлөх Ц.Баянмөнх, Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Эдийн засгийн байнгын хороо хариуцсан референт Г.Баярмаа нар байлцав.

Төслийн үзэл баримтлалын талаар илтгэлийг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Б.Бат-Эрдэнэ, хуулийн төслийг хэлэлцэх эсэх талаар Эдийн засгийн байнгын хорооноос гаргасан санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн М.Оюунчимэг нар танилцуулав.

Илтгэл болон Байнгын хорооны санал, дүгнэлттэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ш.Адьяа, М.Оюунчимэг, С.Чинзориг, Б.Баярсайхан, Б.Энхбаяр, Ц.Идэрбат, Х.Булгантуяа, С.Ганбаатар, Ж.Бат-Эрдэнэ, Н.Ганибал, О.Цогтгэрэл, Ж.Батжаргал, Т.Аубакир нарын тавьсан асуултад Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Б.Бат-Эрдэнэ, мөн яамны Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын дарга Б.Болортуяа, Хуулийн хэлтсийн дарга С.Цогтгэрэл, Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын мэргэжилтэн П.Баярцэцэг, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газрын дарга Д.Цолмон, “Монголын эрх зүйн судалгаа хөгжлийн төв” төрийн бус байгууллагын хуульч Р.Лхагвабаяр, Монголын Аялал жуулчлалын холбооны хүндэт Ерөнхийлөгч, “Нью жуулчин тур” ХХК-ийн ерөнхий захирал Ш.Нэргүй нар хариулж, тайлбар хийв.

Төслийн үзэл баримтлалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн С.Одонтуяа, Ц.Сандаг-Очир, Ж.Батжаргал, Л.Мөнхбаатар нар үг хэлэв.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх асуудлын санал хураалтыг хойшлуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 18 цаг 20 минутад хэлэлцэж дуусав.

Бусад. Цэргийн их сургуулийн 1992 оны төгсөгчид, Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Жаргалмаа, Х.Нямбаатар нарын урилгаар Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хамгаалах өдрийг угтан иргэдийн төлөөлөл, Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Баярсайхан, Ц.Цэрэнпунцаг нарын урилгаар Завхан аймгийн Их-Уул сумын Соёлын төвийн ажилтнууд, Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Даваасүрэн, Л.Мөнхбаатар, Л.Энх-Амгалан нарын урилгаар Хөвсгөл аймгийн Цагаан-Уул сумын ерөнхий боловсролын сургуулийн 1993 оны төгсөгчид Төрийн ордон, Улсын Их Хурлын чуулганы үйл ажиллагаатай танилцав.

Чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар 5 асуудал хэлэлцэв.

Чуулганы нэгдсэн хуралдааны зохион байгуулалтыг Хуралдаан зохион байгуулах хэлтсийн дарга Н.Наранцогт, мөн хэлтсийн шинжээч М.Номиндулам, С.Энхзаяа нар хариуцан ажиллав.

Хуралдаан 7 цаг 34 минут үргэлжилж, 76 гишүүнээс 50 гишүүн хүрэлцэн ирж, 68.8 хувийн ирцтэйгээр 18 цаг 24 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:
ЕРӨНХИЙ НАРИЙН
БИЧГИЙН ДАРГА

Л.ӨЛЗИЙСАЙХАН

Тэмдэглэл хөтөлсөн:
ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ
ХӨТЛӨХ АЛБАНЫ
ШИНЖЭЭЧ

Ц.АЛТАН-ОД

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Тав.Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2021.11.28-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх, нэн яаралтай/

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх асуудлыг хэлэлцэнэ.

Нэн яаралтай горимоор өргөн мэдүүлсэн байгаа. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Б.Бат-Эрдэнэ сайд байна уу? Ажлын хэсэг ороорой.

Дараагийн асуудалд орно. Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэ шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн эцсийн хэлэлцүүлгийг явуулна. Ажлын хэсгийнхнийг оруулъя.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх асуудлыг хэлэлцэнэ.

Хууль санаачлагчийн илтгэлийг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ танилцуулна. Индэрт урьж байна.

Б.Бат-Эрдэнэ: Улсын Их Хурлын дарга, Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Та бүхний энэ өдрийн амгаланг айлтгая,

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан **“Алсын хараа-2050”** Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын зорилт 4.2-т заасан эдийн засгийн тэргүүлэх салбарыг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд 2021-2030 онд үндэсний онцлог бүхий аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, олон улсын аялал жуулчлалын зах зээлд өрсөлдөх чадвар дээшилсэн байна гэж.

Мөн зорилт 8.2-т заасан эдийн засгийн тэргүүлэх салбарууд болон байршлын давуу талд тулгуурлан бүс, орон нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд 2021-2030 онд байгаль экологи, археологи, палентологи, нүүдлийн өв, түүх, соёл, **рекреац**_[амралт зугаалгын цогц арга хэмжээ]-ийн нөөц, нутгийн иргэдээ түшиглэсэн аялал жуулчлалыг бүсчлэн хөгжүүлнэ гэж тус тус заасан бөгөөд эдийн засгийг сэргээх үндсэн хөшүүргийн нэгээр аялал жуулчлалын салбарыг онцолж, тэдгээрийг биелүүлэх тодорхой зорилтуудыг дэвшүүлсэн байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгож, үндсэн чиглэлийн 27-д Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхлэх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан иргэн, хуулийн этгээд хооронд үүсэх харилцаа болон төрөөс аялал жуулчлалыг хөхиүлэн дэмжихтэй холбогдсон харилцааны эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох зорилтыг дэвшүүлсэн.

Иймд Аялал жуулчлалын тухай хуулийн зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ, агуулгад ихээхэн өөрчлөлт гарч,

түүнтэй уялдуулан хуулийг шинэчлэн батлах шаардлагатай байх тул Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 25.1.4-д заасны дагуу Аялал жуулчлалын тухай хуулийн төслийг шинэчлэн найруулгын хэлбэрээр боловсрууллаа.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зорилт нь үндэсний онцлог бүхий байгаль, түүх, соёлын өвд тулгуурласан тогтвортой аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлээр дамжуулан эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, дэмжихэд чиглэгдсэн аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд төр, иргэн, хуулийн этгээдийн хооронд үүсэх харилцааг зохицуулна.

Хуулийн төсөлд уг хуулиар зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээг дараах байдлаар тусгасан.

Аялал жуулчлалын байгууллагыг тур оператор, аяллын агент, аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага гэж ангилж, тур операторын үйл ажиллагааг тусгай зөвшөөрөлтэй эрхлэх зөвшөөрөл эзэмшигчдэд тавигдах шаардлагыг тодорхой болгосон.

Тодорхой газар нутагт тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор гадаадын болон дотоодын хөрөнгө оруулалтыг татах, аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, орон зайн зохистой төлөвлөлтийг бий болгох зорилгоор тусгай хамгаалалттай нутаг дэвсгэрээс гадна аялал жуулчлалын бүсийг улсын болон орон нутгийн аялал жуулчлалын бүс гэж ангилж, бүсийн менежментийг бүхэлд нь, эсвэл тодорхой хэсгийг гэрээний үндсэн дээр хувийн хэвшлээр гүйцэтгүүлэх боломжийг бүрдүүлсэн.

Аялал жуулчлалын салбар дахь орон нутгийн оролцоог нэмэгдүүлэх, үүрэг хариуцлага, эрх хэмжээг тодорхой болгосон зохицуулалтыг тусгана. Тухайлбал, харьяалах нутаг дэвсгэртээ аялал жуулчлалын арга хэмжээг төлөвлөн, мэргэжлийн холбоо, хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлэх, жуулчин болон аялагч байрлах отоглох цэгийн төлбөр, хураамжийг тогтоох эрхийг Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуультай нийцүүлэн аймаг, нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд отоглох, цэгийн байршлыг тогтоох, аяллын маршрудыг тогтоох, тэмдэгт тэмдэглэгээ байрлуулах эрхийг сум, дүүргийн Засаг даргад, дэвсгэртээ жуулчны мэдээллийн төв байгуулах эрхийг аймаг, нийслэлийн Засаг даргад тус тус олгож, отоглох цэгийн менежментийг хувийн хэвшилд гүйцэтгэх боломжийг бүрдүүлэх, жуулчдын аюулгүй байдлыг хангахын тулд олон нийтийн англи хэлтэй жуулчин цагдаа ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

Аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага нь Монгол Улсын болон олон улсын холбогдох стандартын шаардлагыг ханган ажиллах ба ялангуяа ариун цэврийн байгууламжийг онцгой анхаарч, стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж барих, засварлах зардлыг аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвараас хасагдах зардалд тооцох зориулалтыг тусгасан.

Хил орчмын аялал жуулчлалыг байнгын ажиллагаатай боомт, олон улсын боомт болон хил орчмын нутаг дэвсгэрт байрлах чөлөөт бүсэд олон улсын аялал жуулчлалын үйлчилгээ

үзүүлэх, Тусгай зөвшөөрөлтэй тур оператор гүйцэтгэх зохицуулалтыг тусгасан.

Тусгай зориулалтын агнуурыг аялал жуулчлалыг дэмжих зорилгоор сүргийн бүтцийг алдагдуулахгүйгээр тооцоо судалгаанд үндэслэн аргал, хонь, янгир ямаа, идлэг шонхор, тул загасыг агнах, барих тусгай зөвшөөрлийг дуудлага худалдааны зарчмаар нээлттэй, ил тод олгох эрх зүйн орчныг бүрдүүлсэн.

Төрөөс аялал жуулчлалыг дэмжих, тогтвортой санхүүжүүлтийг бүрдүүлэх зорилгоор аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сан байгуулж, сангийн хөрөнгийг агаарын тээврийн үйлчилгээг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, аялал жуулчлалын улирлын хамаарлыг бууруулах, аялал жуулчлалын шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хөгжүүлэх, Монгол Улсыг гадаад дотоодод сурталчлах үйл ажиллагааг зохион байгуулах, аялал жуулчлалын дэд бүтцийг бий болгох, хөгжүүлэхэд зарцуулах бөгөөд санхүүжилтийн эх үүсвэрийг казиногийн татварын орлого болон олон улсын нислэгийн зорчигчоос хураан авах аялал жуулчлалын төлбөр зэрэг эх үүсвэрүүдээс бүрдүүлэх зохицуулалтуудыг тусгасан.

Жуулчдын худалдан авсан бараа, бүтээгдэхүүнд ногдуулсан нэмэгдсэн өртгийн албан татварыг буцаан олгох, жуулчны татвар бий болгох эрх зүйн орчныг бүрдүүлсэн.

Төр, хэвшил, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын зарим төрлийн төрийн үйлчилгээг аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбоогоор гүйцэтгүүлэх, тухайлбал, аялал

жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагын зэрэглэл олгох, тур операторын тусгай зөвшөөрөл олгох чиг үүргийг гүйцэтгүүлэх эрх зүйн үндэслэлийг нарийвчлан тодорхойлсон.

Монгол Улсын аялал жуулчлалын салбараар дамжуулан 2023, 2024, 2025 онуудад экспортын орлогыг 2019 онтой харьцуулахад 3-аас 4 дахин нэмэгдүүлж 2.4 тэрбум ам.долларын эдийн засгийн эргэлтийг бий болгон, дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 15 орчим хувийг бүрдүүлэхийг зорьж байна.

Өдрөөс өдөрт өөрчлөгдөж буй гараг ертөнц дээр хүний хөдөлгөөн, дуу чимээнээс ангид, онгон дагшин байгальд өөрийгөө олох, эрэлхийлэх, дахин төрсөн мэт мэдрэмж авахын тулд зорин аялах газрын нэг нь баян бүрд болох Монгол Улс болно гэдэгт итгэлтэй байна.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Улсын Их Хурлын нэгдсэн чуулганы хуралдаанаар хэлэлцэн шийдвэрлэж өгнө үү.

Анхаарал тавсанд баярлалаа.

Г.Занданшатар: Одоо төслийн талаарх Эдийн засгийн байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Мөнхөөгийн Оюунчимэг танилцуулна. Индэрт урьж байна.

М.Оюунчимэг: Улсын Их Хурлын дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Монгол Улсын Засгийн газраас 2022 оны 11 дүгээр сарын 28-ны өдөр Улсын Их Хуралд нэн яаралтай

хэлэлцүүлэхээр өргөн мэдүүлсэн Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэх эсэх асуудлыг Эдийн засгийн байнгын хороо 2022 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдрийн хуралдаанаараа хэлэлцлээ.

Хууль санаачлагч нь үндэсний онцлог бүхий байгаль, түүх, соёлын өвд тулгуурласан тогтвортой аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлээр эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, тодорхой газар нутагт тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, гадаадын болон дотоодын хөрөнгө оруулалтыг татах, тур оператор болон тур агент, жуулчны хөтчийн талаарх харилцааг шинэ түвшинд гаргах, тур операторын үйл ажиллагааг тусгай зөвшөөрөлтэй болгох, мэргэжлийн хариуцлагын даатгалд албан журмаар даатгуулах замаар хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, жуулчны аюулгүй байдлыг хангах, аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагыг төрөөс бодлогоор дэмжих, аялал жуулчлалын салбарт олон улсын жишгийг нэвтрүүлэх, хил орчмын аялал жуулчлалын үйл ажиллагааг батлагдсан маршрутаар тусгай зөвшөөрөлтэй тур оператор гүйцэтгэх аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд төр, иргэн, хуулийн этгээдийн хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах, орон нутгийн оролцоог нэмэгдүүлэх, аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага нь Монгол Улсын болон олон улсын холбогдох стандартын шаардлагыг ханган ажиллах, стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж барих, засварлах зардлыг аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвараас хасагдах зардалд тооцох, жуулчдын худалдан авсан бараа, бүтээгдэхүүнд

ногдуулсан нэмэгдсэн өртгийн албан татварыг буцаан олгох, жуулчны татвар бий болгох зэрэг эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх зорилгоор хуулийн төслийг боловсруулжээ.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар аялал жуулчлалын байгууллагын үйл ажиллагаа, үйлчилгээг олон улсын стандартад нийцүүлж, чадавхжуулах нөхцөл бүрдэх, аялал жуулчлалын үйл ажиллагааг дэмжих, тогтвортой санхүүжилтийн эх үүсвэр бүрдэж, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сангийн удирдлагын дийлэнх олонхыг олон нийтийн төлөөлөл хэрэгжүүлэх, зарцуулалтад тавих хяналтыг төр, олон нийтийн төлөөлөл хамтран хэрэгжүүлэх, тусгай зориулалтын агнуурын аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн хөгжих, гадаадын жуулчны виз олголтыг хөнгөвчлөх, хурдан шуурхай болгох, визгүй зорчих орны тоог нэмэгдүүлэх боломж бий болох, Монгол Улсыг зорин ирэх жуулчны тоо нэмэгдэнэ гэж төсөл санаачлагч үзжээ.

Байнгын хорооны хуралдаанаар хуулийн төслийг хэлэлцэх үед Улсын Их Хурлын гишүүн Х.Булгантуяа жишиг аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, аялах чиглэлийг тогтоож, тодорхой болгох, энэ чиглэлээр мэргэшсэн олон улсын зөвлөх ажиллуулах, Улсын Их Хурлын гишүүн Ж.Бат-Эрдэнэ жуулчдыг аялах таатай орчныг бүрдүүлж, жуулчны визний асуудлыг хөнгөвчлөх, зорчигч тээврийн зардал, үйлчилгээг оновчтой болгоход анхаарах, Улсын Их Хурлын гишүүн М.Оюунчимэг стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламжтай болоход анхаарах, Улсын Их Хурлын гишүүн С.Чинзориг аялал жуулчлалын маршрутыг Засгийн газраас тогтоодог

болох, агаарын тээврийн үндэсний авиа компаниудаа бодлогоор дэмжих гэсэн саналуудыг хэлсэн болно.

Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх дээрх хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг дэмжиж, Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэх нь зүйтэй гэж үзлээ.

Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл, Аялал жуулчлалын тухай хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай, Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Амьтны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Төсвийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслүүдийг хэлэлцэх эсэх талаарх Эдийн засгийн байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг хэлэлцэн шийдвэрлэж өгөхийг Та бүхнээсээ хүсье.

Анхаарал хандуулсанд баярлалаа.

Г.Занданшатар: Ажлын хэсгийн гишүүдийг танилцуулъя.

Энэ хооронд эхлээд хууль санаачлагчийн илтгэл болон Байнгын хорооны санал, дүгнэлттэй холбогдуулж асуулт асуух Улсын Их Хурлын гишүүд бүртгүүлнэ үү.

Ажлын хэсгийн гишүүд. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын дэд сайд Гантөмөрийн Түвдэндорж, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын дарга Батсүхийн Болортуяа, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Ногоон хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн газрын дарга Борисын Буяннэмэх, Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Хууль зүйн бодлогын газрын дарга Дорждэрэмийн Цолмон, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Хуулийн хэлтсийн дарга Сүхбаатарын Цогтгэрэл.

Тус яамны Аялал жуулчлалын бодлого зохицуулалтын газрын мэргэжилтэн Паламдоржийн Баярцэцэг, Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын дарга Содномрэнцэнгийн Мөнхнасан, С.Мөнхнасан дарга хаана байна? Сая байсан. С.Мөнхнасан даргыг дуудъя. Энэ агаарын тээврийн асуудал чинь энэ дотор их чухлаар тавигдаж байгаа.

“Монголын эрх зүйн судалгаа хөгжлийн төв” төрийн бус байгууллагын хуульч Ренчинпүрэвийн Лхагвабаяр, Монголын Аялал жуулчлалын холбооны хүндэт Ерөнхийлөгч, “Нью жуулчин тур” ХХК-

ийн ерөнхий захирал Шагдарсүрэнгийн Нэргүй.

Сайдынхаа дээр суучихсан байна уу? Ширнэнбаньдын Адьшаа гишүүн асуулт асууна.

Ш.Адьшаа: Энэ хуулийн төслийг хэлэлцэхийг дэмжиж байгаа.

Өнөөдөр аялал жуулчлалаар дамжуулж Монгол Улсын эдийн засгийг хөгжүүлэх, эдийн засгийн таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх бас нэг гарц гэж харж байгаа. Энэ дээр сайн хэлэлцээд дэмжих ийм саналтай байна.

Тэгэхдээ энэ нэн яаралтай горим гэдэг энэ юм чинь ер нь ямар учиртай юм бэ? Энэ дандаа нэн яаралтай горим гээд л нэг юм орж ирж байдаг. Энэ үгнээсээ эхлээд л энэ нэг л их сонин санагдаад байгаа юм.

Дэр нь энд Зөвшөөрлийн тухай хуулийг бид сая хэлэлцсэн. Тэгээд энэ дахиад л энэ тур операторуудад зөвшөөрөл олгоно гэдэг энэ асуудал дахин орж ирж байна.

Ер нь зөвшөөрлийн системийг багасгая. Аль болох цахим болгоё. Аль болох иргэдэд чирэгдэл багатай, төр хувийн хэвшлийн хэмжээнд, ялангуяа хувийн хэвшлийг дэмжье гэсэн ийм бодлогыг энэ Засгийн газар явуулж байгаа гэсэн ойлголттой байгаа. Энэ дээр нэг хариулт авъя.

Дээр нь энэ агаарын тээврийн компаниудад дотаци олгох юм байна. Энэ бол яав ч байж болохгүй. Ингээд дотаци өгсөөр байгаад бид чинь эдийн засаг сөхөрчхөөд байна. Энэ ямар бодлого, хэний ийм лобби яваад байна.

Тэртээ тэргүй Монгол Улсад ирэх жуулчин ирэхээ хүрвэл дотациар багасгасан ч ирнэ. Ирэхгүйгээ хүрвэл үнэгүй байсан ч ирэхгүй шүү дээ. Менежмент, сурталчилгаагаа, бодлогоо тодорхойлъя.

Аливаа юмыг дотациар, энэ татвар төлөгчдийн мөнгийг янз бүрийн байдлаар энэ угаах хэлбэр рүү оруулахаа больё гэж бодож байгаа. Би энэ дээр маш хатуу байр суурьтай байх болно.

Дээр нь энэ Үндэсний хороо гээд нэг байгууллага байгуулагдах юм байна. Үгүй ээ, энэ чинь энэ чиглэлийн яам нь байж байхад энэ Үндэсний хороо заавал яахаараа байгуулдаг юм. Одоо энэ Үндэсний хороо, яамгүй сайд гэдэг энэ Засгийн газар ийм асуудлуудыг оруулж ирж байгаа. Яамгүй сайдтай Үндэсний хорооны дарга гээд.

Ингээд өнөөдөр энэ орон тоо нэмдэг аливаа энэ асуудлуудыг хүнд зориулсан ийм тогтолцоог битгий оруулж ир ээ. Засгийн газар энэ дээр анхаарлаа хандуул. Одоо яамгүй сайд гэж байсан. Одоо Үндэсний хороо гээд.

Тэгтэл энэ асуудлыг хариуцсан Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам чинь юу хийх юм?

Дээр нь энэ асуудлыг хариуцсан тэр Зам, тээврийн хөгжлийн яам чинь юу хийх юм?

Тэгээд ийм сонирхолтой ч гэх юм уу, ер нь бодлогогүй ч гэх юм уу, хүнд зориулсан албан тушаал бий болгохыг санаархсан ийм бодлогоо Засгийн газрууд татаж ав.

Дээр нь энэ аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх хамгийн чухал асуудал бол энэ визийн асуудал байгаа. Энэ визийн бодлого бол маш зөв байна. Энэ дээр бол энэ визийг хөнгөвчлөх асуудлыг бид шийдэж байж тэр цахим визийн системийг нэвтрүүлж байж Монголд ирэх аялал жуулчлалын урсгалыг бий болгоно. Түүнээс биш өнөөдөр энэ Хятад, бусад орнуудад байдаг энэ визийн бизнес, визийн энэ хулгай луйварт бас цэг тавьсан байгаа шүү дээ. Энэ дээр маш зөв шийдвэр гаргаж ажиллавал бид Монгол Улсад тэр тээврийн хөнгөлөлтөөс ч илүү энэ визийн систем, визийн цахим бодлогоо зөв бодлого явуулах асуудал бол хамгийн чухал байна гэдгийг хэлье. Энэ асуултууд хариу авъя.

Г.Занданшатар: Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд хариулна. 81.

Б.Бат-Эрдэнэ: Ш.Адъяаа гишүүний асуултад хариулъя.

2023, 2024, 2025 оныг Монголд зочлох жил болгож зарласантай холбогдуулан өнгөрсөн хавраас явж байсан Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг хурдавчлуулж байгаа.

Үндэсний хорооны хувьд Монгол Улсын Ерөнхий сайдаар ахлуулсан Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх үндэсний хороо бол Монгол Улсын Засгийн газар дээр байгуулагдчихсан ажиллаж байгаа. 6 дэд хороотойгоор ажиллаж байгаа.

Дэд хороодуудын хариуцаж авсан ажлын хүрээнд ч гэсэн энэ Аялал жуулчлалын хуулийн шинэчилсэн найруулга маань Хууль зүй, дотоод

хэргийн яаман дээрээс одоо ингээд бас давхар ажлын хэсэг дээр ороод явж байгаа гэдэг ийм асуудал байна.

Энэ агаарын тээврийн дотацитай холбоо бүхий асуудал дээр навигацийн орлогын 20 хувийг буцаан аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх санд төвлөрүүлж, тэндээс дотоодын агаарын тээврийг дэмжих холбоо бүхий асуудлуудыг бид хөндөж байгаа. Дотоодын агаарын тээвэргүйгээр орон нутгийн нэгдүгээрт иргэдээ бид тээвэрлэх.

Хоёрдугаарт, жуулчин явах боломжгүй ийм нөхцөл байдалтай байгааг та бас мэдэж байгаа байх.

Гуравдугаарт, Зөвшөөрлийн тухай хуультай холбоо бүхий асуудал байна.

Зөвшөөрлийн тухай хууль 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжиж эхэлнэ. Энэ хуулийн 1.5.3-т хуульд зааснаас бусад тохиолдолд зөвшөөрөл, лиценз, бүртгэл явуулахыг хориглохоор заасан байгаа.

Яг энэ утга агуулгаар нь харах юм бол аялал жуулчлалын байгууллагын ангилал тогтоох журмын дагуу одоо олгогдож байгаа ангиллын гэрчилгээг цаашдаа олгох боломжгүй болж байгаа учраас хуулийн төслийн шинэчилсэн найруулгад тусгай зөвшөөрөл байдлаар тусгаж үндсэн шалгуурыг мөн тус журам дээр буюу одооны байгаа эрх зүйн орчин дээр үндэслэн тусгасан.

Тусгай зөвшөөрөл шинээр гаргаж байгаа зүйл ерөөсөө биш. Монголын аялал жуулчлалын холбоо одоогийн байдлаар 5 ангиллын гэрчилгээг олгож

байгаа. Энэ бол зөвшөөрөл байдалтай явж байгаа. Хэрвээ цаашдаа тусгай зөвшөөрөл олгогдохгүй гэж тооцох юм бол ялангуяа тусгай зөвшөөрлийг бид олгохдоо тур оператор компаниуд дээр олгохоор зохицуулалтыг хийж байгаа. Тур операторын үйлчилгээн дээр тусгай зөвшөөрөлгүй болсон тохиолдолд гадаадын тур оператор компаниуд ч гэсэн орж ирж Монголын байгаль, түүх соёлын өвийг ашиглаж аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулчхаад татвар төлөхгүй, эрх зүйн орчин дээр ямарваа нэгэн хариуцлага хүлээхгүй ийм нөхцөл байдлууд үүсэхээр шинжтэй байгаа.

Тийм учраас бид Монгол Улсад үүсгэн байгуулагдсан хуулийн этгээд байх. Зөвшөөрлийн үндсэн дээр тур операторын үйл ажиллагааг явуулдаг болох ёстой гэсэн энэ заалтыг аялал жуулчлалын холбоотой хамтарч мөн бусад компаниудтай харилцан ярилцаж энэ асуудал орж ирж байгаа юм.

Үндэсний хорооны хувьд би түрүүн хэлчихсэн. Визний хувьд ялангуяа дотоод нийт бүтээгдэхүүний хувьд өндөр орнуудыг бид бүгдийг нь визгүй болгох энэ боломж, мөн цахим виз рүү шилжихтэй холбоо бүхий асуудлуудыг Гадаад харилцааны яам, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам харилцан ярилцаад аль болох визнээс чөлөөлөх, цахим визэнд шилжүүлэх энэ ажлууд эхэлчихсэн явж байгаа гэж хэлэхийг хүсэж байна. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Ш.Адъяаа гишүүн 1 минут. Нэмэлт асуулт.

Ш.Адъяаа: Тэр навигацийн орлого гэдэг чинь татвар төлөгчдийн мөнгө. Энэ орон нутагт үндэсний

компаниуд гээд энэ нэг лобби хийдэг. Энэ ашиг сонирхлын зөрчилтэй. Салбарынхаа сайдтай холбогдсон ийм асуудал байгаа шүү.

Үүнийг энэ хуулийн хүрээнд ч гэсэн, цаашдаа ч энэ асуудлыг ярих болно.

Дээр нь Б.Бат-Эрдэнэ сайд бас маш сайн зүйлийг хийж байгаа юм байна. Ялангуяа дархан цаазат ан амьтдыг аялал жуулчлал нэрээр гадаадад зарж борлуулдаг бүхэл бүтэн мафийн систем байгаа. Үүнийг дуудлага худалдааны хэлбэрт шилжүүлж энэ хуулийн хүрээнд орж ирсэнд Б.Бат-Эрдэнэ сайдад бас талархал илэрхийлье би.

Г.Занданшатар: Талархал дэвшүүллээ. Мөнхөөгийн Оюунчимэг гишүүн асуулт асууна.

М.Оюунчимэг: Монгол Улсын Засгийн газар ирэх 3 жилийг аялал жуулчлалын жил болгон зарлаж байгааг дэмжиж байгаа. Энэ үнэхээр чухал. Аялал жуулчлалын салбар бол чухал салбар байгаа. Үүнийгээ амжилттай хэрэгжүүлэхийн тулд хууль эрх зүйн орчинг нь сайжруулахаар Аялал жуулчлалын тухай хуулийг шинэчилсэн найруулгаар оруулж ирж байгаа гэж ойлгож байгаа шүү дээ.

Тийм учраас энэ өөрөө аялал жуулчлалыг бүхий л талаараа дэмжсэн ийм хууль шинэчилсэн найруулга байх ёстой. Тэгээд хуулийг нэлээд нарийвчлан уншиж үзээд бас салбарын мэргэжилтнүүд, олон жил аялал жуулчлалын салбарт бизнес эрхэлсэн компаниудын төлөөллүүд сүүлийн үед Их Хурал дээр Аялал жуулчлалын хуулийн шинэчилсэн найруулга явж

байна гэхээр бидэнтэй бас уулзаж байна. Зарим шүүмжлэл, саналаа ч илэрхийлж байна л даа.

Одоо жишээлбэл, энэ дээр торгоно, хураана гэсэн заалтууд их байна. Зөрчлийн тухай хуулиар тэгж байна. Дээрээс нь уг нь бол Монголын Засгийн газар аль болохоор хувийн хэвшилдээ даатгаж, Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн тухай хуулиа хүртэл ингээд гаргаад хувийн хэвшилдээ найдаж, тэдэнтэй ажиллах боломжийг нь олгоно гэхихсэн хэрнээ тэгээд л хууль орж ирэхээр л нэг л шинэ компани, шинэ байгууллага шинээр байгуулах л гэсэн нэг давхар ойлголт давхар санаа яваад байх шиг байх юм.

Энэ дээр л гэхэд бас одоогийн Аялал жуулчлалын холбоо гэдэг нэр нь байхгүй, харин шинээр нэг компани байгуулаад түүн дээр бүх эрх мэдэл нь төвлөрөөд одоо Монголд аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа 1600 гаруй аж ахуйн нэгжүүддээ сар бүр сая төгрөгийн хураамж аваад сууж байх юм уу? Энэ тэрбум 600 саяын мөнгө аваад л ингээд сууж байх юм байна л даа. Тийм ойлголт төрүүлэхээр байна. Энэ чинь өөрөө өнөөдөр үйл ажиллагаа явуулж байгаа ёстой бор зүрхээрээ ажиллаж байгаа аялал жуулчлалын компаниудыг бухимдуулж байна.

Тэгэхээр яг ийм зорилгыг агуулж байгаа юм уу? Аялал жуулчлалын холбоо биш, одоо харин шинэ байгууллага байгуулагдах уу? Энэ байгууллага ямар үүрэгтэй байх юм? Яахаараа тур операторуудаас ингээд сар болгон хураамж аваад сууж байна. Энэ бол их буруу. Энэ дээр нэгд хариулт өгөөдхөөрэй. Нэгдүгээрт.

Хоёр дахь нь, тур операторууд зөвшөөрөл авна гэж байгаа юм. Тэгээд түүндээ төлбөр төлнө гэж байгаа юм. Одоо аялал жуулчлалын холбоо угаасаа хураамжаа аваад үйл ажиллагаагаа хэвийн энгийн явуулаад байж байгаа. Гэтэл дахиад тэр тур операторууд нь зөвшөөрөл аваад байх юм. Энэ чинь өөрөө нөгөө нэг аялал жуулчлалаа дэмжих биш, одоо ажиллаж байгаа энэ аялал жуулчлалын хэдэн компаниа санхүүгийн дарамтад учруулах юм уу, эсвэл хүнд суртал уу? Энэ зүйлүүд бол байж болохгүй шүү.

Тэгээд энэ дээр яагаад ингэж оруулж ирж байгаа юм? Энэ дээр нэг тодорхой ойлголт, тайлбарыг нь заалтаараа өгөх. Эсвэл бид үүнийг засах хэрэгтэй. Ажлын хэсэг дээр. Хоёр дахь асуулт нь энэ байна.

Гурав дахь асуулт нь, монголчууд бол гэр бүлээрээ, найз нөхдөөрөө аялах дуртай. Бас өөрсдөө. Энэ хууль зөвхөн гадаадын жуулчдыг, тэр 400 сая жуулчин гаднаас авчрах гол зорилго биш. Яагаад гэвэл хууль бол монгол хүнд ч үйлчилнэ, гаднын хүн ч үйлчилнэ.

Гэтэл дотоодын иргэдийнхээ аялах, зугаалах эрхэнд халдсан заалтууд энд бас орж байна л даа. Одоо жишээлбэл, зөвшөөрөөгүй газар майхантайгаа гэр бүлээрээ буудалласан бол 100 мянган төгрөгөөр торгоно. Зөвшөөрөлгүй газар явсан бол найз нөхдөөрөө ч гэдэг юм уу. Тийм ээ. Тэгвэл сая төгрөгөөр торгоно гээд. Дандаа тийм заалтууд энд бас ороод ирчихсэн байна л даа.

Ийм заалтууд байж болохгүй. Бид энэ аялал жуулчлалын салбарын шинэчилсэн найруулгаар оруулж ирэх

гэж байгаа бол ингэж буруу зөрүү заалтууд оруулж болохгүй.

Тэгэхээр энэ дээр тодорхой хариулт нэг өгнө үү? Ингэж торгох хаах юм уу, эсвэл зөвшөөрөл гэж байхын оронд та нар маань харин яаж энэ саваа бий болгох вэ? Дэд бүтэц жишээлбэл. Нэгдүгээрт, ариун цэврийн байгууламж. Сая зун ирсэн солонгосууд, японууд бүгд хамгийн хүндрэлтэй нь ариун цэвэр, нолийн асуудал байлаа гээд бүгдээрээ л очоод ярьсан байна лээ шүү дээ.

Тэгэхээр өнөөдөр жишээ нь ариун цэврийн байгууламжийг яаж бий болгох юм. Аялал жуулчлалыг дэмжих сангийн хөрөнгийг юунаас босгоод яг юунд эхний ээлжид зарцуулах юм гэх мэт зүйлүүд маань тодорхой байх ёстой. Одоо урсгал нь та нар маань хураамж төлбөрөөс л энэ санг эхлээд бүрдүүлэх бодлоготой бол энд харагдаад байх шиг байх юм.

Тэгэхээр энэ дээр хариулт авчхаад тодотгоё гэж бодож байна. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: 81. Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ сайд тариулья.

Б.Бат-Эрдэнэ: М.Оюунчимэг гишүүний асуултад хариулья.

Аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбооны асуудлыг би сая хэлсэн. Тур операторууд зөвшөөрөл авч байгаатай холбоотой асуудлуудыг хэлсэн. Энэ бол 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хэрэгжиж байгаа Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 1.5.3 буюу хуульд зааснаас бусад тохиолдолд зөвшөөрөл, лиценз, бүртгэл явуулахыг хориглохоор заасан ийм заалттай.

Энэ заалтынхаа дагуу тур операторууд одоо олгож байгаа. Одоо ч гэсэн 5 төрлийн ангиллын гэрчилгээг Монголын аялал жуулчлалын холбооноос тур оператор компаниудад бүгдэд нь олгоод явж байгаа юм. Нэгдүгээрт.

Хоёрдугаарт, 100 мянган төгрөгийн хураамжтай. Жил болгон. Энэ мөнгийг нь авч байгаа. Бид энэ дээр ямар ч өөрчлөлт хийгээгүй. Өөрөөр хэлбэл Зөвшөөрлийн тухай хуульд нийцүүлэх хэлбэр дээр буюу миний түрүүний хэлдэг зөвшөөрөлгүй тур оператор компаниуд Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт магадгүй гадаадын компаниуд орж ирээд дотоодын зах зээл дээр эзлэх.

Хоёрдугаарт, саяхан бас л энэ намаржингаа шуугьсан. Хавар, зунжингаа шуугьсан. Гадаадад аваачаад тухайн тур оператор нэртэй компаниуд монголчуудыг паспортгүй, билетгүй, буудалгүй болгож хаясан асуудлууд бол хүртэл үүсэж байсан юм.

Тэгэхээр тур оператор компаниудын хувьд ийм эрсдэлтэй алхмууд хийгдэхгүйн үүднээс бид одоо байгаа ангиллын гэрчилгээг тусгай зөвшөөрөл гэдэг утгаар нь Зөвшөөрлийн тухай хууль дээр нь нийцүүлж оруулж байгаа гэсэн үг. Хураамжийн хувьд ч 100 мянган төгрөг авч байгаа. Түрүүний хуульд зоогдсон байгаа 500 мянга гэдэг бол 5 жилийн хугацаа буюу 100, 100 гэдэг хэлбэр дээрээ явж байгаа мөнгө байгаа юм шүү.

Гэр бүлээрээ аялахад дотоодын иргэд энд тэнд очоод майхан барьж болохгүй болсон байна гэдэг асуудлыг хөндөж байна.

Энэ дээр маш буруу ойлголт түгээсэн. Өөрөөр хэлбэл бид улсын аялал жуулчлалын бүс, орон нутгийн аялал жуулчлалын бүс гэж хоёр гаргаж байгаа юм. Улсын аялал жуулчлалын бүс гэдэг маань өнөөдөр Монгол Улсын Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулиар нийт газар нутгийн 21 хувийг хамарч байгаа 32.7 сая га газар дээр байгаа ашиглалтгүй буюу яг тусгай хамгаалалтад авчихсан байгаа энэ газрууд дээр бид тодорхой хэмжээнд аялал жуулчлалыг зохистой ашиглалтаар нь хөгжүүлэх буюу тодорхой отголог цэгүүдийг байгуулж, тусгай хамгаалалттай газар нутгууд дээр зөвхөн отоглох цэгээр үйлчлүүлэх хэлбэр дээр оруулж байгаа.

Хууль дээр яах вэ, нэг заалт орсон байна лээ. Тэр нь орон нутгийн аялал жуулчлалын бүс гэдгийг бас хамтатгаад оруулчихсан байсан. Үүнийг бид хасах ёстой гэж харж байгаа. Зөвхөн улсын аялал жуулчлалын бүс буюу тусгай хамгаалалттай газар нутгууд дээр явагдаж байгаа аялал жуулчлалын хэлбэр, эдийн засгийн эргэлтэд газар нутгийг оруулах хэлбэр дээр явж байгаа заалт юм шүү.

Түүнээс биш иргэд маань дуртай газраа очоод хонодог байсан энэ зүйлийг бид болиулж байгаа ийм утга агуулга байхгүй гэдгийг би хэлье.

Ингээд аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбооны асуудлаар манай Р.Лхагвабаяр 83 нэмж хариулаад.

Г.Занданшатар: 83.

Р.Лхагвабаяр: Ажлын хэсгийн хуулийн зөвлөх, хуульч Р.Лхагвабаяр.

М.Оюунчимэг гишүүний асуултад мэргэжлийн холбооны харилцаа дурдагдсан. Энэ нь ямар холбоо вэ, шинээр байгуулагдаад төсөв мөнгө яригдах уу, ямар гишүүнчлэлтэй байх вэ гэдэг дээр.

Нийтийн эрх зүйн хуулийн этгээд гэдэг ойлголт өөрөө манайд эрх зүйн тогтолцоо нэгдүгээрт нэвтэрчихсэн. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 7.1.7, Захиргааны ерөнхий хуулийн 5.1.3-т заасан хуулийн үндсэн дээр эрх шилжүүлээд авсан төрийн институт биш хувийн хэвшлийн төрийн бус байгууллагын хуулиар зохицуулагддаггүй ийм тусгайлсан субъект эрх зүйн статус бүхий субъект байгаа.

Энэ жишгийн маш сайн жишгүүд юу байна вэ гэвэл Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 44-д заасан Хуульчдын холбоо, Өмгөөллийн тухай хуулийн 38-д заасан Өмгөөлөгчдийн холбоо, Өргөн нэвтрүүлгийн тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 26-д заасан Өргөн нэвтрүүлгийн холбоо гээд гэх мэт маш сайн холбоонууд өөрсдөө бий болчихсон байгаа.

Эдгээр холбоонууд маань хуулиар эрх шилжүүлээд авчихсан нийт эрх зүйн хуулийн этгээд бөгөөд төрийн зарим чиг үүргийг хуулийн үндсэн дээр хэрэгжүүлдэг.

Тэгэхээр энэ бас салбарын өөрийн удирдлагын зарчмыг бид энэ аялал жуулчлалын салбарт нэвтрүүлэх бүрэн боломжтой юм байна гэдгийг салбарын оролцогчидтой 7, 8 дугаар сард холбоодын төлөөллүүд тэргүүнүүдтэй нэг бүрчлэн уулзалт

хийхдээ тэмдэглэж аваад энэ байдлаар бол энэ Холбоог томьёолсон.

Холбооны хурлыг 2023 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдөр бүх гишүүдийн хурлаа хийгээд хурлыг нь аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн хийж өгөхөөр ингэж хуулийн төсөлд одоогоор томьёолсон байж байгаа.

Г.Занданшатар: М.Оюунчимэг гишүүн 1 минут тодруулж асууя. 1 минут.

М.Оюунчимэг: Б.Бат-Эрдэнэ сайд аа, энэ заалтууд чинь яг иргэд ингэж ойлгохоор зүйлүүд байгаад байна шүү дээ.

Одоо угаасаа сумын Засаг дарга юм уу, аймгийн Засаг дарга нар бүр замбараагүй олгогдсоноос болоод өнөөдөр тэр сайхан Хөвсгөл нуурын эрэг юу болсон билээ. Тийм ээ. Энэ Тэрэлж юу болов? Харин ч бид энэ хуулиараа үүнийгээ цэгцлээд иргэд биш харин тэр дарга нар чинь ийм замбараагүй байдал үүсгэчихсэн шүү дээ.

Тэгэхээр одоо сумын Засаг дарга маршрут зааж өгөөд л, тэр маршрутаар нь явахгүй бол торгоод л байгаад байх ойлголт байгаад байна шүү дээ. Тэр дээр засаа. Үүнийг ажлын хэсэг дээр засахгүй бол нэгт болохгүй.

Хоёрт нь, хуульч ярьж байна л даа. Тусгайлсан объект гэнэ үү. Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам тэгээд юу хийх юм. Ажлаа хийж чадахгүй байгаа юм уу?

Тийм учраас дахиад энэ сайд нь ч юм уу, хэн нэгнээр ахлуулсан

тусгайлсан объект. Тэр нь төрийн байгууллага биш, төрийн бус байгууллага биш, компани биш, тэгээд тусгай субъект гэнэ. Ингэж бас болохгүй л дээ. Тэгээд энэ яагаад заавал ингэж хийх ёстой юм. Нэгдүгээрт.

Хоёр нь, миний түрүүний хэлээд байгаа тэр ариун цэврийн байгууламжийн дэд бүтэц гээд. Одоо бол бараг бүх газар тэг байгаа шүү.

Тэгээд ирэх жилийн 2023 оны 01 сарын 01-нээс бид.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: 81. Б.Бат-Эрдэнэ сайд хариулъя.

Б.Бат-Эрдэнэ: М.Оюунчимэг гишүүний асуултад нэмж хариулъя.

Аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага нь Монгол Улсын болон олон улсын холбогдох стандартын шаардлагыг ханган ажиллах ба ялангуяа ариун цэврийн байгууламжийг онцгой анхаарч, стандартын шаардлага хангасан ариун цэврийн байгууламж барих, засварлах зардлыг аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвараас хасагдах зардалд тоосгох зохицуулалтыг тусгаж өгсөн.

Тэгэхээр ариун цэврийн байгууламжууд байгуулагдана. Байгуулагдах хэрээрээ саяын татварын боломжуудаа өөрсдөө эдлээд явчихна гэсэн үг.

Тэгэхээр энэ бол цаашдаа хэрэгжээд явчих хэмжээний заалт.

Ер нь тэр аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбооны холбоо бүхий асуудал дээр өнөөдөр яг аялал жуулчлалын холбоо нэртэй 5, 6 холбоо

байгаа. Төр аль болох өөрсдийнхөө зарим чиг үүргийг төрийн бус байгууллага буюу мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх хэлбэр дээр л ажиллах ёстой. Энэ хэлбэр дээр л бид энэ аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбооны асуудлуудыг оруулж ирээд явуулж байгаа юм.

Одоо тухайлах юм бол “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: 83.

Р.Лхагвабаяр: Тийм. Энэ нийтийн эрх зүйн статус нь өөрөө түрүүн хэлсэн. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай, Захиргааны ерөнхий хуулиар зохицуулагдаж байгаа. Тусгай объект гээд та бас түрүү хэлсэн.

Энэ холбоо байгуулагдаад гишүүдээсээ жил бүр сар бүр сая төгрөг, 100 мянган төгрөг аваад байх юм уу гээд. Энэ өөрөө бүх гишүүдийн хурлаараа өөрийнхөө санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэдэг буюу жишээлбэл, би хуульч хүн. Хуульчдын холбоо нь өөрөө бүх гишүүдийнхээ хурлыг хийгээд бид сар бүр хураамж авах юм уу, үгүй юм уу, үйл ажиллагаандаа орлого байх юм уу, ажлын албатай байх юм уу, энэ дээрээ ямар хөрөнгө мөнгө зарцуулагдах юм гэдгээ бүх гишүүдийн хурлаар буюу хувийн аж ахуйн нэгжүүд өөрсдөө шийддэг.

Тэгэхээр улсын төсвөөс ямар нэг байдлаар нэмэлт зардал шаардагдахгүй буюу энэ байгууллага нь өөрөө бүх гишүүдийн хурлаараа бүх санхүүгийн болон зохион байгуулалтын асуудлаа шийддэг манайд хэрэгжээд эхэлчихсэн хоёр, гурван ийм сайн жишиг байгаа

болохоор бид бас аялал жуулчлалын салбарт энэ салбарын өөрөө удирдлагын байгууллага нь байх бүрэн боломжтой гэж хараад байгаа юм.

Г.Занданшатар: Одоо Содномын Чинзориг гишүүн асуулт асууна.

С.Чинзориг: Хоёр, гурван зүйл тодруулъя.

Нэг дэх асуудал, энэ аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллагуудынхаа саналыг яам та бүхэн хэр сонсож, саналыг нь энэ хуулийн төсөлд тусгасан юм бэ?

Их Хурлаар энэ хуулийг чинь хэлэлцэх эсэх нь орно гээд өнөөдөр зэрэгцээд аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын төлөөллүүд чинь өдөр хэвлэлийн хурал хийгээд байгаа бололтой фэйсбүүкээр харагдаад байлаа шүү дээ. Бидний эрх ашгийг хангаж чадаагүй хууль боллоо гэсэн утгатай юм яриад байгаа юм шиг.

Тэгэхээр энэ байгууллагуудынхаа саналыг хэр сонссон юм? Санал нь хэр туссан юм бэ гэсэн нэг ерөнхий асуудал.

Хоёр дахь асуудал нь, би ингээд хуулийг чинь харахаар 5 дугаар зүйл дээр би эртүүд Эдийн засгийн байнгын хороон дээр чинь ярьсан. 5 дугаар зүйлийг харахаар аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага гээд байгаа юм. Яг аялал жуулчлалаар юу үзүүлэх юм бэ гэдгээ хэлэх гээд байгаа юм уу гээд.

Гаднаас ирж байгаа жуулчид чинь бидэнд энэ нэг зочид буудалд байрлах гэж, хоол идэх гэж ирэхгүй шүү дээ. Энэ нүүдлийн аж ахуй, нүүдлийн мал аж ахуй эрхэлдэг Монгол орны чинь аж байдалтай, ахуй соёлтой танилцах гэж ирж байгаа. Энэ байгалийн ариун дагшин байгальтай танилцах гэж ирж байгаа. Үүх түүх, соёлтой танилцах гэж энд ирж байгаа. Ийм чиглэлийн юмнуудыг үзүүлнэ гэдэг юм ч энд орохгүй юм уу?

Тэр үйлчилгээний байгууллага үйлчилгээ үзүүлнэ гэж байгаа юмнуудыг чинь харахаар зочид буудал, тэгээд нэг худалдаа үйлчилгээ, хоол л гэсэн юм байгаад байгаа юм.

Энэ концепцоо одоо та бүхэн нь буруу тодорхойлчихсон юм биш биз дээ гэж би гайхаад байгаа юм.

Гурав дахь асуудал нь, тэр агаараар тээврийн үйлчилгээ үзүүлж байгаа бол санхүүгийн дэмжлэг үзүүлнэ гээд байгаа юм. Энэ чинь тэгээд дотоодын жуулчдад хамаарах юм уу, дотоодын авиа компани хамаарах юм уу, гаднын авиа компани хамаарах юм уу? Эртээд би Эдийн засгийн байнгын хороон дээр асуусан. Х.Нямбаатар сайд бүр гаднын хавийн компанид ч гэсэн санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх юм шиг юм ярьчихсан л даа. Яг тэгж ярьсан. Тэрийгээ тодруулж өгөөч.

Гурав дахь асуудал. Энэ сантай болох юм байна. Энэ сангийнхаа үйл ажиллагааг жаахан өргөжүүлж болохгүй юу? Сайд. Тухайлбал, Монголын соёлын үнэт дурсгалт зүйлийг үзэх гэж гаднынхан их ирдэг. Энэ онгон дагшин байгалийг чинь үзэх гэж ярьж байгаа. Үзэсгэлэнтэй газрыг үзэх гэж.

Тэгээд энэ түүх соёлын зүйлүүдийг сэргээн засварлах зардал, мөнгө олддоггүй. Энэ байгаль орчныг нөхөн сэргээх, хамгаалах чиглэлийн зардлыг энэ сангаасаа санхүүжүүлэхээр хийж болоогүй юм уу? Яагаад ийм зүйл дутуу. Би бол арай дутуу орсон юм уу гэж бодоод байгаа юм.

Дараагийн асуудал. Энэ нийтийн эрх зүйн байгууллага гэж. Би бод одоо энэ төрийн бус байгууллага, энэ холбоог нь хэлж байгаа юм уу гэж ойлгоод байгаа юм. Энэ чинь нэлээн үүрэгтэй болох нь.

Тэр тур оператор, агент эд нар чинь заавал эднийд бүртгүүлсэн байх нь. Сайн дурын үндсэн дээр эвлэлдэн нэгдсэн байх ёстой. Төрийн бус байгууллагууд. Энд нь халдаад шууд тэр нийтийн эрх зүйн байгууллагын гишүүн байх үүрэгтэй гээд ингээд үүрэгжүүлээд өгчих юм. Энэ хэт хатуудаж байгаа, чангадаж байгаа юм биш үү?

Бид чинь тэгээд энэ дотоодын аялал жуулчлагчдад энэ хууль гарснаараа ямар давуу байдал олгох юм? Ямар үйлчилгээ үзүүлэх юм? Тэр юмнууд чинь харагдахгүй байна.

Бид чинь арга ядахдаа тэгээд л агаар салхинд гараад байгалийн сайхантай газар очоод нэг майхнаа босгоод л хүүхдүүдтэйгээ нэг хоол унд идээд л амардаг шүү дээ. Тэгээд та нарын оруулж ирсэн хуулийг чинь харахаар тэр улсын болоод орон нутгийн чанартай аялал жуулчлалын бүсэд отоглох цэгүүдэд байршаагүй бол торгоно гээд. Тэгээд одоо бид нар чинь хээр гараад нэг майхан хатгаад, нэг айлын хаяанд нэг голын хөвөөн дээр хоноод ирвэл тэгээд л бүгдээрээ

торгуулах юм уу. Гэх мэтчилэн ингээд бас асуугаад байвал зөндөө юм байна. Тэгээд энэ хэдэн асуултаар асуултаа асуучихаад.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: 81. Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ сайд.

Б.Бат-Эрдэнэ: С.Чинзориг гишүүний асуултад хариулъя.

Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч аж ахуйн нэгжүүдийн саналыг авсан. Хуулийн төсөлд бас тодорхой хэмжээнд тусгагдсан. Нэгэнт хэлэлцүүлгийн шатанд явж байгаа учраас нэмж тусгах боломжтой байгаа.

Өнөөдрийн хэвлэлийн хурлын хувьд тур операторуудын холбоо гэдэг байгууллагаас энэхүү хурлыг хийсэн. Би өнөөдөр өглөө Тур операторуудын холбооны дарга н.Ганзориг гэдэг хүнтэй би бас утсаар ярьсан.

Ер нь Тур операторуудын холбоон дээр нэг л асуудал байгаа юм билээ. Тэр нь юу байна гэхээр нөгөө зөвшөөрлийг хэн олгох юм бэ гэдэг л асуудал. Одоо нөгөө миний түрүүний хэлээд байгаа дөрөв, таван холбоо маань хоорондоо би олгоно, би олгоно гэдэг ийм байр суурин дээр оччихсон.

Тэр хураамжийн орлого бол. Би түрүүн хэлсэн. Нэг ч өөрчлөлт ороогүй. 100 мянган төгрөг хэвээрээ явж байгаа. Тэр мөнгө бол эргээд аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сандаа төвлөрөөд эргээд зарцуулагдаад явах ийм л мөнгө байгаа юм.

Агаарын тээврийн үйлчилгээний хувьд дотоодын авиа компаниуд буюу дотоодод нисэж байгаа дотоодын авиа

компаниудад бид дэмжлэг үзүүлэх зорилготой л энэ дээр оруулж өгсөн. Үүнийг Зам, тээврийн хөгжлийн сайд С.Бямбацогт сайдтай бид бас маш сайн ярьсан.

Сангийн үйл ажиллагааг өргөжүүлж болох уу гэдгийн хувьд Соёл, урлагийг дэмжих сан гэж тусдаа сантай. Байгаль орчныг нөхөн сэргээх нь Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуулиар орон нутагт төвлөрсөн орлогоос хуулийн дагуу тодорхой байгаль орчныг нөхөн сэргээх хуулийн заалтуудтай эргэж явдаг. Энэ нь өнгөрсөн 11 сарын 30-ны өдөр бид нар бас Авлигатай тэмцэх газартай аймгийн нийслэлийн тодорхой удирдлагуудтай бид хурлаа хийчихсэн явж байх жишээтэй байгаа.

Таны нэг саналтай би санал нэг байна. Нийтийн эрх зүйн этгээд буюу тур оператор гишүүнчлэл дээр албадлагын шинж чанар хэрэглэсэн байна гээд. Энэ бол сайн дурын үндсэн дээр явах ёстой. Үүнийг хуулийн хэлэлцүүлгийн шатанд бид өөрчлөөд явах ёстой гэж харж байгаа юм.

Отоглох цэгийн хувьд би бас түрүүн хэлсэн. Буруу ойлголттой байна. Отоглох цэг бол байгальд гарч, монголчуудын маань өөрсдөө аялж зугаалдаг хэлбэр дээр бол огт хамаарахгүй. Энэ бол миний түрүүний хэлсэн улсын аялал жуулчлалын бүс буюу стратегийн хувьд Монгол Улс өөрөө аялал жуулчлалын байгалийн нөөц, соёл дурсгал, үнэт зүйлсүүдтэй газар, мөн тусгай хамгаалалттай газар орон нутгууд дээрээ отоглох цэгийг байгуулж өнөөдөр эдийн засгийн эргэлтэд ороогүй байгаа буюу огт ашиглагдахгүй байгаа энэ газар орон

нутгийг ашиглахтай холбоотой асуудлууд л орж байгаа юм.

Түүнээс биш зүгээр хээр гараад майхантай хоноод ингээд аль нэгэн малчин айлын гадаа очоод хоноглоод явах юм уу, эсвэл монголчууд маань зундаа аялал жуулчлалаар дотоодын аялал жуулчлалын эрхлэнгээ бас амралт зугаалгын цагаа тааруулаад явдаг. Энэ дээр ямарваа нэгэн нөлөөлөл байхгүй ээ гэдгийг би албан ёсоор хэлье. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Содномын Чинзориг гишүүн тодруулж асууя.

С.Чинзориг: Зөрчлийн хуульд оруулах гэж өөрчлөлтөө Б.Бат-Эрдэнэ сайд аа, хараарай даа. Та нар буруу ойлгоод байна гээд яриад байх юм.

Энэ дээр бичсэнээр чинь улсын болоод орон нутгийн аялал жуулчлалын бүсэд хээрийн отоглох цэгийн байршлаас бусад газар жуулчин аялагч отоглосон бол торгоно гээд байгаа байхгүй юу.

Тэгэхээр чинь жуулчин ч орох нь, аялагч ч орох нь л дээ. Тэгээд торгуулах гээд байгаа юм. Үүнийг нэг анхаармаар байгаа юм.

Хоёрдугаарт, ингээд заавал тур оператор, агентаар дамжих юм уу? Тэр нь заавал тэр нийтийн эрх зүйн байгууллагын гишүүн байх ёстой юм уу? Бид чинь манайд ирж байгаа аялагч нар чинь ихэнх нь дандаа эд нараар дамждаггүй үүргэвтэй аялал ирдэг. Бид ч гэсэн залуучууд ч гэсэн гадагшаа явахдаа тэгээд л өөрсдөө юмаа захиалаад л заавал тур оператор, тэр агентаар дамжихгүйгээр явдаг шүү дээ.

Тэгээд манайхан заавал нэг байгууллагаар жуулчлуульж байж аялал жуулчлал авна. Тэр нь заавал тэр нийтийн эрх зүйн байгууллагын гишүүн байна гээд.

Тэр нь бүх зэрэглэлийг нь тогтоодог байна гээд ингээд маш одоо.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Аялал жуулчлалын хэвтээ биш босоо тогтолцоо руу шилжихээр гэж байна. 81. Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ сайд.

Б.Бат-Эрдэнэ: Би сая улсын аялал жуулчлалын гэдэг агуулгыг нь бол хэлчихсэн.

Ажлын хэсэг дээр орон нутгийн отоглох цэгийг хасах саналтай явж байсан. Энэ бол хэлэлцүүлгийн шатандаа хасагдаад явчихна гэж ойлгож байгаа.

Тур оператороор жуулчин заавал дамжина гэдэг ийм үг үсэг заалт байхгүй. Түрүүн би хэлсэн. Нийтийн эрх зүйн этгээд буюу тур оператор, компаниуд заавал аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбоонд бүртгэгдэж байж үйл ажиллагаа эрхлэх эрх нь үүсэж байгаа мэт ойлголт бас яваад байгаа. Энэ бол тухайн аж ахуйн нэгж, компаниуд маань заавал аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбоонд элсэж байж үйл ажиллагаагаа явуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх шаардлагагүй гэж бид харж байгаа.

Энэ бол түрүүний хэлсэнчлэн албадлагын шинж чанартай ийм заалт орсон байсан. Үүнийг бид хасна. Дээрээс нь аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн. Түрүүн би бас хариулаагүй байна.

Аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүний хувьд манай “Хөх сувд” мөсний баяр, “Түмэн тэмээ”-ний баяр гэх мэтчилэнгээр ингээд маш олон аялал жуулчлал.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Балжиннямын Баярсайхан гишүүн асуулт асууна.

Б.Баярсайхан: Баярлалаа. Энэ хуулийн төслийг дэмжиж байгаа. Хэд хэдэн асуулт байна.

Манай Завхан аймаг говь, хангай хосолсон байгалийн үзэсгэлэнт олон газруудтай. Сүүлийн жилд дотоодын жуулчдын хөл нэлээн тасрахгүй ийм олон жуулчид хүлээж авч байгаа. Тэр дундаа Отгонтэнгэр орчмын бүс нутгийн асуудал нэлээн олны хөлд талхлагдсан ийм байдалтай байж байгаа.

Тэгэхээр энэ асуудлын гол нь бол улсын тусгай хамгаалалтад авсантай холбоотой байгаад байгаа юм. Улсын тусгай хамгаалалтад авсан гэгчхээд байгаль танай яамнаас болохоор төдийлөн хяналтаа тавьж өгдөггүй. Сум орон нутаг, нутаг өөрсдөө хамгаалаад гүйгээд байдаг. Эрх мэдэл нь бага ийм асуудал байна.

Үүнээс болоод манай Эрдэнэхайрхан сумын нутагт оршиж байгаа Хар нуур, Мухартын гол хог шороондоо дарагдсан, олны хөлд талхлагдсан ийм байдалтай байгаа гэдгийг танай яаманд бас удаа дараа ингэж хэлж байгаа.

Энэ дээр тусгай хамгаалалттай бүс нутагт аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд ямар менежментээр Та бүхэн ажиллах гэж байгаа юм бэ? Сум,

орон нутагт нь тодорхой эрх мэдэл өгөх юм уу? Сум нь тусгай хамгаалалттай газраа тодорхой эрх мэдэлтэйгээр хянаж оролцож төлбөр хураамж, отоглох цэг байгуулах, буцаагаад хяналт тавих ийм зохицуулалт зайлшгүй шаардлагатай байгаад байна. Энэ дээр та бүхний хариултыг сонсмоор байна.

Хоёрдугаарт нь, Хар нуур орчмын загас агнуурын асуудал байгаа. Мөн л адил тусгай хамгаалалтын бүс нутаг учраас сум орон нутагт тодорхой хяналт анхаарал тавьж, хариуцлага хүлээлгэх боломжгүй байгаад байна.

Энэ дээр өнөөдрийг хүртэл нутаг орноо сахиад тодорхой хэмжээгээр аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх гэж оролдож байгаа иргэд байна. Энэ иргэд өнөөдөр зөвшөөрлөө авах гэхээр тусгай хамгаалалтын газар учраас зөвшөөрөл өгөхгүй гэдэг.

Энэ дээр Та бүхэн маань ямар зохицуулалт хийх юм бэ?

Гурав дугаар асуудал. Энэ дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ гээд л ярьж байгаа. Энэ хүмүүсээ соён гэгээрүүлэх асуудал дээр яам ямар арга хэмжээ авч ажиллах вэ, ажиллаж байгаа вэ? Өөрөөр хэлбэл байгаль дэлхийгээ хайрлах, ус нуураа хайрлах, хамгаалах, хогоо цэгцлээд явдаг байх, Монгол Улсынхаа энэ үзэсгэлэнт газруудыг хайрладаг байх тал дээр ямар соён гэгээрүүлэх дорвитой ажил хийх юм бэ гэдэг гуравдугаар асуулт байна.

Дөрөвдүгээр асуулт бол Монголд зочлох жил болгож Засгийн газар ирэх жилүүдийг зарлаж байна. Энэ сайн. Гэхдээ ямар нэгэн улс оронд очиход яг үүнийг нь үзэх юм бол тухайн улс орныг үзсэн гэсэн үг гэдэг ийм бэлгэдэл

байдаг. Өөрөөр хэлбэл тухайн үндэстнүүдийн брэнд болсон ийм жуулчид очдог ийм газрууд байдаг. Тэгвэл өнөөдөр Монгол Улсынхаа ямар ямар аймгийн, ямар ямар үзэсгэлэнт газруудыг та бүхэн маань нэрлэх гэж байгаа юм бэ? Ийм ажлуудыг хийх гэж байна уу?

Өнөөдөр Монгол Улсад ирэхэд ямар нутгийн ямар газар, ямар уул усыг үзээд явах талаар мэдээлэл байхгүй ээ. Тэгээд энэ дээр ямар ажил хийж байгаа юм бэ? Хийгдэх вэ гэсэн энэ асуудлууд дээр тодорхой хариулт авмаар байна.

Түрүүн тэгээд дээр нь нэмээд М.Оюунчимэг гишүүний ярьж байгаа. Үнэхээр Монголд зочлох жил болж байгаа юм бол заавал гадаадын хүмүүс жорлон хэрэглэдэггүй ээ. Дотоодын аялал жуулчлагчдад ч гэсэн тавтай тухтай тэр бие засах газар байгаль дэлхийгээ хайрлаад үлдээх ийм нөхцөлийг үүсгэх энэ ажил бол зайлшгүй шаардлагатай.

Үнэхээр усанд ордог душийг нь барьж чаддаггүй юм гэхэд байгаль орчноо хайрлаж хамгаалаад бие засуулах газартай байх гэдэг бол жуулчин татах хамгийн номер нэг хийх ажлаа. Энэ дээр юу хийж байгаа юм бэ гэсэн энэ асуултуудад тодорхой хариулт авъя.

Г.Занданшатар: 81. Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайд хариулъя.

Б.Бат-Эрдэнэ: Б.Баярсайхан гишүүний асуултад хариулъя. Завхан аймагтай холбоотой, ялангуяа Отгонтэнгэр орчмын бүс орчимтой холбоотой.

Ер нь энэ зөвхөн Завхан аймаг гэлгүйгээр л байгаа асуудлуудын нэг л дээ.

Тийм учраас бид Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгад 19 дүгээр зүйл дээр “аялал жуулчлалын бүс” гэж бид албан ёсоор оруулж өгч байгаа.

19.11 дээр аялал жуулчлалын бүсийн менежментийг бүхэлд нь, эсхүл тодорхой хэсгийг гэрээний үндсэн дээр хуулийн этгээдээр гүйцэтгүүлж болно буюу төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд тодорхой чиг үүрэг, зарим ажлыг менежментээр хувийн хэвшил рүү шилжүүлж гүйцэтгүүлж ажиллуулахаар ийм заалтуудыг бид оруулж байгаа юм.

Саяын таны хэлдэг мөн нутгийн иргэнтэй холбоо бүхий асуудал бол Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 11 дүгээр зүйл дээр жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэний үйл ажиллагаа буюу жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэн нь орон нутагт гэр түрээслүүлэх, нүүдлийн соёл ахуй, зан заншил, жуулчдад таниулан сурталчлах, аялал жуулчлалын дагалдах бүтээгдэхүүн үйлчилгээг үзүүлэх, мөн менежментээ хийх. Төрөөс тодорхой хэмжээнд нутгийн иргэдээ түшиглэсэн аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахыг төр болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагаас бодлогоор дэмжлэг үзүүлнэ. Жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэнд дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээ үзүүлэхэд тавигдах шаардлагыг бас тодорхой хэмжээнд гаргана гээд ийм тодорхой заалтуудыг бид бүгдийг нь ингээд оруулаад өгч байгаа юм.

Энэ агуулгаараа аль аль нь зөвхөн төрийн гар хараад хүлээгээд суухгүйгээр хувийн хэвшлийн байдлаар цаашдаа үргэлжлээд явчих болов уу гэсэн.

Соён гэгээрүүлэх ажлуудын хүрээнд ялангуяа байгаль орчин, аялал жуулчлал маань Монгол Улсын хувьд нэг явдаг учраас. Дээрээс нь гаднаас ирж байгаа нийт жуулчдын дийлэнх нь байгаль орчинд түшиглэсэн байдлаар Монгол орны байгаль орчныг сонирхож ирсэн гэдэг ийм хариултыг өгдөг.

Энэ агуулгаараа бид бас тухайн орон нутгийн иргэдийг соён гэгээрүүлэх, ялангуяа бид шинээр эхлүүлж байгаа буюу Монгол Улс 3.4 сая иргэнтэй. 1.3 сая нь 18 хүртэлх насны хүүхдүүд. Түүн дотроо ерөнхий боловсролын сургуулийн 712 мянга 400 сурагч байна. Энэ сурагчдаар дамжуулсан бид **Green Generation** буюу байгаль орчин, эх дэлхийгээ хамгаалах, мөн соён гэгээрүүлэх энэ ажлуудыг бид хийгээд эхэлчихсэн явж байгаа.

“Монголд зочлох жил” болгон зарлаж байгаатай холбогдуулаад бид ер нь аялал жуулчлалын маршрутуудыг бид зайлшгүй бий болгох ёстой гэж харж байгаа. Энэ маань тухайлсан орнуудын хувьд. Тухайлах юм бол Бүгд Найрамдах Солонгос Улс, Япон Улсын иргэд говь руу явж үзэх их сонирхолтой байдаг.

Тэгэхээр бид аялал жуулчлалын маршрутыг жишээлбэл, яг тэр чиглэлд нь бид Өмнөговь, Дундговь гэдэг чиглэлээр гаргах. Хархориныг түшиглэсэн манай томоохон аялал жуулчлалын бүсийг бид бас

маршрутуудыг бүгдийг нь гаргаад явж байгаа.

Олон улсад мэдээлэл гараад цацаад бид олон улсын байгууллагуудтай, мөн Монгол Улсаас гадаад улсад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газрууд, мөн Монгол Улсад суугаа дипломат төлөөлөгчийн газрууд ойрыг үед нисэх онгоцуудад бид цацаж эхлээд ингээд явуулахаар бүх цахим платформоо 2022 оны 07 дугаар сарын 05-ны өдөр бэлэн болгож цацагдсан.

Mongolia Travel Guide буюу тухайн ямар ямар аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнүүд, эвентүүд Монгол Улсад хэзээ, хэзээ байдаг вэ. Монгол Улсын соёл заншил нь юу вэ, иддэг уудаг хоол нь юу вэ, өмсдөг хувцас нь юу вэ гэх мэтчилэнгээр ингээд бүх зүйлсүүдийг бид оруулаад явж байгаа.

Энэ бол бүрэн, одоо ч гэсэн ажиллаж байгаа ийм платформ байгаа. Мөн хоёр сар тутам сэтгүүл update хийгдэж явж байгаа.

Ариун цэврийн байгууламжийн асуудлуудын хувьд ерөөсөө л шийдэл нь отоглох цэгээр шийдвэрлэх ёстой асуудал байгаа. Отоглох цэгийг бид төрөөс зуун хувь хийж чадахгүйгээс хойш миний түрүүний хэлсэн энэ аж ахуйн орлогын албан татвараас хасагдах зардалд тооцох замаар бид аж ахуйн нэгжийг өөрсдийн энэ отоглох цэгийг байгуулах, отоглох цэг, дотор нь ариун цэврийн байгууламжийн асуудлыг цогцоор нь шийдэж өгөх энэ асуудлыг бол бид энэ хууль эрх зүйн хүрээнд тусгаад явж байгаа гэж ойлгож болно гэсэн үг. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Б.Баярсайхан гишүүн тодруулъя. 1 минут.

Б.Баярсайхан: Мэдээж яамнаас 21 аймгийнхаа бүхий л газруудад ингээд ижил тэгш хандаад анхаараад явж байгаа байх.

Би Отгонтэнгэр уулын орчим бүс нутгийг Аялал жуулчлалын яам тодорхой хэмжээнд онцгой анхааралтай аваач ээ. Улаагчны хар нуур одоо бараг дэлхийд ганц нуур Мухартын гол, элсэн уулнаас гарч ирж байгаа эх авч байгаа ийм ус байгаа. Үүнийг нэгэнт тусгай хамгаалалтын газар авчихсан гэж байгаа боловч яг амьдрал дээр энэ асуудал ерөөсөө хэрэгжихгүй байна.

Би өөрөө гишүүн болоод нэг төсвөөс хог шатаах зуухны асуудлыг л шийдүүлж чадсан байгаа.

Тэгэхээр нэгэнт тусгай хамгаалалтад байгаа, нэгэнт энэ дэлхийд бас ховорхон ийм байгалийн өвөрмөц ийм үзэсгэлэнт тогтоц учраас энэ онцгой байгаль газар нутгийг хамгаалахад бас онцгой анхаарч өгөөч ээ гэж эрхэм сайд, яамны удирдлагуудад Завхан аймгийг төлөөлөн хүсэж байна.

Г.Занданшатар: Хүсэлт байна. Баттөмөрийн Энхбаяр гишүүн асуулт асууна.

Б.Энхбаяр: Энэ аялал жуулчлалын хуулийг баталбал манай улс аялал жуулчлалын бүрд болно гэж сайд маань түрүүн танилцууллаа.

Тэгээд яг уншаад үзэхээр аялал жуулчлалын бүрд биш, эсрэгээрээ аялал жуулчлалгүй ийм шорон болчихмоор юм шиг хуулийнх нь бичилт нь

бичигдчихсэн юм шиг надад эргэлзээ төрж байгаа учраас хэдэн асуулт байна.

Нэгдүгээрт, хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйл “жуулчин” гэж аялал жуулчлалын байгууллагын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг худалдан авч, аялал жуулчлал хийж байгаа хүнийг л. 4.1.3.“аялагч” гэж аяллын зорилгоор аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллагаар үйлчлүүлж байгаа иргэнийг.

Тэгэхээр аялал жуулчлалын байгууллагаар заавал үйлчлүүлж байж аялагч юм уу, жуулчин болно гэсэн ийм санаа энэ хуульд хатуу бичигдсэн байна. Энэ байгууллагаар үйлчлүүлээгүй явж байгаа хүмүүсийг юу гэж үзэх юм? Энэ хүмүүс аялагч биш, жуулчин биш болчихоод байна шүү дээ. Хууль зүйн хувьд.

Тэгээд түрүүний С.Чинзориг гишүүний асуугаад байгаа асуулт чинь тэр Зөрчлийн хууль дээр гарч ирээд байна. Тэр отоглох газар зөвшөөрөлгүйгээр отоглосон байх юм бол 100 мянгаар торгоно. Аялал жуулчлалын байгууллагаар дамжуулж үйлчилгээ аваагүй бол нэг сая төгрөгөөр торгоно гэдэг Зөрчлийн хуулийн чинь хариуцлага тэндээс гарч ирээд байна.

Тэгэхээр цүнхээ үүрээд, нөгөө үүргэвчээ үүрээд явж байгаа хүн чинь Зөрчлийн хуулиар торгуулах болчихож байгаа учраас манай улс хэрэг дээрээ аялал жуулчлалыг хаах гэж байна гэсэн үг. Эсрэг ийм бодолтой болчихоод байна.

Хоёр дахь асуулт нь. Энэ хууль дээр аялал жуулчлалын байгууллага гурав ангилсан байна. Тур оператор, аялалын агент, аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага гэж байгаа.

Тэгээд энэ ангилж байгаагийн би утга агуулга энэ хуулийн бас гол концепт юм байна гэж ойлгосон. Тэгтэл энэ ер нь яг тур оператор юмнуудаа ер нь хууль санаачлагч маань хэр ойлгосон юм бол оо? Яагаад ингэж асууж байна вэ гэхээр энэ аялал жуулчлалын хуулийг дагаж өргөн мэдүүлсэн Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 36 дугаар зүйлийн 3-т энэ тур операторт газрыг 15 жилийн хугацаагаар олгоно гээд биччихсэн байна. Энэ тур операторт газар олгож яах гээд байгаа юм.

Одоо жишээлбэл, энэ чинь зүгээр жуулчин зуучилж байгаа нэг компани байх нь байна шүү дээ. Тэр заавал Баян-Өлгий аймагт 15 жилийн хугацаагаар газар авна гэж. Эсвэл тэр Буйр нуурын эрэг дээр тэр газар авдаг газар биш байхгүй юу. Энэ ер нь юмаа ойлгоогүй юм биш үү.

Тэгээд энэ Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хууль өчигдөр Газрын хууль хэлэлцэж байхад өргөн барих ёстой гэдэг асуудал яригдсан шүү дээ. Энэ хууль чинь орж ирэх ёстой юм биш үү? Энэ дагасан тусгай хамгаалалттай газрын хамгаалалтын хуулийг бол би ерөөсөө агуулгыг нь ойлгохгүй. Энэнээсээ улбаалаад энэ ер нь тур компани гэдгээ ер нь ойлгоогүй юм биш үү?

Одоо ер нь энэ дэлхий нийтийн аялал жуулчлал чинь тур компани гэдэг ойлголт байхгүй болчихсон шүү дээ. Дэлхий нийтийн аялал жуулчлал чинь ерөөсөө гар утас нь шилжчихсэн. Гар утасны нэгхэн аппликэйшн болчихсон байхгүй юу. Гар утсаараа билетээ захиална. Гар утсаараа буудлаа

захиалчхаж байна. Гар утсаараа үзвэрээ захиалчхаж байна. Гар утсаараа **UBER**-ээ дуудаад унаагаа уначхаж байна. Ямар ч тур компанийн хэрэггүй болчихсон байхгүй юу.

Тэгэхэд заавал ийм тур компаниар бүх аялал жуулчлалыг хийнэ гэдэг хууль орж ирчхээд байна шүү дээ. Энэ чинь эсрэгээрээ яг энэ бодлогыг дэлхийн эсрэг.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Хариулт байна уу? 85.

Б.Болортуяа: Өдрийн мэнд. Б.Энхбаяр гишүүний асуултад хариулъя.

Аялал жуулчлалын тухай хууль маань ерөнхийдөө эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн эргэлтийг тооцох гэдэг энэ агуулгаараа энэ хуулийн шинэчилсэн найруулга явж байгаа.

Тийм учраас энэ хуулиар бүх үүргэвчтэй аялагчаас эхлээд бүх дотоодын иргэний аяллыг хүртэл зохицуулах өөрөө ийм бас боломжгүй байгаа.

Тийм учраас энэ дээр одоо яг тур оператор буюу аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхэлж байгаа байгууллагаар үйлчлүүлж байгаа жуулчин болон аялагчийн асуудлыг хуулийн нэр томьёоны асуудалд тусгасан байгаа.

Тэгэхээр энэ тур оператор болон аяллын агент, аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага гэдэг маань өөрөө энэ аялал жуулчлалын байгууллага дотроо яг аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлийг бий болгож

байгаа үндсэн ийм бүрэлдэхүүн байгууллагууд байгаа.

Тийм учраас энэ байгууллагуудын үйлчилгээг авч байгаа жуулчин болон аялагч нь өөрөө эдийн засгийн үр өгөөжийг бий болгож байгаа. Үүгээрээ эргээгээд Монгол Улсын эдийн засагт оруулж байгаа статистик тоо баримтыг бас бүрдүүлж байгаа энэ бүртгэл мэдээлэл бол ингэж уялдаж үүгээр ингэж зохицуулагдаж гарах юм.

Г.Занданшатар: Яагаад дэлхийн эсрэг яваад байгаа юм гэсэн. 83.

Р.Лхагвабаяр: Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлтэй холбоотой Б.Энхбаяр гишүүний асуултад хариулъя.

Нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөл дээр тур операторт Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12.2.1, 12.2.2, 12.2.3-т заасан тур операторт 15 жилийн хугацаагаар газар ашиглах тусгай зөвшөөрөл олгоё. Цаашлаад шаталсан байдлаар гурван байгууллагууд мөн 10-аас 12 жилийн хугацаагаар олгоё гэж томъёолсон.

Энэ томъёолол тур оператор маань Б.Энхбаяр гишүүний хэлж байгаа бол зөв. Аяллыг зохион байгуулж байгаа буюу тодорхой хэмжээнд зуучлалын үйлчилгээ үзүүлээд энэ аяллыг бүхэлд нь зохион байгуулах үүрэг хүлээдэг. Гэсэн хэдий ч Монголын практикт тур оператор маань ихэнх тохиолдолд өөрөө бүх үйлчилгээгээ нэгэн зэрэг хийж байгаа буюу тур оператор нэгдүгээрт аялал жуулчлалын үйлчилгээ зохион байгуулж байгаа.

Хоёрдугаарт, зочид буудал ажиллуулж байгаа. Цаашлаад амралтын газар ажиллуулж байгаа. Энэ бүх үйлчилгээгээ хийж байгаа ийм нөхцөл байдал үүсээд байгаа юм.

Тэгэхээр энэ компаниудад нэгдүгээрт, тусгай зөвшөөрөл олгох гээд хуулийн төсөлдөө тусгасан бөгөөд энэ дээр тур оператор компаниуд маань энэ аялал жуулчлалыг дэмжих жилүүдэд шинэчилсэн хуулиар ямар боломж бий болох юм бэ гэдэг дээр хамгийн том хүндрэлүүдийн нэг болох газар ашиглалтын асуудлыг шийдвэрлэж өгөхийг хичээсэн. Одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа тусгай хамгаалалтай газар нутгын тухай хуульд 5 жилийн хугацаагаар газар ашиглуулахыг заасан байдаг хэдий ч тодорхой аялал жуулчлалын зориулалтаар бол ямар тусгай шалгуур харгалзан үзэх юм гэдэг нарийвчилсан зохицуулалтууд байдаггүй.

Тэгэхээр яг аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглах, цаашлаад тур операторын үйлчилгээ эрхлэгч энэ компани байвал ийм хөнгөлөлт эдэлж болох юм гэдэг байдлаар томьёолохыг хичээсэн.

36.3.3 дахь хэсэгт Аялал жуулчлалын тухай хуульд заасан шаардлага хангасан аялал жуулчлалын үйлчилгээний байгууллага аяллын агентад 10 жил хүртэл хугацаагаар олгоно гээд энэ тусгайлсан аялал жуулчлалын зориулалтаар газар ашиглах хугацааг аялал жуулчлалын байгууллагууддаа дэмжлэг болгох үүднээс ийм тусгайлсан хугацааг оруулж ирсэн юм.

Г.Занданшатар: 86.

П.Баярцэцэг: Б.Энхбаяр гишүүний асуултад хариулъя.

Төр операторыг дэлхийн аялал жуулчлалын чиг хандлага бол цахим болсон. Тийм учраас технологи оролддог болчихсон гээд тэрсэн.

Тэгэхээр зэрэг бусад улсууд Казахстан, Киргизстан, Япон, Сингапур, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын хууль тогтоомжид бол энэ тур оператор, аялалын агентын нэр томьёо нийтлэгээр хэрэглэгддэг. Тэгээд хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа энэ Аялал жуулчлалын тухай хуульд мөн тур оператор, тур агент нь аялал жуулчлалын үндсэн байгууллага байхаар тодорхойлсон байгаа.

Тэгэхээр бид тур оператор, тур компани гэдэг ойлголт нь бид дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагын үндсэн чиг хандлага, хууль тогтоомжид нийцүүлж оруулж ирсэн ийм ойлголт. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Баттөмөр Энхбаяр гишүүн тодруулж асууна. Нэмэлт 1 минут.

Б.Энхбаяр: Энэ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн төсөл, хууль тогтоомжийн хуулийн шаардлагыг хангаж Улсын Их Хуралд орж ирсэн үү гэдэг асуулт байна.

Хууль тогтоомжийн хуулиар чинь хуулийн төслийг боловсруулах ёстой. Цахим санд доор хаяж 30 хоног байршуулах ёстой. Иргэд, олон нийт, ялангуяа эрх ашиг нь хөндөгдөж байгаа байгууллагуудаар хэлэлцүүлэг хийж саналыг нь авах ёстой. Ийм олон шаардлага байгаа шүү дээ.

Тэгээд энэ Хууль тогтоомжийн хуулийн шаардлагыг хангасан юм уу? Энэ аялал жуулчлалын байгууллагууд нь өөрсдөө асуудал яриад байх юм. Мань мэт болохоор өчигдөр аваад л өнөөдөр хэлэлцээд суугаад байх юм. Бүрэн гүйцэд уншиж амжихгүй.

Тэгээд энэ дагасан Зөрчлийн хууль бол үнэхээр асуудалтай юм байна. Энэ бол ер нь яаж бодохоороо.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Хууль зүйн яам, Хууль зүйн бодлогын газрын дарга Д.Цолмон. 84.

Д.Цолмон: Б.Энхбаяр гишүүний асуултад хариулъя.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах энэхүү явц маань яг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан шаардлагыг хэлбэрийн хувьд хангасан байгаа. Өөрөөр хэлбэл Хууль тогтоомжийн тухай хуульд зааснаар тодорхой гурван судалгаа хийгдсэн байх ёстой. Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврын өрнөлөөр. Хуулийн төсөл боловсруулагдсаны дараа хуулийн төслийн үр нөлөө, зардлын тооцоо гэсэн энэ гурван судалгаа хийгдсэн байгаа.

Үүний хажуугаар Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн дагуу тухай хуулийн төслийг олон нийтээр хэлэлцүүлсэн байх шаардлагыг тавьдаг.

Тэгэхээр энэ олон нийтийн хэлэлцүүлгийг энэхүү Аялал жуулчлалын тухай хууль бол 2016 оноос хойш энэ төсөл маань хэлэлцэгдэж явж ирсэн. Тэгээд сүүлийн энэ үзэл баримтлалын хүрээнд

хамрагдах холбогдох энэ ашиг сонирхол бүхий этгээдүүдийн хүрээнд энэ оны 4 сараас эхлээд цуврал хэлэлцүүлгүүдийг хийсэн. Аялал жуулчлалын холбоодуудаар ээлж дараалан хийсэн. Холбогдох саналуудыг нь бас хүлээж авсан.

Г.Занданшатар: Цагаанхүүгийн Идэрбат гишүүн.

Ц.Идэрбат: Аялал жуулчлалын хуулийг үзэл баримтлалын хувьд дэмжиж байгаа юм.

Монгол Улсын гадаад валютын нөөцийг бүрдүүлэхэд ганцхан уул уурхайг харж байгаа. Уг нь манай хөдөө, аж ахуй бас их дорвитой жин үзүүлэх ёстой. Харамсалтай нь тийм байж чадахгүй байгаа. Гэхдээ аялал жуулчлалын энэ салбараас нэлээдгүй эдийн засгийн эргэлт орж ирнэ гэж ингэж тооцож, тэгээд Монгол Улсын Засгийн газраас энэ хуулийг оруулж ирэхдээ тэр визний асуудал, тийзний асуудал гээд олон асуудлуудыг бас хамтдаа оруулж ирж. Өнөөдөр бас Их Хурлаар баталсан тэр Газрын тосны тухай хуулиар бол бас энэ тийзний хямдрал үзүүлэхэд авиа компаниудын шатахууны үнийн асуудал дээр л бас тодорхой хэмжээнд өөрчлөлт оруулахын төлөө ингээд шийдэгдэж байх жишээтэй.

Манай Хэнтий аймаг бол түүхэн аялал жуулчлалын бүс болж, Монгол Улсын Засгийн газрын шийдвэр гарч хэрэгжээд явж байгаа. Үнэхээр одоо бас энэ өнгөрсөн хугацаанд энэ асуудлууд яригдахаас ч өмнө, ер нь зүгээр Эзэн хаан Чингис хааны нутагт ирж миний энэ насны маань хүсэл биеллээ гэж байгаа монгол туургатныг би бас олон удаа хажуунаас нь харж байсан.

Тэгэхээр дэлхий даяар тархан суурьшсан 10 сая гаруй монголчууд бүгдээрээ л Монгол Улсад айлчлах, ирэх, аялах ийм л сонирхолтой байдаг. Тэндээс ямар тээг саад та нар байдаг болоод та ингэж бас хэлж байгаа юм бэ гэж би тухайн үед 10-аад жилийн өмнө асуухад Монгол Улсад ирэхэд энэ тийз, виз гэдэг энэ асуудал чинь маш хэцүү. Харин би энэ удаа албаны айлчлалаар ирж чадсан тулдаа энд ирлээ гэж нүдэндээ нулимстай хүн байхыг би харж байсан юм.

Тэгэхээр энэ өнөөдрийн орж ирж байгаа хууль бол Монгол Улс руу аялал жуулчлалыг бас татахад нэлээдгүй том эрх зүйн тээг саадууд, эдийн засгийн тээг саадуудыг нь нээж өгсөн, арилгасан ийм л хууль болох нь ээ гэж ингэж бодож байгаа юм.

Тэгээд Улсын Их Хурлаар хэлэлцэж эхэлсэн цагаас эхлээд яг одоо энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг хүмүүсээс бас санал, хүсэлтүүд ирж байна л даа. Мөн энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг оператор компаниуд, хувь хүмүүстэй бас холбогдож энэ хууль дээр ямар санал онол байна вэ? Та бүхнээс санал онол авсан уу гээд ингээд олон талаас нь асууж үзлээ.

Тэгэхээр яамны зүгээс энэ салбарын байгууллагуудтай бас нэлээн сайн уялдаа холбоотой ажилласан юм байна гэж би дүгнээд байгаа юм. Саяхан энэ 20, 30 жил ширэнгийн хуулиар явж ирсэн энэ аялал жуулчлал өнөөдөр ингээд нэг юм хууль эрх зүйн хувьд тогтвортой, ойлгомжтой болоод ирж байгаа нь бас их зүйтэй юм гэж байгаа хүний арилцлагыг сая уншлаа.

Гэхдээ энэ дээр бас нэг жоохон амьдралгүй юмнууд байна уу даа гэсэн зүйлийг хэлж байна. Манай Хэнтий аймгаас энэ аялал жуулчлалын бизнес эрхэлдэг хүмүүсээс. Ялангуяа энэ Зөрчлийн хууль. Тэрний нөгөө 8 дахь заалт дээр энэ одоо яг ямар учиртай юм бэ? Энэ батлагдвал бидэнд бас их хэцүү болох нь ээ. Энэ жоохон амьдралаас хөндий зүйл, заалт явж байна уу? Энэ дээр та бас асууж сурч тодруулж өгөөрэй гэж ингэж хэлсэн учраас асууж байгаа юм.

Энэ дээр энэ зөрчлийн дагалдах хууль дээр байгаа зөрчлийн 9 заалт байна. 2 зүйл, 8 заалт. Үүний тэр 8 дахь заалт буюу улсын болон орон нутгийн аялал жуулчлалын бүсэд хээрийн отоглох цэгийн байршлаас бусад газарт жуулчин, аялагч отоглосон бол хүнийг зуу, нэг зуун нэгжтэй тэмцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно гэсэн. Энэ ямар учиртай зүйл, заалт байгаа юм бэ? Энэ Зөрчлийн хууль дээр. Үүнийг та бүхэн нэг тодорхой хариулаад өгөөч ээ гэж хүсье. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: 82.

С.Цогтгэрэл: Ц.Идэрбат гишүүний асуултад хариулъя.

Зөрчлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 8-д заасан заалтын талаар ярьж байна. Улсын болон орон нутгийн аялал жуулчлалын бүсэд хээрийн отоглох цэгийн байршлаас бусад газарт жуулчин, аялагч отоглосон бол хүнийг зуу, нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно гэж.

Энэ дээр түрүүн Б.Бат-Эрдэнэ сайд хэлсэн. Энэ дээр бас боловсруулалтын шатанд энэ орон

нутгийн аялал жуулчлалын бүс гэдэг зүйл бол бас алдаатай тусгагдсан байж болзошгүй юм байна гэж байгаа. Улсын аялал жуулчлалын бүсийг бид хуулийн төсөлд тусгахдаа Монгол Улс тодорхой газар нутгаа улсын аялал жуулчлалын бүс гэж зарлаад Засгийн газраас тэр аялал жуулчлалын бүсийг тогтоогоод хил заагийг нь баталдаг байхаар ингэж хуулийн төсөлд тусгасан байгаа.

Сая Б.Баярсайхан гишүүн хэлж байна. Зарим газар нутаг хүний хөлд талхлагдаад хог шороонд дарагдаад байна гэж. Яг энэ асуудлыг шийдэх гээд тухайн байгалийн цогцолбортой түүх, соёлын өлгий болсон энэ газрыг аялал жуулчлалын бүс болгоод бүсчилсэн байдлаар хөгжүүлээд тэнд тодорхой дүрэм журам, стандартыг мөрдүүлээд байгаль орчноо хамгаалах, хариуцлагатай аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх энэ гол бодлогын хүрээнд энэ асуудал орж ирж байгаа юм.

Мэдээж тухайн бүс нутаг дээр отоглох цэг байгуулна. Отоглох цэг дээр буугаарай гэдэг шаардлагыг хуулиар тавьж байгаа бол үүнийг зөрчсөн тохиолдолд ямар хариуцлага хүлээлгэх вэ гэдэг асуудал хуулиар зохицуулагдах зайлшгүй шаардлагатай.

Тийм учраас Зөрчлийн тухай хуульд энэ зохицуулалт бас орж ирж байгаа гэдгийг хэлье. Баярлалаа.

Г.Занданшатар:

Ёндонпэрэнлэйн Баатарбилэг гишүүн. Байхгүй байна. Хүрэлбаатарын Булгантуяа гишүүн асуулт асууна.

Х.Булгантуяа: Энэ хуультай холбоотойгоор аялал жуулчлалын компаниудаас бид заавал энэ холбоогоор дамжиж үйл ажиллагаагаа

явуулахгүй бол үйл ажиллагаа явуулах ямар ч аргагүй болж байгаа юм байна. Бид одоо яг өөрийн гэсэн нэг тийм сүртэй холбоо, эвлэлдэн нэгдээд том бодлого гаргаад байгаа зүйл бол байхгүй ээ гэдэг ийм шүүмжлэл маш их ирээд байна.

Тэгээд ер нь энэ хуулийг өргөн барихаасаа өмнө та бүхэн энэ холбооныхоо байдаг юм уу, аялал жуулчлалынхаа компаниудын дунд хэчнээн компанийн дунд, аж ахуйн нэгжүүдийн дунд ямар ямар хэлэлцүүлгүүд явуулсан юм бэ? Нэгдүгээрт.

Хоёрдугаарт, танай байгууллагынхан, танай салбарынхан өөрсдөө эвлэлдэн нэгдээд ингээд бодлогоо гаргаад явах дээр ер нь ямархуу байр суурьтай байгаа юм бэ? Бараг энэ аж ахуйн нэгжүүдийг боомилох гээд байна. Зайлшгүй холбоо болж нэгдэх гээд байна. Тэр дээр хэдхэн цөөхөн компаниуд байдаг. Хөдөө орон нутгийн жижиг компаниуд, бид нар бол үүн дээр ямар ч дэмжлэг байхгүй. Бүх мэдээллээс хол ингээд явчих юм байна л даа гэсэн нэг ийм шүүмжлэл байгаад байна.

Тэгэхээр үүн дээр та бүхэн маань ямар ямар хэлэлцүүлгүүд явуулсан. Энэ бүгд дээр чинь мэргэжлийн холбоод чинь ямар байр суурьтай байгаа юм бэ гэдэг дээр.

Гуравдугаарт нь, ер нь дарга аа, энэ Мэргэжлийн холбоодын тухай хуулийг ер нь нэн яаралтайгаар бас бид батлахгүй бол. Уг нь аминдаа бид аль болохоор мэргэжлийн байгууллагуудтайгаа нэг улс төрчид байдаг юм уу, салбарын яам өөрсдөө хуулиа бичээд боловсруулаад

баталчихдаг биш. Мэргэжлийн байгууллагуудтайгаа хамтран ажиллаа гэхээр дандаа мэргэжлийн байгууллагууд нь дундаа ингээд хэд хуваагдчихсан.

Тэгээд бараг нэгэнтэй нь ярихаар нөгөөдөх нь тэгвэл бид нар та нартай ярихгүй гэх нь холгүй. Нэг ийм байдалтай яваад байгаа болохоор энэ нэг Мэргэжлийн холбоодын тухай хуулийг Улсын Их Хурлын гишүүн Н.Учрал болон бусад гишүүдээс өргөн барьсан энэ хуулийг ер нь яаралтай баталмаар байна. Тэгвэл бид энэ зөвшөөрөл олгосныг бараг салбарын яам ч олгодог биш мэргэжлийн холбоод олгоод үүний үр дүнгийнх нь араас нь өөрсдөө хөөцөлдөөд энэ бодлого шийдвэр дээр нь өөрсдөө саналаа гаргаад явдаг байвал хэн хэндээ их амар байх юм. Түүнээс улс төрч ингээд Улсын Их Хурлын гишүүн гээд бүх юмыг мэддэг, чаддаг байх албагүй.

Тэгэхээр насаараа энэ салбарт ажиллаж байгаа хүмүүсийн уг нь үг хэлийг нь ингээд сонсмоор байх юм.

Эцэс сүүлд нь ялангуяа энэ нэг отоглох газартай холбоотойгоор бас хүмүүсээс маш их шүүмжлэл ирж байна. Хамгийн их том газар нутагтай ийм нягтаршил багатай энэ улс орны хувьд дотоодын аялал жуулчлал ч тэр, biker-ууд ч гэсэн энд тэнд очоод одоо тэгээд отоглох газраа хайгаад явж байх юм уу гэсэн ийм шүүмжлэл байгаад байна.

Энэ дээр магадгүй би зүгээр хуулийн ажлын хэсэг дээр байдаг юм уу? Та бүхэн маань энэ дээр судлаарай. Хаа сайгүй заавал отоглох газар гэхгүй ээ. Тэр отоглох газруудыг нь зааж өгдөг газруудын тусгайлан заана. Жишээлбэл,

Хөвсгөл нуур байдаг юм уу. Жишээлбэл, Өгий нуур байдаг юм уу. Нээрээ бүгдээрээ очоод тэнд хог хаяад завааруулаад байдаг ийм газрууд дээр нь бид яг зааж өгнө. Тэнд нь хогийн савтай, ноль, ариун цэврийн байгууламжтай ийм байна гээд.

Түүнээс биш машинаа барьж явж байгаад хаана нэгэн газар хөдөө очоод майхнаа зоох гэхээр отоглох газар дээр та буугаагүй байна гээд очоод торгочихдог бас баймааргүй байна.

Үүнтэй холбоотойгоор манай өнгөрсөн оны өсвөрийн парламентын маань хүүхдүүд манай Б.Бат-Эрдэнэ сайд бас их дэмжиж байгаа. Иргэд өөрсдөө бид нар бас байгаль хамгаалагч нар байа гээд НҮБ-ын Хүүхдийн сантай хамтраад нэг аппликэйшн хийгээд явж байгаа. Энэ ажил манай Байгаль орчны яам дээр явж байгаа. Энэ ажиллагаа та бүхэн маань бас шуурхайлмаар байна.

Энэ хүрээнд яах вэ гэхээр иргэн өөрөө ямар нэгэн байгаль орчинтой холбоотой зөрчил байх юм бол ухаалаг гар утастай хүн бол шууд ингээд байршлаа нээгээд тухайн зургийг нь аваад явуулахад төв рүү ирдэг. Та бүхэн маань тухайн орон нутгийнх нь байгаль хамгаалагчид мэдэгддэг.

Одоо бид нар зөрчил илрэхээр хаашаагаа хандахаа мэддэггүй байхгүй юу. Хог хаячихсан байвал. Хулгайн ан хийж байвал. Одоо гал түймэр хэрвээ гарч байх юм бол бид иргэд хаашаагаа хандахаа мэддэггүй учраас энэ тохиолдолд иргэн болгон байгаль хамгаалагч болдог, е-баримттай хүн болгон татварын байцаагч болсонтой адилхан иргэн болгон байгаль хамгаалагч болдог ийм шийдлийг манай хүүхдүүдээс гараад байгаа юм. Энэ

ажлыг маань та бүхэн бас давхар эрчимжүүлээрэй.

Г.Занданшатар: 82. Эхлээд 80 хариулъя.

С.Цогтгэрэл: Х.Булгантуяа гишүүний асуултад хариулъя.

Энэ хуулийн төслийг боловсруулах шатанд маш олон удаагийн хэлэлцүүлгийг салбарын оролцогчдын дунд хийсэн. Хамгийн эхлээд хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлох шатанд аялал жуулчлалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа компаниудыг бүлэг бүлгээр нь, чиглэл чиглэлээр нь хувааж байгаад тухайн үед тухайн чиглэл болгонд нь хэлэлцүүлэг хийгээд энэ одоо байгаа аялал жуулчлалын хуульд юу нь болохгүй байна, ямар хэрэгцээ шаардлага байна, төсөлд юуг тусгах вэ гэдэг чиглэлээр нийтдээ 7-гоос 8 удаагийн хэлэлцүүлэг зохион байгуулж хийсэн байгаа. Монгол аялал жуулчлалын холбоотой хамтарч.

Хамгийн сүүлд 11 дүгээр сард бас нэг хэлэлцүүлэг хийсэн. Энэ хуулийн төслийг боловсруулах шатанд Монгол аялал жуулчлалын холбоо болон салбарын төлөөлөл бүх шатанд нь оролцоод хамтдаа хуулийн төслийг бичилцээд боловсруулаад ингээд явсан байгаа.

Тэгэхээр энэ салбарын оролцогчдын дуу хоолой, үзэл санаа бол энэ хуульд маш сайн туссан гэж ингэж үзэж байгаа.

Отоглох цэгийн тухайд бас дахиад тодруулаад хэлье. Зөвхөн улсын аялал жуулчлалын бүс дээр л отоглох цэг дээр буугаагүй хариуцлагын асуудал

яригдахаар байгаа. Тэр нь түрүүн хэлсэн байгаль, түүх соёлоо хамгаалах тэгээд таны саяын хэлсэнтэй яг утга нэг. Тэр заасан газар дээр л тэр хэрэгжинэ.

Улсын бусад нутаг дэвсгэр дээр бол бүхэлд нь хэрэгжинэ гэсэн утга санаа энд байхгүй. Улсын аялал жуулчлалын бүсийг Засгийн газраас тогтоож, хил заагийг нь батлахаар ийм хуулийн зохицуулалт байгаа.

Тэгэхээр хууль хэрвээ батлагдсан тохиолдолд Засгийн газраас аль аль газар нутгийг улсын аялал жуулчлалын бүсэд тооцож, бүсчилсэн хэлбэрээр аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх вэ гэдгийг тухайн үед нь шийдээд ингээд явахаар байгаа.

Г.Занданшатар: Х.Булгантуяа гишүүн тодруулж асууя.

Х.Булгантуяа: Аялал жуулчлалын салбарт одоо яг бүртгэлтэй хэдэн компани идэвхтэй үйл ажиллагаа, тайлангаа өгдөг, икс тайлангаас өөр байдлаар тайлангаа өгдөг хэдэн компани. Үүнээс хэдэн компани нь та бүгдийн 7 удаагийн хэлэлцүүлэгт орсон бэ? Хэдэн компаниас санал ирсэн бэ? Бид нөгөө төлөөлөл оролцсон гэдэг нь 150 компаниас 10 компаниас та бүхэн оруулчхаад төлөөлөл гэж яриад байгаа юм уу, үгүй юм уу? Мэдэхгүй байна л даа.

Тэгэхээр одоо яг олон нийт харж байгаа байх. Танай салбарын аж ахуйн нэгжүүд бас харж байгаа байх. Тэгэхээр үүнийг бүр нэг тодорхой хэлж өгөөч.

Г.Занданшатар: 85.

Б.Болортуяа: Х.Булгантуяа гишүүний асуултад хариулъя.

Өнгөрсөн 7 удаагийн хэлэлцүүлэгт салбар тус бүрээс 30-аас 40 аж ахуйн нэгжийн оролцоотойгоор 200 гаруй иргэн, аж ахуйн нэгж хэлэлцүүлэгт оролцсон.

Яг энэ жилийн байдлаар тур оператор компанийн тусгай зөвшөөрөлтэй 175 аж ахуйн нэгж, байгууллага Монголын аялал жуулчлалын холбооноос тур операторын ангиллын гэрчилгээгээ 5 төрөл дээр аваад үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа.

Энэ бол зөвхөн тур операторын тусгай зөвшөөрлийн гэрчилгээтэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа компани. Аялал жуулчлалын салбараар нь ярих юм бол энэ дээр зоогийн газар, зочид буудал, зочлох үйлчилгээний салбар гээд худалдаа, үйлчилгээнээс авхуулаад ер нь маш өргөн хүрээг хамарч байж аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа Монгол Улсад явагддаг.

Тэгээд энэ дотроо илүү жуулчинтай үйл ажиллагаанд шууд холбогдож ажилладаг.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Сайнхүүгийн Ганбаатар гишүүн асууя.

С.Ганбаатар: 2000 онд л анх Аялал жуулчлалын тухай хууль батлагдаж байсан. 12 удаа өөрчлөлт орсон. Тэгээд Б.Бат-Эрдэнэ сайд бол том реформ. Үүнийг цогцоор нь оруулж ирдэг нь бол зөв өө.

Харин энэ хуулийг боловсруулсан улсууд их л ядмаг, яарч сандарсан л юм хийсэн байх юм. Хэдэн тодруулж асуух зүйлүүд байна.

Нэгдүгээрт, төслийн 12.2-т тур операторын үйл ажиллагаа тусгай зөвшөөрөлтэй эрхлэх ба гурван ангилалтай байна гэж байгаа. Монгол Улсаас бусад улс руу хийх аялал жуулчлалын үйлчилгээ, бусад улсаас Монгол Улс руу аялал жуулчлах үйлчилгээ. Энэ хоёрыг хамтад нь гэсэн ийм 3 ангилалтай.

Энэ ер нь тэгээд л ерөөсөө л Олон улсын аялал жуулчлалын тухай хууль болчихсон юм биш үү? Дотоодын аялал жуулчлал, дотоодын зохион байгуулалт, операторын талаар энэ ийм гуравхан зүйл дээр төвлөрнө гэдэг юу гэсэн үг вэ? Нэгдүгээр асуулт.

Хоёрдугаарт, үзэл баримтлал дотор энэ хууль орж ирэхэд нэг тодорхой нэг бүтэц байдаг санагдах юм. Тэгээд үзэл баримтлалд нь тур операторын үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй болох үндэслэлийг ерөөсөө тодорхойлоогүй байгаа. Чухам яагаад аялал жуулчлалын тусгай зөвшөөрөлтэй үйлчилгээ байх ёстой вэ? Зөвшөөрлийн тухай хууль 2023 оны 01 сарын 01-нээс хэрэгжинэ. 2022 оны 6 сард батлагдсан.

Энэ нэмэлт, өөрчлөлт орж байж, 6 сар алсын хараагүй. Нэг ийм 6 сарын дотор л хууль хэрэгжээгүй байж өөрчлөгдөх болчихоод байгаа байхгүй юу.

Дараагийн асуулт. Хоёр дахь асуулт. Аялал жуулчлалын төслийн 6.8-д аялал жуулчлалын байгууллага аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ худалдан борлуулахдаа гадаадын болон дотоодын жуулчлалд ялгамжтай байдлаар үнэ тогтоож үйлчлэхийг хориглоно гэж заасан байгаа.

Үүнийг энэ олон аялал жуулчлалын компаниудтайгаа энэ холбоодуудтайгаа зөвлөлдсөн үү? Үндэслэл нь яг юу вэ? Би үүнийг эсэргүүцээгүй. Зүгээр үндэслэлийг нь би асууж байна. Энэ гадаадын жуулчдын орлого, дотоодын жуулчдын орлого, амьдралын өртөг, үнэлэмж маш ялгаатай. Энэ хориг дотоодын жуулчдад ямар нэгэн сөрөг нөлөөлөл болох уу? Дотоодын жуулчлал дээр бас хаасан, боомилсон үндэслэл бий болчих уу, үгүй гэдэг талаар судалгаа хийсэн юм байгаа юу?

Гуравдугаар асуулт. 6.9-д нь. Би яг энэ заалт заалтаар хариултаа авъя. Жуулчлалын үйл ажиллагаанд хориглох зүйл гээд дурдсан байна. Соёлын биет бусыг энэ дотор яагаад оруулаагүй юм бол оо. Бид чинь ер нь нарийн яривал тэр мал аж ахуйтай нүүдлийн соёлоо бид очиж үзэж, өөрсдөө ч гэсэн дээ тэгж л хотоос гардаг. Энэ соёлын биет бус энэ зүйлүүд алдагдахгүй байх баталгааг нь энэ хуулиар зохицуулалт, заалт яагаад ороогүй юм бэ?

Дөрөвдүгээр асуулт. Ядмаг байна. Хууль тогтоомж дээр. 6 удаа гадаад үг орсон. Менежмент, тур оператор, хог хаягдлын менежмент гээд.

Тэгэхээр энэ дотор бас тийм ээ. Жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэн нь орон нутагтаа ингээд аялал жуулчлалын байгууллага бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ үзүүлэх хүн байна гээд зачихсан байгаа. Хүн гээд. Энэ дараах ойлгомжгүй зүйл болж байна. Аялал жуулчлалын дагалдах бүтээгдэхүүн гэсэн нь яг хуулийн тодорхойлолт дээр алга. Дагалдах бүтээгдэхүүн гэж яг юуг яриад байна. Иргэн нь хүн байна гэдэг дээр нэг эргэж бодооч.

Би дараагийн нэг ноцтой гэмээр юм хэлье дээ. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай төслийн дагалдах дээр явж байна лээ. 36.3.2-т Аялал жуулчлалын тухай хуулийн 12.2.4-т заасан тусгай зөвшөөрөл тухай бүр тур операторт 12 жилийн хугацаатайгаар газар олгоно гэж байгаа юм. Энэ 12.2.4 гэдэг заалт алга байна энд. Хуульд байхгүй. Эсвэл операторын алдаа юм уу, тур менежментийн алдаа юм уу. Тэрийг нь би мэдсэнгүй.

Тэгэхээр миний энэ асуултуудад. Би дараа нь.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: 82.

С.Цогтгэрэл: С.Ганбаатар гишүүний асуултад хариулъя.

Хуулийн төслийн 12.2-т гурван ангилалтай байна гэж заасан байна. Зөвхөн гадаадын аялал жуулчлалын тухай заажээ. Дотоодын аялал жуулчлалыг зохицуулаагүй байна гэж асуулаа.

Хуулийн төсөл дээр дотоодын аялал жуулчлалыг бол аялал жуулчлалын компаниуд чөлөөтэй эрхлэх байдлаар зохицуулалтыг хэтэрхий бүх зүйлийг зохицуулах боломжгүй учраас чөлөөтэй байдлаар явуулахаар ингэж хуулийн төслөөр явж байгаа.

Тэгэхээр дутуу дотоодын аялал жуулчлалын асуудлаар нэмж тусгах шаардлагатай зүйлүүд байвал бид бас хэлэлцүүлгийн шатанд тусгах боломжтой байх гэж бодож байна.

Тур оператор яагаад тусгай зөвшөөрөлтэй байх ёстой вэ гэж. Заавал

тусгай зөвшөөрөлтэй байх ёстой вэ гэдэг асуудлаар дахиад бас хэлье. Түрүүн Б.Бат-Эрдэнэ сайд бас тайлбарласан байгаа. Одоо Аялал жуулчлалын холбоо энэ тур оператор компаниудад эрхийн гэрчилгээгээр зөвшөөрөл өгөөд явж байгаа. Аялал жуулчлалын холбооноос тэр эрхийн гэрчилгээ аваагүй тохиолдолд бол энэ төрлийн үйл ажиллагааг явуулах боломжгүй байгаа.

Тэгэхээр Зөвшөөрлийн тухай хууль 2023 оны 01 сарын 01-нээс эхлээд мөрдөгдөөд эхлэхээр зэрэг Зөвшөөрлийн тухай хуульд бид энэ тур операторын тусгай зөвшөөрлийг нэмэлтээр оруулж өгөхгүй бол энэ төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгогдохгүй. Энэ тур операторын үйл ажиллагааг хэн дуртай хүмүүс нь чөлөөтэй эрхлэх ийм боломжтой болчих гээд байгаа.

Тэгэхээр энэ нь ямар сөрөг үр дагавар үүсэх вэ гэдгийг түрүүн Б.Бат-Эрдэнэ сайд бас тайлбарласан байгаа.

Төслийн 6.8-д гадаадын болон дотоодын жуулчдад ялгамжтай үнээр үйлчилж болохгүй гэдэг асуудлын үндэслэлийг асуулаа. Ер нь энэ тохиолдол бас өнөөдөр амьдрал дээр нэлээдгүй байгаа. Гадаадын иргэн нь тэдэн доллароор үйлчлүүлнэ, дотоодын иргэн тэдэн төгрөг гээд ялгамжтай байдлаар тогтоосон. Энэ нь бас Өрсөлдөөний тухай хууль ч гэдэг юм уу, холбогдох бас хууль тогтоомжууд хүнийг ялгаварлан гадуурхахтай холбоотой асуудалтай ч бас уялдаж байгаа.

Тэгэхээр нэг төрлийн үйлчилгээ, нэг төрлийн бүтээгдэхүүнийг гадаадын иргэн байна уу, дотоодын иргэн байна уу ялгамжгүйгээр нэг үнээр үйлчлэх

ёстой гэдэг ийм зарчмын байр суурьтай байгаа учраас хуулийн төсөлд ингэж оруулсан байгаа.

Хуулийн төслийн 6.9-д соёлын биет бус өвийг яагаад оруулаагүй вэ гэдэг асуудлыг хөндөж байна. Соёлын биет бус өвийг бас энд оруулах шаардлагатай гэж хууль тогтоогчийн зүгээс үзвэл бид бас хэлэлцүүлгийн шатанд үүнийг нэмэх боломжтой байх гэж үзэж байна.

Гадаад үг хэллэг их хэрэглэсэн байна. Тур оператор, менежмент гэдэг үгүүд бас нэлээн их гарсан байна гэж хэллээ. Ер нь энэ хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийг салбарын мэргэжлийн байгууллагууд болон аж ахуйн нэгж, байгууллагуудтай холбоотой хамтарч хэлэлцүүлэг хийсэн. Боловсруулалтыг бас цуг хийсэн гэдгийг түрүүн хэлсэн. Тэгэхэд мэргэжлийн байгууллагуудын зүгээс энэ тур оператор, менежмент гэдэг үгүүд олон улсын түвшинд яг энэ чиглэлээрээ бүх улсад хэрэглэгдээд явдаг ийм нэр томьёо байгаа учраас энэ хуулийн төсөлд ороод явах нь зүйтэй гэж үзсэн.

Хууль тогтоомжийн тухай хуульд ч гэсэн бас энэ зүйл бол бас хориглогдоогүй байгаа учраас ингээд гадаад үг хэллэгийг бас зарим тохиолдолд хэрэглээд явсан байгаа.

Г.Занданшатар: 83.

Р.Лхагвабаяр: С.Ганбаатар гишүүн жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэний зохицуулалтыг бас тухайлан асуусан. Энэ дээр хүн байна гэж томьёолсон байна. Үүнийг авч үзэх хэрэгцээ шаардлага өөрөөр томьёолж болох уу гэдэг дээр.

Энэ дээр ажлын хэсэг ярилцаад жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэний цаад концепц нь бол нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлал буюу орон нутгийн малчин иргэд аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд хэрхэн оролцох юм бэ? Өнөөдрийн хувьд эрх зүйн орчинд холбогдох хууль тогтоомж болон хэм хэмжээний актууд бол аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч иргэний зохицуулалт дутмаг байгаа.

Аялал жуулчлалын тухай хуульд 2022 онд орсон нэмэлт, өөрчлөлт бол жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэн байна гэдэг заалт тусгагдсан. Харин энэ заалтыг бид хуулийн төсөл дээр 11 дүгээр зүйл буюу нэг бүтэн зүйл болгоод илүү тодорхойлж оруулж ирж байгаа.

Үүн дээр хүн байх буюу яг малчин иргэн байж болно. Цаашлаад хоршоо болон нөхөрлөлийн тухай хуулиараа хамтраад бас энэ нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалаа бүрэн хөгжүүлэх боломжтой гэж байгаа.

Аялал жуулчлалын тухай хууль дээр тусгагдсан гурван зүйл бол үзүүлж болох эрхийг нь нээж өгөөд цаашдаа энэ жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэнийг төр болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагыг хэрхэн дэмжих юм бэ, үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэхэд ямар журам баримтлах вэ, ямар шаардлагыг бас тавих юм бэ гэдэг ийм үндсэн гурван заалтыг оруулж ирсэн байгаа. Энэ дээр хүн томьёолол нь ажлын хэсэг ярилцаж эцэслээд хуулийн этгээд байхаас илүүтэйгээр малчин иргэд, малчин өрх байх учраас хүн гэдэг томьёоллоор нь явах нь зүйтэй гэж боловсруулаад өнөөдрийн төсөл боловсруулагдсан байгаа юм.

36.2.2 дээр Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлт дээр. Энэ 12.2.4 нь та бас харж байгаа. Энэ дээр Монгол Улсаас гарах, Монгол Улс руу орох, олон улсын аялал жуулчлалын үйлчилгээ гээд дөрөв дэх заалт нь дотоодын аялал жуулчлалын үйлчилгээ гэж байсан.

Түрүүн хуулийн хэлтсийн СЦогтгэрэл даргын тодруулсанчлан бид дотоодын аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэх үйлчилгээгээ чөлөөтэй байлгах үүднээс хуулиар зөвшөөрөл хориглолтыг тавьж өгөөгүй. Харин энэ заалт нь өөрөө тухайн заалттай уялдаж байсан бөгөөд ажлын хэсгийн зүгээс хасах шаардлагатай байсан боловч хасаагүй алдаа гаргажээ.

Г.Занданшатар: Нэмж хариулах зүйлгүй бол тодруулж асууя гэж байна. Сайнхүүгийн Ганбаатар гишүүн тодруулж асууя.

С.Ганбаатар: Төслийн 4.1.8 дээр ч гэсэн жуулчны хөтөч нь ийм ийм юмыг хангасан хүнийг гэж байна. Тэгээд энэ нь бол Монгол Улсын иргэн, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн, ер нь ямар ч хамаагүй байсан хүн гэж ийм хууль арай ч байж болохгүй байх аа. Та нар эргэж бодвол буян болох байх даа.

Төслийн 16.4-т нэг заасан юм байна. Шаардлагатай бусад тохиолдолд эмнэлгийн анхан шатны тусламж үзүүлэх бүхий л нөхцөл боломжийг бий болгосон байна гэж заасан байгаа. Энэ ер нь амьдрал дээр хэр хэрэгжих тухай судалгаа, тооцоо хийсэн үү? 16.4-ийг би асууж байна шүү.

Дараа нь төслийн 24.2-ыг та нар нэг томьёолыг нь унш даа. Энэ ийм юм биччихсэн байх юм. 24.2. Бас редакцын

алдаа юу. Энэ хуулийн 19.2.1-д заасан улсын аялал жуулчлалын бүсийн төлөвлөлтөд тусгагдаагүй газарт аймаг, нийслэлийн Засаг дарга газар эзэмших зөвшөөрөл олгохыг хориглоно гээд. Энэ чинь бүр Газрын хууль тэр чигээрээ явчихлаа шүү дээ. Энэ чинь. Би буруу ойлгоогүй бол. Үүнийг нэг тайлбарлаж өгөөч.

Г.Занданшатар: 24.2-ыг хэн тайлбарлах юм? 16.4.

Ер нь газрын хуулийн зохицуулалт, Зөвшөөрлийн хуулийн зохицуулалт, Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн тухай хуулийн зохицуулалт. Олон хуулийн зохицуулалтыг зөрчиж байж байгаа заалт байна шүү дээ.

Техникийн алдаа юм уу, энэ улсын аялал жуулчлалын тусгагдаагүй газарт нийслэлийн Засаг дарга газар эзэмших зөвшөөрөл олгож болохгүй гэдэг чинь бүх газар орчихно шүү дээ. Энэ чинь.

83 хариул.

Р.Лхагвабаяр: Энэ 24.2 дахь зохицуулалт дээр бол хоригт тусгагдсан газарт гэдэг байдлаар томьёолсон боловч энэ дээр бас техникийн алдаа гарсан байна. Үүнийг засах нь зүйтэй байх гэж бодож байна.

16.9 буюу тэр эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг бий болгосон байх, яаралтай тусламжийг үзүүлэх гээд. Энэ бол бас зайлшгүй хэрэгтэй заалт гэж үзэж байгаа. Яагаад үзэж байгаа вэ гэхээр бид олон улсын судалгаа явуулахад Казахстан, Киргизстан, Узбекистан зэрэг улсууд, Оросын Холбооны Улс бас нэмэгдээд жуулчны

аюулгүй байдлын харилцааг нэлээд нарийвчилж авч үздэг юм билээ.

Цаашлаад ямар ямар зохицуулалтууд нийтлэгээр тусгагдсан байна гэнгүүт нэгдүгээрт, зорчиход аюултай газар болон холбогдох бусад эрсдэл бүхий мэдээллийг тусгах.

Хоёрдугаарт, эрүүл мэндийн үйлчилгээ болон эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээг тухайн аяллыг зохион байгуулж байгаа тур операторын аяллын агент, жуулчны үйлчилгээний байгууллага нь заавал бий болгосон байх ёстой гээд.

Г.Занданшатар: Чанартай хууль оруулж ирж байх хэрэгтэй. Парламент бөөс хуурс түүх ёсгүй гэж хэлээд байгаа шүү.

Одоо Жадамбын Бат-Эрдэнэ гишүүн асуулт асууна.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Энэ хуулийг дэмжиж байгаа. Хоёр гараа өргөөд дэмжиж байна гэсэн үг шүү.

Бид маш олон жил сая жуулчин гээд л ярилаа. Өнөөдөр 300, 400 мянгаас цаашаа гарч чадахгүй л байгаад байгаа юм.

Тэгэхээр Монгол Улсын Засгийн газраас энэ аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх аялал жуулчлалын жил болгоод л ингээд хуульд өөрчлөлт оруулаад. Яаравчилсан горимоор байгаа байх аа. Оруулж ирж байгааг бас дэмжиж байгаа юм шүү. Нэг.

Засах зүйлүүд их байна. Нэн тэргүүнд хэрвээ бид одоо сая жуулчин авъя гэсэн ийм зорилго тавьж байгаа бол жуулчин орж ирдэг хаалгаа нээх

хэрэгтэй. Энэ нэн тэргүүнд нөгөө МИАТ компанийн асуудал яригдана шүү.

Иргэний агаарын тээврээ лебералчлах асуудал яригдана шүү.

Тийзнийхээ үнийг доош нь буулгаж, тийзний үнийг хямдруулах асуудал ярьж ирнэ ээ.

Тэгэхээр тэр сан дотор байж байх шиг байна. Агаарын зорчигч тээвэрлэгчдэд зорчигч тээвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх гээд байгаа юм. Ямар ч л байсан энд чинь үндэсний агаарын байна уу, ямар ч байсан Монголын агаарын тээврийн энэ системдээ либералчлал хийх, үнээ багасгах, аэро компаниудаа дэмжлэг үзүүлэх асуудал байж байгаа юм. Тэгээд үүнийг нэг жоохон тодруулаад ороод л ирэх хэрэгтэй байна.

Ер нь зүгээр миний бодлоор энэ салбарт байж байгаагийн хувьд энэ агаарын тээврийн компаниуд яг жишээ нь зорчигч урсгалтай үед, эсвэл жуулчин тээвэрлэх үед ер нь өөрсдийнхөө балансыг барьж байх ёстой л гэж ойлгож байгаа шүү дээ. Тэгж байж хаалгаа нээх ёстой. Монголоос илүү сайхан үйлчилгээ үзүүлдэг аялал жуулчлалын үзэх харах юмтай газруудад маш хямдханаар зорчигч тээвэрлэлт хийдэг аялал жуулчлал хөгжөөд байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр хамгийн гол нь бид энэ МИАТ компанитай холбоотой, дотоодын агаарын тээвэрлэгчтэй холбоотой эд нарт дэмжлэг үзүүлэх асуудлуудыг бүр тодорхой болгох хэрэгтэй байна. Нэгдүгээрт.

Хоёрдугаарт, жуулчны аюулгүй байдал гэдэг нэг ийм заалт орж ирсэн байх юм. Мэдээж жуулчны аюулгүй байдлыг бид нэн тэргүүнд тавих хэрэгтэй. Энэ бол зайлшгүй. Гэхдээ энэ заалтыг чинь ингээд харахаар монгол хүнийхээ аюулгүй байдлаас илүү дээр тавьчихсан юм шиг харагдаад байх юм. Наад жуулчид чинь үүнийг хараад баялаг биш, харин буруу ойлголт авна шүү.

Ер нь Монголд аюулгүй байдал нь алдагддаг юм байна. Үүнийг төрийн захиргаа нь ингэж зайлшгүй авахгүй болдоггүй юм байна гэсэн нэг ийм ойлголт жишээ нь надад төрөөд байна.

Тэгэхээр үүнийг аялал жуулчлалын байгууллагууд өөрсдөө жуулчныхаа аюулгүй байдалтай холбоотой энэ үйлчилгээгээ сайжруулах гэдэг юм уу, энэ утгаар нь оруулж ирэхгүй бол хүний эрхтэй холбоотой асуудал яригдаад монгол хүний аюулгүй байдлаас дээр тавьж байна гэсэн ойлголтоо тавих юм бол энэ буруу ойлголтыг жуулчиддаа өгөх асуудал болчихоод байна шүү.

Тэгэхээр энэ дээр анхаарах хэрэгтэй байна.

Тур операторын тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой асуудал яригдаад байна. Нэлээн хэдэн гишүүдээс ярьж байна. Үнэхээр та бүхэн энэ дээрээ нэг хараач ээ. Та бүхний заалтан дотор орж ирж байгаа тусгай зөвшөөрлийн заалтууд гэдэг нөхцөл гэдэг чинь үнэхээр тусгай зөвшөөрөл байх ийм нөхцөл байдал биш байна шүү дээ. Мэргэжлийн хүнтэй байна. Англи хэлтэй байна гэж бараг бичих нь холгүй болчихож. Өөр энд чинь

айхтар зоогоод байгаа юм алга байна шүү дээ.

Ер нь энгийн зүйл энгийн байх тусмаа сайн гэдэг шиг бид бүх зүйлийг энгийн болгох хэрэгтэй. Энэ компаниуддаа бид улам том шаардлага тавиад байх юм бол энэ компаниуд чинь цаашаагаа тавьдаг шаардлага чинь ихэснэ. Монголчууддаа тавьдаг шаардлага чинь ихэснэ. Монгол хүн жуулчин хоёрын ялгаа ихэснэ. Дотоодын аялал жуулчлал чинь боогдоно. Аж ахуйн нэгжүүд чинь тодорхой хэмжээнд үйл ажиллагаагаа сайжруулах гэж байна гээд том том шаардлагууд тавьдаг болно.

Тэгэхээр эсрэг тал руу орчихно шүү. Тэгж байсанд орвол стандарт байдаг юм уу, ямар нэгэн байдлаар тэр аялал жуулчлалынх нь үйлчилгээ нь өөрөө стандартчлагдаагүй. Үйлчилгээ нь өөрсдөө тодорхой хэмжээний горим, дүрэм журамтай гэсэн ийм зүйлийг нь гаргаж ирж тавиад тэрэнд нь хэн таалагдаж, үйлчилгээгээ хангаж байна, хэн энэ болзлыг хангаж байна. Тэнд.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: 81.

Б.Бат-Эрдэнэ: Ж.Бат-Эрдэнэ гишүүний асуултад хариулъя.

Иргэний агаарын тээврийн хувьд, ялангуяа агаарын тээврийн либералчлалыг бид зайлшгүй хийх ёстой гээд явж байгаа. Энэ жилийн хувьд Бүгд Найрамдах Солонгос Улсаас Low-Cost 2 авиа компани Монгол Улсын чиглэлд ниссэн. Ингэснээрээ Бүгд Найрамдах Солонгос Улсаас 5 авиа компани Монгол Улс руу ниссэн ийм үе тохиосон.

Агаарын тээврийн либералчлал дээр Засгийн газрын барьж байгаа байр суурь агаарын тээврийг ерөөсөө хязгаарлахгүй байх ёстой л гэж байгаа юм. Энэ ядаж гурван жилийн хугацаанд агаарын тээврийг ямарваа нэг байдлаар битгий хязгаарла гэдгийг Монгол Улсын Ерөнхий сайдаас чиглэл өгсөн.

Тэгэхээр агаарын тээврийн либералчлал 100 хувь явагдана гэж харж байгаа. Жуулчны аюулгүй байдалтай холбоотой асуудал дээр санал хэллээ гэж ойлголоо. Тур операторын тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой асуудал дээр бид өнөөдөр явагдаж байгаа ангиллын гэрчилгээ л үргэлжлэх процесс байгаа юм. Үүнийг ор зөвшөөрөлгүй болгочих юм бол тэгээд л бид нөгөө ширэнгийн хууль гэдэг шиг энэ хуулиараа л явна. Гадна, дотнын бүх компаниуд дураараа эрхэлдэг болно. Хариуцлагын асуудал байхгүй болно. Нэгдсэн мэдээллийн систем байхгүй болно. Үүнийгээ дагаад дуртай аялал, дуртай үйл ажиллагааг явуулж эхэлнэ. Ялангуяа өнөөдөр энэ дотоодын компаниудын маань хувьд гадаадын тур компаниудаас дотоодын зах зээлээ хамгаалъя гэдэг ийм зүйлийг маш их хэмжээтэй ярьж, хөндөж байгаа.

Дотоодын зах зээлээ хамгаалахгүй бол гадаадын, тухайлах юм бол Бүгд Найрамдах Солонгос Улс, Турк гэх мэтчилэнгийн орнуудаас гадаадын томоохон тур оператор компаниуд орж ирж үйлчилгээ явуулснаар Монгол Улс өөрөө хөтөч, гайд, маршрут ингээд бүх зүйлс дээрээ бид өөрсдөө дотоодын хяналтаа алдана гэдэг энэ зүйлийг бас дотоодын компаниудаас маань яриад байгаа учраас бид эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 2023 оны 01 сарын 01-ний өдрийн

хэрэгжилттэй холбогдуулж хуульд зааснаас бусад тохиолдолд зөвшөөрөл, лиценз, бүртгэл явуулахыг хориглоно гэдэг заалтын дагуу бид тусгай зөвшөөрөл байдлаар тусгаж оруулж ирж байгаа юм.

Тэгээд үүнийг бид хэрвээ жишээлбэл байхгүй бол түүх соёл, өвийг ашиглан аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулах, мөн ямар ч татвар төлдөггүй байх энэ систем рүү орох. Эргээд үүсгэн байгуулагдсан этгээдтэй холбоо бүхий хууль эрх зүйн хүрээний хариуцлагын асуудлуудыг хөндөх гэх мэтчилэнгээр ингээд олон асуудлууд яваад эхэлж байгаа учраас л энэ тусгай зөвшөөрлийн асуудлыг хөндөж байгаа.

Тэгээд энэ бол шинээр гарч ирж байгаа зүйл гэж огт ойлгож болохгүй. Би түрүүн хэлсэн. Өнөөдөр Монголын аялал жуулчлалын холбоо 5 ангиллын зөвшөөрлийг олгож байгаа. Энэ нь гэрчилгээ нэртэй. Гэхдээ яг өнөөдрийн нөхцөл байдал дээр тусгай зөвшөөрөл байдалтай 175 аж ахуйн нэгжзөвшөөрөл аваад үйл ажиллагаа явуулж байгаа гэж ойлгож болно гэсэн үг. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Жадамбын Бат-Эрдэнэ гишүүн тодруулж асууна. 1 минут.

Ж.Бат-Эрдэнэ: Тэр иргэний агаарын тээврийн либералчлалтай холбоотой асуудал, тэр тусмаа Сөүлтэй холбоотой. Тэрний нислэгийн тоог нэмэгдүүлэх, авиа компани нэмэгдүүлэх асуудал чинь иргэний агаарын тээврийн либералчлал гээд л миний үед л анх санаачлаад хийсэн асуудал шүү дээ.

Энэ үр дүнгээ өгсөн. Билетийн үнэ 30-аас 35 хувь буусан шүү дээ. Энэ бол бодит тийм үү. Бодит. Яг үүнийг

цааш нь үргэлжлүүлэх хэрэгтэй. Гэхдээ тэр дэмжлэг. Билетийн үнээ буулгаад алдагдалгүй хэмжээнд нь аваачаад. Би тэрийг хүсээд байгаа байхгүй юу. Тэгээд цаагуураа дэмжлэг аваад компани нь өөрөө бас тодорхой хэмжээнд дэмжлэгтэй явах талын л юмыг яриад байгаа юм.

Энэ дээр бас тодорхой тийм саналуудыг оруулж ирээрэй гэж хүсээд байгаа шүү. Дараагийнхтай.

Тэр тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой асуудал яах вэ, та бүхэн нэг үйл ажиллагаагаа ингээд сайжруулах гээд л ингээд л юу гэдэг юм, чичрээд л, гоё болгох гээд л явсаар байгаад л нэг мэдэхэд бүр хатуу юм руу оруулчихдаг нэг тал байдаг шүү. Энэ дээрээ анзаараарай.

Ер нь төрийн албан хаагчдыг бид.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Одоо хэн хариулах вэ? Санал юм уу даа. Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ сайд хариулъя.

Б.Бат-Эрдэнэ: Тийм. Ж.Бат-Эрдэнэ гишүүний хэлдэг бол үнэн.

Яалт ч байхгүй агаарын тээврийн либералчлалыг эхлүүлсэн. Тухайн үед тийзийн үнэ тариф тодорхой хэмжээнд бууж байсан. Энэ жилийн хувьд мөн адилхан **Low-Cost**_[хямд өртөгт тээвэрлэгч] 2 авиа компани орж ирснээр МИАТ компанид үүсэх эрсдэлийг хавар ярьж байсан. Гэхдээ энэ жил тухайлах юм бол Low-Cost 2 авиа компани орж ирснээр тухайн компани хоёр талдаа сая төгрөгөөр ниссэн байгаа юм. МИАТ компани нь өнөөдөр дампуураагүй. Харин ч өрсөлдөөн нэмэгдсэн гэдэг утгаар.

Дээрээс нь Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлсэн Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын жуулчдыг визгүй зорчих эрхийг нээж өгсөнтэй холбогдуулаад МИАТ компанийн хувьд бүр ашигтай ажилласан байгаа юм.

Тэгэхээр цаашдаа бид энэ агаарын тээврийн либералчлалыг үргэлжлүүлж хийх ёстой. Либералчлал хийгдэхдээ өөрөө өрсөлдөөний зарчмаар явах ёстой гэж таны тухайн үед ярьж байсан, хэлж байсан энэ заалт үргэлжлээд явж байгаа гэдгийг бас би танд хэлэхийг хүсэж байна. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Наянтайн Ганибал гишүүн асуулт асууна.

Н.Ганибал: Сайд сая танилцуулга хийгээд эхлэхээсээ эхлээд л нэг сонин болоод явчихлаа.

Ер нь ингээд Монгол Улсад энэ нэг социалист лоозогносон уриатай, тэгээд түүнийгээ дагасан хууль эрх зүйн орж ирж байдаг энэ асуудлаасаа хэдүүлээ салъя.

Монголд зочлох жил гээд нэр нэрлээд, тэгээд түүнийгээ дагуулаад аялал жуулчлалынхаа хуулийг яаралтай оруулж ирж байгаа л даа. Тэгээд ер нь бид нар өнөөдөр дэлхийн яг өрсөлдөөн дундаас бид яаж тэр аялал жуулчлалын салбараа хөгжүүлэх вэ, яаж гадаадын иргэдийг Монголд зочилдог болгох вэ гэдэг энэ л хуулиудыг бид хийх ёстой.

Түүнээс ямар нэгэн сүржин лоозон тавьчихаад түүндээ тааруулаад ядмагхан хууль оруулж ирж байгаа нь аягүй учир дутагдалтай байна. Хуулийг ингээд харахаар манай энэ Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамныхан

маань Монгол Улсын энэ аялал жуулчлалын зураглалаа олж хараагүй байна.

Өнөөдөр та бүхэн төсөв дээрээ Монгол Улсыг сурталчлах тэр зардлуудаа тавьсан уу? Яг юу үзүүлэх гээд байгаа юм? Улаанбаатарт хүрч ирж түгжрэл үзүүлэх гээд байгаа юм уу? Утаа үнэртүүлэх гээд байгаа юм. уу? Нэг эсвэл уул ус харуулах гээд байгаа юм уу? Зундаа аваачиж нууранд оруулах гээд байгаа юм уу? Морь унуулах гээд байгаа юм уу? Ямар ч бодлого алга байна шүү дээ.

Эхлээд аялал жуулчлалынхаа бүтээгдэхүүнүүдийг бий болгох тал дээр ажиллах ёстой шүү дээ. Танай салбар. Тэгээд тэрнийгээ эхлээд гаргачхаад тэгснийхээ дараа өнөөдөр Монголд ирж зочлооч ээ, та нар бид ингээд ийм сайхан юмнууд байна. Энэ болгоныг та нарт үзүүлэх гээд байна. Үзүүлэх гэсэн чинь бид тийзнийхээ үнийг буулгаж байна. Визээ бид амархан олгодог болголоо гээд. Ингэж байж энэ чинь бусдыг татна биз дээ.

Үгүй ээ, зүгээр энэ дээр нэг даатгалын заалт байна л даа. Энэ дотор ингээд гадаадын хуулиас ингээд хуулаад тавьчихсан. Ууланд авирах, далайд шумбах гээд ингээд тавьчихсан. Энэ хүмүүс даатгалтай гэнэ ээ.

Тэгээд нөгөө морь унах, морь унуулах тэр аялал жуулчлал гэж Монголд байгаа юм уу, байхгүй юм уу? Байлгах юм уу, байлгахгүй юм уу? Тэр нь яагаад даатгалынх нь энэ заалтад нь орохгүй байгаа юм?

Өвөлдөө тэр нохой чаргаар тэрийг хөгжүүлэх юм уу? Аялал жуулчлалын яам. Хөгжүүлэх юм бол тэр

нохой чарган дээрээс хүн унавал даатгуулбал даатгуулах ёстой юм уу, үгүй юм уу? Ингээд салбараа олж хар л даа. Тэгэхгүй зүгээр ингээд нэг хэдэн юм хуулаад тавьчихсан. Сүүлийн үед бас энэ Их Хурлын дарга маш тодорхой зөв шүүмжлэл хэлээд байгаа юм.

Энэ яамдууд чинь уялдаа холбоо алга аа. Газрын багц хууль дээр өнөөдрийн Байгаль орчны сайд байх л ёстой байсан. Хөдөө аж ахуйн сайд байх л ёстой. Ингээд нийлээд асуудлаа яриад орж ирэх болохоос бүгдээрээ нийлээд нэг янз бүрийн газрын асуудал нэг нэг хууль дээр оруулж ирчхээд ингээд яриад суугаад байх юм.

Тэр отгийн асуудал чинь зөв шүү дээ. Тэрийгээ тайлбарла л даа. Өнөөдөр Монгол Улсад зүүн аймагт аялал жуулчлалын гурван том нуур байдаг. Нэг нь эрүүл мэндийн аялал жуулчлал гээд Аварга тосон нуур маань байхгүй болсон. Бохирдсон. Дотоодын аялал жуулчлал эрхлэгч нар маань түүнийгээ байхгүй болгоод. Тэр дээр отог зайлшгүй байх шаардлагатай. Одоо Гүрмийн нуур гээд тэр нууран дээр яг энэ асуудал явж байна. Буйр нуурыг бас л энэ отгийн асуудлыг шийдээгүйгээс болоод бохирдолд орж байна.

Тэгээд тэр Хог хаягдлын тухай хуулиа энэ хуультайгаа сайн уяж холбоо. Тэр отгийн асуудал гэдэг чинь тэр нэг асуудлыг л яриад байна шүү дээ. Хураамж авах эрх зүй байдаггүй. Дархан цаазтай газар нутгийн газраас л авдаг. Түүнийгээ зарах эрх зүй бас байхгүй. Тэрийгээ зарж чаддаггүй шүү дээ. Хүнээс мөнгө авчхаад.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: 81. Бат-Өлзийн Бат-Эрдэнэ сайд хариулъя.

Б.Бат-Эрдэнэ: Н.Ганибал гишүүний асуултад хариулъя.

Өрсөлдөөн дундаас аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх ёстой гэдэгтэй зарчим дээр санал нэг байгаа учраас бид Аялал жуулчлалын тухай хуулиар менежментийг хэрэгжүүлэх, хувийн хэвшлийг дэмжих энэ асуудлуудыг оруулж ирж байгаа юм.

Тэгээд Монгол Улсыг сурталчлах зардлыг төсөвлөсөн үү гэж. Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх санг бид бий болгоно. Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сантай холбоо бүхий заалтуудыг харах юм бол дотор нь Монгол Улсыг сурталчлах гэдэг энэ утга агуулга бүрэн дүүрэн орчихсон явж байгаа.

Аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнүүд байна уу гэж. Яг одоо **Mongolia Travel Guide** гээд хаягаар ороод үзэхэд ч гэсэн энэ Монгол Улсын аялал жуулчлалын тодорхой бүтээгдэхүүнүүд бэлэн байж байгаа.

“Хөх сувд” мөсний баяр бид 3 сард тэмдэглэдэг. “Бүргэдийн баяр”, “Түмэн тэмээний баяр”, “Цас, цааны баяр”, “Улаанбаатарын өвлийн наадам”, “Мөнгөн шагшуурга”, “Плейтайм”, Нүүдэлчин Монгол соёлын биет бус өвийн их наадам гэх мэтчилэнгээр ингээд **IT Mongolia International Travel Mart** гэх мэтчилэнгээр ингээд тодорхой аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнүүд маань байхгүй биш байгаа юм.

Тэгээд үүнийг бид олон улсад сурталчлах тодорхой жуулчдад, олон орны жуулчдад хүргэхийн тулд бид нарт төсөв хэрэгтэй. Төсөв нь өөрөө аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх санд бид

төвлөрүүлэх байдлаар зохион байгуулалтыг хийж оруулсан байгаа.

Даатгалтай холбоо бүхий асуудал дээр хоёр янзын зүйл байгаа юм. Тухайн хуулийн 15 дугаар зүйл дээр даатгал гэж байгаа. Даатгалын 15.5 дээр, 15.4, 15.2, мөн 16 дугаар зүйл дээр жуулчны аюулгүй байдалтай холбоотой асуудлууд байгаа.

Үүнийг аль болох тухайн аялал жуулчлалыг эрхлэгч байгууллага нь өөрөө даатгалынхаа процессыг хийж явахаар ийм зохицуулалтуудыг хийж өгсөн байгаа.

Төр өнөөдөр даатгал хийж өгнө гэхээс илүүтэй бид нарын хэлээд байгаа энэ мэргэжлийн байгууллагууд, тур оператор, аяллын агентууд, хувийн хэвшил маань өөрсдөө энэ ажлаа хийж явах ёстой гэдэг энэ зохицуулалтуудыг бид оруулж өгчихөөд явж байгаа юм.

Дотоодын аялал жуулчлалын отог байх ёстой. Та сая хэллээ. Маш олон нууруудтай холбоотой, гол мөр нь булаг шандтай холбоотой асуудлууд бий. Одоо бодит байдал яг л ийм л байна.

Бид өнөөдөр аялал жуулчлалыг замбараагүй хөгжүүлснээс үүдэлтэй, аялал жуулчлалыг бид өнөөдөр 2000 оны хуулиар явж байгаагаас үүдэлтэй, тур оператор компаниудыг бид заавал одоо энэ тодорхой аялал жуулчлалын чиглэлийн тусгай зөвшөөрөлтэй байх ёстой, хөтчүүд маань тодорхой хэмжээний шаардлага хангасан байх ёстой. Ялангуяа хил дагасан, мөн улсын онцгой стратегийн ач холбогдол бүхий газруудад маршруттай байх ёстой гэдэг зүйл маань яг л үүнийг хэлж байгаа юм.

Бид үүнийг хийхгүйгээр байгаль орчноо сүйтгээд эргээд бид нөгөө мөнгө олдог буюу тухайн аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн бий болгодог энэ газруудаа бид Монгол Улс алдахад хүрч байгаа юм.

Тэгэхээр бид цаашдаа тухайн хуулиар зохицуулалт хийж өгч байгаа зарчмууд маань ерөөсөө л байгаль орчин өөрөө эзэнтэй байх ёстой. Аялал жуулчлал эзэнтэй байх ёстой. Аялал жуулчлалын маршрутууд эзэнтэй байх ёстой. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхэлж, эдийн засгийн хувьд өөрсдөө ашиг орлого олж байгаа компаниуд бүртгэлтэй байх ёстой. Хариуцлагатай байх ёстой. Төр өөрөө тодорхой хэмжээнд ард түмний тодорхой хяналтыг хүртэл тавихаар бид энэ хууль дээр заалтуудыг оруулж өгсөн байгаа.

Гэх мэтчилэнгээр ингээд төр болон хувийн хэвшлийн хүрээнд бид тодорхой хэмжээнд энэ хяналтыг тавих системийг хүртэл энэ аялал жуулчлалын хуульд оруулж өгснөөрөө энэ хууль бас тодорхой хэмжээнд ач холбогдолтой гэж үзэж байгаа юм.

Ялангуяа аялал жуулчлалын хуулийн 30 дугаар зүйл дээр аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд тавих олон нийтийн хяналтыг бид оруулж өгсөн. Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд тавих олон нийтийн хяналтыг хэрэгжүүлэх талаар иргэн, хуулийн этгээдийн тодорхой эдлэх эрхүүдийг бид бас зааж өгч байгаа.

Энэ өөрөө ач холбогдлын хувьд юу вэ гэхээр бид аялал жуулчлалын хувьд, ялангуяа Монгол Улсын хувьд байгаль орчинд түшиглэсэн аялал жуулчлал гаднаас орж ирж байгаа жуулчдын санал хүсэлт аваад үзэхэд

Монгол орны байгаль орчныг үзэх гэж ирсэн.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Наянтайн Ганибал гишүүн.

Н.Ганибал: Тэгээд оруулж ирэхдээ том юм яриад буухтай жижиг юм ярьж байна шүү дээ. Энэ чинь зөв шүү дээ.

Эхлээд та хэд дэд бүтцээ сайн хий л дээ. Өнөөдрийнхөө байгаа бүх проблемуудыг шийдэх энэ асуудлуудыг нь хуульд оруулж ирснээ тайлбарла л даа. Том том юм ярьж ирээд л Зам тээврийн сайдын ярих ажлыг бараг асуултынхаа талд нь л ярих юм.

Тэртээ тэргүй тэр навигацийн асуудал, агаарын тээврийн либералчлалыг тэнд хийгээд л явж байгаа юм шиг байна шүү дээ. Тэгээд миний хувьд бас яг энэ хог хаягдлын асуудал дээр энэ байгаль орчин, дотоодын аялал жуулчлал, гадаадын аялал жуулчлал энэ хог хаягдлын асуудлыг хэрхэн зохион байгуулах тал дээр хууль санаачлаад аймгуудаас 21 аймаг бүгдээс нь санал аваад Их Хурлын Тамгын газрын Их Хурлын даргад өргөн мэдүүлэхээр ингээд бэлэн болчихсон байгаа юм. Тэрийг та нар аваад харчхаарай.

Мөнгөө хурааж аваад зарж чаддаггүй юм. Тэрийг нь зардаг болгомоор байна. Тэгж байж энэ асуудлаа шийднэ шүү дээ. Тийм үү. Тэрийг та бүхэн бас аваад.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Тэр хуулийг судалчихаарай гээд зөвлөгөө өгч байна шүү.

Одоо эрхэм гишүүн Одонгийн Цогтгэрэл асуулт асууна.

О.Цогтгэрэл: Аялал жуулчлалын хууль гээд нэлээн тийм зөрчилдөөнтэй л хууль орж ирж байна. Өөрсдөө болохоор салбарын хөгжлийг дэмжиж байгаа гэх юм. Яг одоо энэ хуулийн агуулгуудыг ингээд харахаар гаднаас орж ирж байгаа нөхдүүд заавал тур оператороор дамжина. Тур оператор нь заавал тусгай зөвшөөрөл авна. Дотоодынх нь отоглох цэгээр заавал үйлчлүүлнэ. Эдгээрийг биелүүлбэл торгоно. Торгосон нэг санд орно. Дахиад үүнийг нэг Үндэсний хороо гэдэг байгууллага ахална. Нөгөө аялал жуулчлалын сайд нь ч хаачихсан юм.

Ерөөсөө нэг явж байгаа чиглэлийнхээ эсрэг. Дахиад л энэ засгийн чинь ярьж байгаа чиглэл чинь энэ дээр ирээд эсрэг болчихоод байх юм. Яг одоо Энэ хуулийн үзэл санааг ингээд харахаар Монголын аялал жуулчлал хөгжөөгүй байна. Хөгжихийн тулд ингээд чангалаад, бүртгээд, татвар аваад, торгоод байвал энэ салбар хөгжих юм байна. Энэ байхгүй учраас энэ салбар хөгжөөгүй юм байна гэдэг л зүйл энэний цаана нь харагдаж байх шиг байгаа юм.

Яг нөхцөл байдал дээр танилцуулгадаа ч бас харагдаж байсан. 600 мянган жуулчин оргил үедээ ирж байсан. 2019 онд гэсэн тоо байх шиг байна лээ.

Ер нь гадагшаагаа хэд дахин их мөнгө урсаж байгаа шүү дээ. Яг аялал жуулчлал дээр гэдэг чинь бид нарын нөхцөл байдал тийм их чангалж, торгоод байх хэмжээний. Асуудалд чинь нэг тоо ихдэхээр чанар луу

шилждэг. Манайд чинь аль нь ч байхгүй байгаад байна шүү дээ.

Тэгэхээр одоо тийм нэг яг ямар чөтгөр нь ингэж чангалаад торгоод бүртгээд явчихвал энэ салбар чинь гоё болчих гээд байна гээд яг ямар чөтгөр нь шивнэнэ гэдгээр юм болчихоод энэ хуулийн нөхцөл байдал ийм байдалтай гарчхаад байгаа юм. Одоо мэдэхгүй.

Тэгэхээр үүн дээрээ бас нэг хариулт хэлээч ээ? Яагаад энэ үзэл баримтлал чинь энэ тал руу явчихсан юм? Яагаад ийм үзэл баримтлал дээр энэ хуулийг бичих болчихсон юм? Үнэхээр тийм хэдэн сая хүн хахчихаад тэнд нь хэрэг зөрчил их гараад, одоо үүнийг цөөлөөд чанартай болгоё гэдэг ийм суурь үзэл баримтлал гарчхаад байгаа юм уу? Хүн ирэхгүй байхад чинь улам чангалаад байхаар чинь энэ салбарынхан чинь улам ч сөхөрчихдөггүй юм уу?

Одоо тэр ярьж байгаагаар зарим нэг мессеж ч ирчихсэн байна лээ. Энэ салбарынхан чинь баахан хүмүүс эсэргүүцээд яваад байх шиг байх юм. Дахиад энэ хуулийн энэ хавсралт материалуудыг харахаар Зөрчлийн хууль дээр оруулах өөрчлөлт гээд нэг 10-аад өөрчлөлт байна. Тусгай зөвшөөрөлгүйгээр явуулсан бол мянган нэгжээр торгоно. Бүртгэлтэй аяллын агентын үйл ажиллагааг эрхэлсэн. Ингээд хууль бус орлогыг нь хураана. 500 нэгжээр торгоно. Жуулчны хөтчийн үйл ажиллагаа гээд 10-аад зөрчлийн хууль дээр баахан торгоно шийтгэнэ, торгон шийтгэнэ гэсэн нэг баахан зүйл заалтууд.

Тэгэхээр энэ үзэл санаа чинь яг яагаад ийм юм бичих нөхцөл ба энэ хуулийн суурь фундамент чинь яагаад

ийм нөхцөл, хууль бичих ийм нөхцөл байдал үүсчихсэн гэдэг дээр нэг тайлбар өгөөч. Энэ хэлэлцэх эсэх явж байгаа болохоор бас үзэл баримтлал талаасаа асуух ёстой байх гэж бодож байна.

Хоёрдугаарт, нь энэ дэлхий чинь бас улам хавтгай болоод байна. Яг заавал тур оператор орж ирээд энэ бүх юм чинь бүртгэлтэй явна гэхээсээ энэ хүмүүс чинь нэг цахимаар сонирхоод магадгүй нэг жуулчны блог үзээд, үүгээрээ захиалаад **AirBNB**-гээр будлаа захиалаад. Ингээд л гэр бүлээрээ ч юм уу явчихдаг. Тэр улс орон нь аюулгүй болоод л явчихдаг. Тэр хандлага руу чинь. Энэ нэг ийм төвлөрсөн бус удирдлагын систем рүү чинь энэ дэлхийн улс орон чинь яваад байгаа юм биш үү.

Энд эсрэгээр нь бүх юмыг төвлөрүүлээд заавал зөвшөөрөл авна. Гаднын нэг нөхөр ирээд аялаад явбал торгуулах юм шиг байгаа юм. Дотоодын нөхөр очоод отоглох цэг дээр буухгүй бол бас торгуулах юм шиг байгаа юм.

Тэгэхээр энэ үзэл санаа чинь яагаад ингээд эсрэг тийшээгээ. Дахиад тэр энэ дэлхийн явж байгаа чиг хандлагын эсрэг явчхаад байгаа юм. Энэ дээр нэг бас нэг тодорхой тайлбар хэлээч.

Тэгээд өөр энэ аялал жуулчлалын холбоо, энэ мэргэжлийн байгууллагууд нь яг юу гэж үзэж байгаа юм? Энэ ажлын хэсгийн гишүүд дотор энэ холбооны төлөөлөл байгаа билүү? Тэр холбоогоо төлөөлөөд та нэг байр сууриа илэрхийлээч. Сая бас нэг л баахан энэ хажууд гарын үсэг цуглуулж байна. Ингэж байна, ингэж байна. Гишүүд үүнийг дэмжиж өгөөч гээд чат баахан юм ирчихсэн л байна лээ. Яг танай

холбооны гишүүд чинь энэ дээр эсрэг байр суурьтай байгаа юм биш үү. Тэгээд энэ нь гурван зүйлд нэг хариулт өгөөч.

Г.Занданшатар: 82.

С.Цогтгэрэл: О.Цогтгэрэл гишүүний асуултад хариулья.

Хуулийн төсөлд тэр гаднаас орж ирж байгаа жуулчид заавал тур оператороор дамжина гэсэн зохицуулалт байхгүй. Тэр ойлголт хаанаас яаж гарч ирээд байгаа нь бас сайн мэдэхгүй байна.

Ер нь тийм буруу ойлголт гадуур түгсэн юм шиг байгаа юм. Тэр дээр таны хэлж байгаагаар цахимаар гадаадаас жуулчид буудлаа захиалаад, үйлчилгээгээ захиалаад өөрөө үүргэвчээ үүрээд ирээд аялах боломж нь бол хуулиар нээлттэй байгаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуульд зааснаар нийгмийн заавал хуулиар зохицуулах харилцааг л хуулиар зохицуулахаар хуульчлах ийм зохицуулалттай.

Тэгэхээр бүх зүйлийг бид бас хуулиар зохицуулах боломжгүй учраас зарим зүйлийг нь зохицуулаад, ихэнх зүйлийг чөлөөтэй байдлаар ингэж орхихоор хуулийн төслийг үзэл баримтлалыг гаргасан байгаа.

Тэр торгоно гээд зааж байгаа асуудлуудыг бол түрүүн хэлсэн. Хуулиар бид заавал тодорхой хэмжээний шаардлагуудыг тавьж байгаа бол тэр шаардлагууд зөрчигдсөн тохиолдолд яах вэ гэдэг энэ асуудал зүй ёсоор тавигддаг.

Тийм учраас хариуцлагын асуудал яригдаж байгаа. Тэгэхгүй бол одоо юу гэдэг юм, улсын аялал жуулчлалын бүсэд заавал отоглох цэгт буугаарай гэж хэлчхээд хариуцлагын асуудал байхгүй бол тэнд хэн ч буухгүй. Отоглох цэг маань ажиллаж өгөхгүй. Нөгөө отоглох цэгийг хувийн хэвшлийнхэн хөрөнгө оруулалт хийгээд менежментийг нь хариуцаад явъя гэхээр нөгөө хөрөнгө оруулалт нь эргэж үр ашгаа өгдөггүй. Ингээд ийм асуудлууд үүсэх учраас заавал тийм зохицуулалтууд орж ирээд байгаа юм.

Торгуулийн төлбөр, тэр аялал жуулчлалын хөгжүүлэх санд орно гэж та сая хэлэх шиг боллоо. Тийм зохицуулалт бол хуулийн төсөлд бас байхгүй байгаа. Торгууль бол ямар нэгэн байдлаар сан руу орохгүй. Ийм байна. Тэгээд та хариулах уу.

Г.Занданшатар: 80.

Ш.Нэргүй: Монголын аялал жуулчлалын холбоо. Энэ хуулийг эхнээс нь эхлээд боловсруулахад Монголын аялал жуулчлалын хувийн хэвшлийнхэн холбоод оролцож явсан байгаа.

Хуулийг батлахад Аялал жуулчлалын холбоо өөрийнхөө бодол, саналыг тусгасан. Гэхдээ өнөөдөр болж байгаа процессын хувьд бол олон ургальч үзлийн үүднээс янз янзын үзэл санаа байх шиг байна.

Хоёрдугаарт, аялал жуулчлалын хуулийн төслийг уншихад өнөөдөр бид хоорондоо харилцан ойлголцох, бас сайжруулах зарим зүйл дээр өөрчлөлт хийх асуудал гарч ирж байгаа юм.

Манайхны тавьж байгаа санал бол гол нь 7.2.2, 7.2.3, 12 дугаар зүйл, 25 дугаар зүйл гэсэн ийм 4 зүйл дээр голдуу ахин ярилцъя гэсэн ийм саналтай яригдаж байгаа.

Ойлголтын зөрүү нэлээн байх шиг байна. Өнөөдөр бид хэдийн ойлгосноор маргааш одоо ингээд хувийн хэвшлийн төлөөлөл өнөөдөр ажлын хэсэгтэйгээ уулзаад зарим нэгэн редакцын чанартай, зарим нэгэн өөрчлөлтийн чанартай зүйлүүд хоорондоо ярилцъя гэсэн асуудал байгаа.

Хуулийг зарчмын хувьд бүхэлд нь ингээд болохгүй, бүтэхгүй гэж байгаа зүйл байхгүй. Саяын 4 зүйл дээр ойлголцох юм бол цаашдаа хуульд бас бид хэдийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг болно гэсэн ойлголттой байгаа.

Г.Занданшатар: Жигжидийн Батжаргал гишүүн асуулт асууна.

Ж.Батжаргал: Баярлалаа. Тэгэхээр аялал жуулчлалыг бид эдийн засгийн нэг тулгуур салбар гэж үзээд байгаа л даа.

Тийм учраас энэ салбар өөрөө эдийн засгийнхаа бусад салбаруудыг бас дэмжсэн тийм эрх зүйн зөв зохицуулалтын тухай асуудал яригдах гээд байх шиг байгаа юм.

Тэгээд энэ өнгөрсөн хоёр, гурван жилийн байдлыг хараад ирэхээр зэрэг гадаадын аялал жуулчлал тодорхой хязгаарлалтуудад ороод дотоодын аялал жуулчлал яваад ирэхээр зэрэг энэ орон нутгийн үйлчилгээний байгууллагууд нэлээн тийм жоохон сэргэх өнгө орж байгаа юм шиг байгаа юм. Ерөөсөө энэ хуулийн гол зорилго нь эдийн засгийг

идэвхжүүлэх, тэлэх тухай л ойлголт шүү дээ. Ер нь явж явж.

Тийм учраас энэ дотоодын аялал жуулчлалынхаа харилцааг нэлээн зөв бодож, тодорхой байдлаар гаргаж ирэх нь би зөв юм биш байгаа даа гэсэн нэг ийм санаа байгаад байгаа юм гэж. Энэ дээр та хэд ямар бодол байна вэ гэж.

Хоёр дахь зүйл. Одоо бидэнд аялал жуулчлалын бүсүүд байгаа. Байгаа.

Тэгэхээр тухайлсан тухайлсан бүсүүд дээр аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн буюу тэр эвентүүдийг яах юм бэ гэдэг асуудал байгаа юм. Тэгээд яаж хөгжүүлэх юм бэ гэдэг асуудал байгаад байгаа юм. Яг нарийндаа ирж байгаа улсуудад бид юу үзүүлэх юм гэдэг асуудал байгаад байгаа байхгүй юу.

Тэгэхээр нэгэн ижил хэлбэрийн агуулга, хэлбэртэй юмнуудыг бүх газраа байлгаад байх юм уу? Тодорхой тэр бүс нутгууд чинь тухайн иргэдийнх нь амьдрал, зан заншил юм нь бас хоорондоо давтагддаггүй өөр зүйлүүд бий. Газар, байгалийн унаган төрх, тэр бүх юм нь бас тийм.

Тэгэхээр түүн нь дээр нь тулгуурлаж тодорхой аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүний чиглэлүүд, хөгжүүлэлтийн асуудлыг хэдүүлээ ер нь яаж авч үзэх юм гэдэг асуудал байна. Үүнийг онцгой анхаармаар байна гэж.

Дараагийн нэг асуудал дэд бүтцийн асуудал байгаад байгаа юм. Дан дамаа энэ улсын хэмжээний гол аялал жуулчлалын бүс нутгуудыг дэд бүтэцжүүлэх тухай асуудал нэлээн чухал байна. Энэ тал дээр ер нь ямархуу

байдлаар асуудалд хандах ёстой юм бэ? Яаж зохицуулах ёстой юм гэдэг зүйл байна. Энэ хуулийг дагуулаад тэр Ан агнуурын хуульд өөрчлөлт оруулах гээд ороод ирчихсэн юм билээ. Тэр тусгай зөвшөөрлийн агнууруудыг дуудлага худалдаагаар эрхийг нь олгох тухай асуудал яригдаад байна л даа.

Тэгэхээр тодорхой агнуурын нөөц нутгуудыг яаж хамгаалалтад авах вэ гэдэг асуудал. Түүн дээрээ тулгуурлаж энэ харилцаа өөрөө гарч ирэх тухай ойлголт байгаад байх шиг байгаа юм. Би бол тэгж хараад байгаа. Одоо бид тодорхой агнуурын бүс нутгуудыг энэ гадаадын анчдад тусгай зөвшөөрлийн ан агнуур хийлгэдэг тусгай зөвшөөрөлтэй компаниудад төслөөр хамгаалалтынх нь асуудлыг хариуцуулаад яваад байгаа шүү дээ. Үүнийг бол би нэг их ч буруу тогтолцоо гэж боддоггүй. Агнуурынхаа нөөцийг тогтвортой хамгаалах, түүн дээрээ тулгуурлаж тогтвортой энэ чиглэлийн орлого боломжоо бий болгох гэсэн ийм л бодлого яваад байсан. Тэгвэл хэрвээ үүнийг дуудлага худалдаагаар олгоод эхэлнэ гэвэл тэр агнуурын бүс нутгийн хамгаалалтын асуудлыг хэдүүлээ юу гэж үзэж, яаж томъёолж оруулж ирэх ёстой юм бэ? Үүнийгээ нэг тодорхой болгох ёстой болов уу гэсэн нэг ийм бодол байна.

Дараагийн нэг асуудал. Ер нь энэ хуулийн концепц Монгол үнэхээрийн л тэр байгаль, түүх, соёл, ахуй амьдралынхаа чиглэл дээр аялал жуулчлалынх нь гол чиглэл байна л гэж харцгаагаад байгаа юм бол нутгийн иргэд дээр түшиглэсэн аялал жуулчлал чинь өөрөө концепц нь байх юм. Түүнээс биш аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа улсуудад туслах хэлбэрээр.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Баярлалаа. 85.

Б.Болортуяа: Ж.Батжаргал гишүүний асуултад хариулъя.

Тэгэхээр яг Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга маань бол яг таны хэлсэнчлэн эдийн засгийг дэмжих гэдэг утгаараа энэ хууль маань явж байгаа юм.

Тийм учраас энэ хуульд орж байгаа оролцогч талууд маань тодорхой хэмжээгээр хязгаарлагдаж байгаа.

Тийм учраас таны сая хэлсэнчлэн яг ирж байгаа жуулчид, байгалийн болон түүх соёлын бүтээгдэхүүнийг үзэхийн тулд нийт ирж байгаа гадаадын жуулчдын 34 хувь нь Монгол орны байгаль татагдаж ирдэг. 24 хувь нь яг уламжлалт нүүдлийн соёл ахуйд татагдаж ирдэг. 12 хувь нь адал явдлыг сонирхож ирдэг. 11 хувь нь ан амьтан ажиглах. 10 хувь нь Монголын түүхийг сонирхож. 9 хувь нь бусад шалтгаанаар ирдэг.

Тэгэхээр бид нарт байгаа өнөөдрийн бодит аялал жуулчлалын нөөц маань өөрөө Монголын байгалийн үзэсгэлэнтэй газар маань нийт жуулчдынхаа 30 хувийг татаж байна. Үүн дээр нэмэгдүүлээд бид бүхэн аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнийг үнэхээр илүү хөгжүүлэх шаардлагатай. Үүгээрээ дамжуулаад олон төрлийн бүтээгдэхүүнтэй байж эдийн засгийн эргэлт маань илүү сайн сайжрах учиртай.

Тийм учраас өнөөдөр хүртэл бодитой хөгжүүлэлт сайн хийгдэж чадаагүй боловчиг тухайн бүс нутаг, орон нутаг болгонд зохиогдож ирсэн

уламжлалт эвент арга хэмжээнүүд байна. Энэ хүрээндээ ирэх жилийг зочлох жилтэй холбогдуулан зарлаж байгаатай холбогдуулан онцлох 20 эвентийг. Мөн жилийн туршдаа байнга явуулах 67 эвентийг нийт Монгол Улсын 21 аймгийн нутаг дэвсгэр дээр өнгөрсөн хугацаанд хийгдэж ирсэн энэ уламжлалыг нь харгалзан үзээд цаашид хөгжүүлэхээр төлөвлөчихсөн явж байгаа. Энэ хөгжүүлэлтээ бид бүхэн орон нутгийн дэмжлэгтэйгээр явуулах биш аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сангаас тодорхой хэмжээний санхүүжилтийг гаргаж, энэ эвент арга хэмжээнүүдээ олон улсад сурталчлах, зарлах, жил болгоны 10 дугаар сарын 01-нээс өмнө энэ тухайн орон нутгийн эвентийг зарлах асуудлыг энэ хуулийнхаа орон нутгийн бүрэн эрх дээр тусгасан байгаа.

Мөн дээрээс нь энэ эвентийг зарлахтай холбогдуулаад бид бүхний бас нэг шийдэх ёстой ажил бол агаарын тээврийн нислэгийн асуудал байгаа. Тэгэхээр маш хямд үнэ, нислэгийн давтамж өндөртэй нислэгээр тийзийн хөнгөлөлттэй жуулчид ирээд тухайн бүс нутгуудад үе шаттайгаар календартчилсан төлөвлөгөөний дагуу аялалын хөтөлбөрүүдээ зоогоод тэр дээрээ бүтээгдэхүүн үйлчилгээгээ үзээд явах ийм боломж нээгдэхээр байгаа.

Г.Занданшатар: 84. Д.Цолмон. Хууль зүйн яам.

Д.Цолмон: Ж.Батжаргал гишүүний асуултад нэмэлтээр хариулъя.

Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг дагалдан Амьтны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулсан.

Энэ нь тусгай сонирхлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгын хүрээнд тусгай зориулалтын тодорхой амьтдыг агнах, барих зөвшөөрлийг дуудлага худалдааны журмаар олгох энэ зохицуулалтыг тусгасан юм.

Одоо яг ямар журмаар явж байгаа вэ гэхээр ерөнхийдөө энэ тусгай зориулалтын ховор амьтныг агнах барих зөвшөөрлийг Засгийн газрын тогтоосон квотод багтааж агнуурын бүс нутгаар хуваарилж яг энэ агнуурын бүс нутгийн менежмент хариуцагч буюу агнуур зохион байгуулдаг компаниудад олгож байгаа.

Тэгэхээр ерөнхийдөө энэ бол ан амьтан, ус ой төрийн нийтийн өмч, энэ ард түмний нийтийн мэдэлд, төрийн хамгаалалтад байх ёстой. Тэгэхээр энэ тодорхой ховор амьтдыг нутгийн менежментийн хариуцагч компаниуд гэрээний үндсэн дээр олгож байгаа нь бас зохимжгүй юм гэж үзээд үүнийг дуудлага худалдааны үндсэн дээр зохион байгуулъя. Дуудлага хугадаанаас олсон орлогын ихэнх хувийг агнуурын бүс нутгийн аймаг, суманд 40, 40 хувиар, нийт 80 хувийг нь. Үлдсэн 20 хувийг нь агнуурын бүс нутгийн менежмент хариуцагчдад олгохоор нэмэлт хуулийн төсөл дээр орж ирсэн байгаа.

Ингэсээр агнуурын бүс нутгийн тэр менежмент хариуцагч маань тухайн бүс нутгийн байгалийн нөөц, хамгаалалт болон тэр амьтан өсгөж үржүүлэх, тэр зорилгынхоо хүрээнд ашиглаж болох санхүүжилтийн тогтвортой үүсвэрийг бий болгох ийм зохицуулалтыг оруулж ирсэн байгаа юм.

Г.Занданшатар: 82.

С.Цогтгэрэл: Ж.Батжаргал гишүүний асуултад нэмэлтээр хариулъя.

Нутгийн иргэдэд түшиглэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх ёстой гэдэг таны саналтай санал нэг байгаа. Хуулийн төсөлд бас энэ талын зохицуулалтууд тусгагдсан. Хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлд жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэний үйл ажиллагааны талаар зохицуулж өгсөн байгаа.

Тэгэхээр аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэгч иргэн маань тухайн нутагтаа байдаг нутгийн иргэдэд түшиглэсэн ийм аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх ийм зорилгыг тавьсан. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч иргэн маань орон нутагтаа гэр түрээслэх, нүүдлийн соёл ахуй, зан заншлыг жуулчдад танилцуулан сурталчлах болон аялал жуулчлалын дагалдах бүтээгдэхүүн үйлчилгээг үзүүлэх ийм боломжийг хуулийн төслөөр олгож өгсөн.

Мөн ажлаар ирж байгаа хүмүүст юу үзүүлэх вэ гэдэг асуудал бас нэлээн хөндөгдөж байна. Та бас асуулаа. Ер нь сая хэлж байна. Эвэнт арга хэмжээнүүдийг бол улсын хэмжээнд төрийн бодлогоор салбарын яамнаас тодорхой хэмжээний эвэнт арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулна гэж.

Нөгөө талаасаа энэ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн төслийн зорилтыг бид хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1-д томьёолж өгсөн байгаа. Энэ хуулийн зорилт нь үндэсний онцлог бүхий байгаль, түүх, соёлын өвд тулгуурласан тогтвортой аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлээр эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх,

дэмжихтэй холбогдсон болон аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд төр иргэн, хуулийн этгээдийн хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино гээд.

Өөрөөр хэлэх юм бол энэ түүх соёлтой холбоотой энэ хэсэг дээр нь төр бодлогоор тодорхой эвэнт арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулах нь тэр байгалийн үзэсгэлэнт газруудыг үзүүлэх, байгалийн тогтолцоог харуулах энэ нь бүтээгдэхүүн үйлчилгээг тухайн аялал жуулчлалын компаниуд маань өөрсдийнхөө бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг аяллыг хөтөлбөртөө шингээж өгөх боломжтой. Тэрийг бас хуулиар тодорхой ингэж хатуу зохицуулах бас боломжгүй гэж ингэж үзэж байгаа.

Та дэд аялал жуулчлалын дэд бүтцийг хөгжүүлэх асуудлаар бас асуудлыг хөндлөө. Хуулийн төслийн 4.1.10-т аялал жуулчлалын дэд бүтэц гэж юу вэ гэдгийг томьёолсон байгаа. Аялал жуулчлалын жуулчлалын дэд бүтэц гэж аялал жуулчлалын зориулалттай байр сууц, зам тээвэр, усан хангамж, ариун цэврийн байгууламж, түр амрах цэг зэрэг байгууламж, харилцаа холбоо, мэдээлэл технологийн цахим дэд бүтцийг хэлнэ гэж ингэж томьёолсон.

Мөн хуулийн төслийн 17.1.4-т заасан байгаа. 17 дугаар зүйл бол аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх сангийн харилцааг зохицуулсан байгаа. Энэ санд цугларсан хөрөнгөөр аялал жуулчлалын дэд бүтцийг хөгжүүлэх чиглэлээр энэ хөрөнгийг зарцуулна гэж хуулийн төслийн 17.1.4-т заасан байгаа. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Тодруулъя. Жигжидийн Батжаргал гишүүн. 1 минут.

Ж.Батжаргал: Тийм ээ. Тэр 11.2 дээр нутгийн иргэд дээр түшиглэсэн аялал жуулчлалын асуудал байгаа юм.

Тэгэхдээ туслан гүйцэтгэгч хэлбэрээр. Яг агуулгыг нь харвал. Уг нь ерөнхий гүйцэтгэгч нь энэ нутгийн иргэд дээр түшиглэсэн аялал жуулчлалын чинь үйл явц байхгүй юу. Тэрийг нь хөгжүүлэхэд энэ тур операторууд нэлээн том үүрэг гүйцэтгэж, тэндээс нь ашиг орлого олох боломжийг нь анхдагчаар нь авч үзэх л ийм л асуудал байна бидэнд л гэж би бол хараад байгаа хүн байгаа юм. Үүнийгээ л та нар бодох ёстой. Байрыг нь сольчихоод байгаа гэж яриад баймгүй л байна л даа.

Орон нутгийн эвентүүд байна. Гэтэл Монголын нөхцөл өөр юм. Үйл ажиллагаанууд дандаа хээр задгай явагдаж байгаа. Наад тур операторууд чинь нэг ч мөнгө төлөхгүй байгаа. Тэгээд хүний зохион байгуулчихсан юман дээр хэдэн жуулчнаа авааччихаад буцчихаад байгаа.

Цаашид үүнийг тогтвортой болгоё гэвэл бараг долоо хоногт нэг гэдэг юм уу, хоёр удаа заавал явуулдаг болгоод явах гэхээр зэрэг энэ наад тур операторууд чинь жуулчдаасаа тодорхой тэр зохион байгуулж байгаа арга.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Хэн хариулах юм бэ? 81.

Б.Бат-Эрдэнэ: Ж.Батжаргал гишүүний асуултад нэмж хариулъя.

Өнгөрсөн 04 дүгээр сарын 11-ний өдөр Монголын аялал жуулчлалын холбоотой хамтарсан үндэсний

чуулганыг зохион байгуулсан байдаг. 04 дүгээр сарын 04-ний өдөр зохион байгуулсан Аялал жуулчлалын холбооны чуулганаар тухайн аймгийн аялал жуулчлалын холбоодтой хамтын ажиллагааны гэрээ, санамж бичгийг зурсан байдаг.

Энэ дээр бид нэг асуудлыг хөндсөн. Тэр нь юу байсан бэ гэхээр яг саяын таны ярьсан асуудал буюу яагаад монголчууд үнэгүй аялал жуулчлалыг явуулах ёстой вэ. Яагаад тухайн орон нутагт тодорхой хэмжээний орлогыг төвлөрүүлдэггүй вэ. Яагаад заавал жишээ нь Тайхар чулуу, Хоргын тогооноос авхуулаад үнэгүй үзэх ёстой вэ гэдэг ийм асуудлууд байсан.

Тэгээд үүнийг тухайн орон нутгийн аялал жуулчлалын байгууллага, холбоодоос зохион байгуулалт хийхээр тусгаад явж байгаа юм.

Г.Занданшатар: 83 гүйцээгээд хариулчихъя.

Р.Лхагвабаяр: Энэ нутгийн иргэдийг түшиглэсэн аялал жуулчлал буюу энэ малчин иргэд бол аялал жуулчлалын хуулийн үндсэн үйлчилгээ үзүүлэгч байх ёстой бөгөөд тур операторын аяллын агент, бусад этгээдүүд нь туслан гүйцэтгэгчээр байрыг нь сольсон байна гэдэг агуулгыг бол хэлж байна. Энэ бол бас нутгийн иргэд буюу малчин иргэдээ түшиглэсэн аялал жуулчлал өөрөө агуулга бол тусгагдсан. Манай ажлын хэсэгт бас Германы “Жи Ай Зэ” /Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)/ төслийн зөвлөх байгаа. Тэр зөвлөх бас энэ саналыг хэлж байсан.

Тэгэхээр бид Байнгын хороон дээр ажлын хэсэг байгуулагдаад

ажиллах тохиолдолд жуулчны үйлчилгээ үзүүлэгч иргэний зохицуулалтаа илүү нарийвчлах, нутгийн иргэдэд түшиглэсэн аялал жуулчлалын зохицуулалтыг урд аялал жуулчлалын байгууллагын ангилал дээр оруулах бас томьёоллыг оруулж болох уу гэж бодож байна.

Ажлын хэсэг бол суурь судалгааг энэ дээр сайжруулах судалгааг хийсэн байгаа. Илүү сайжруулах заалтуудаа бас ажлын хэсэг дээр ярилцаад явах бүрэн боломжтой байх гэж харж байгаа.

Г.Занданшатар: Ж.Батсуурь гишүүн алга байна. Тилеухан Аубакир гишүүн асуулт асууя.

Т.Аубакир: Баярлалаа. Аялал жуулчлалын тухай хууль манай улсын хувьд эдийн засгийн бас нэг тодорхой хэмжээний хөшүүрэг болсон ийм чухал хууль орж ирж байгаа.

Энэ хуулийг дэмжиж байгаа. Гадагшаагаа өгөх мессеж энэ тэр нь тодорхой. Визний хөнгөлөлттэй холбоотой, нөөцийн буцаан олголттой холбоотой гаднын аялагчдыг бас нэг татах тодорхой хэмжээний сегментүүд болж орж ирж байгаа.

Үүнийг дэмжиж байгаа. Тодруулах ганц нэг зүйл байна. Би сая сайдаас бас асуусан. Энэ ард иргэдийн дундаас маргаан дагуулаад байгаа энэ 8 дугаар заалт. Зөрчлийн тухай хуульд оруулах өөрчлөлт дотор энэ 8 дугаар заалт дээр улсын болон орон нутгийн аялал жуулчлалын бүсэд хээрийн отоглох цэгийн байршлаас бусад газарт жуулчин аялагч отоглосон бол торгуультай гэж. Тийм ээ. Үүнийг бид бас ингээд зөв тайлбарлаад явчихгүй бол.

Сая Ж.Батжаргал гишүүн ярьж байна лээ. Энэ жишээлбэл, Улаанбаатараас гарч давхиад л Төв аймгийн Лүнгийн наана хоноглоод явахыг бол хориглохгүй байгаа шүү дээ. Нэгдсэн зохион байгуулалтад оруулах, аялал жуулчлалын бүс нутагт дураараа отоглоод бохирдуулаад, мөн гэмт хэрэг гарах нөхцөлийг бүрдүүлээд хараа хяналтгүй, усны аюул, галын аюул зэргээс сэргийлэхийн тулд аялал жуулчлалын бүс дотор л дураараа отоглуулахгүй л гэсэн бодлого явж байгаа биз дээ. Тийм ээ. Сайд аа. Хэдүүлээ үүнийгээ яг тодорхой тайлбарлаад явахгүй бол ерөөсөө энэ өргөн уудам нутагтаа байж байж бид нэг майхан сав бариад хонохыг минь хориглолоо юу гээд л бас л нийгэмд асуудал дагуулаад байгаа юм.

Тийм учраас энэ хуулийнхаа бас үзэл санаа буюу цаад зорилгыг нь бид зөв тайлбарлаад явах ёстой гэж 8 дугаар зүйл дээр.

Бид гадаадын аялал жуулчлал гэхээсээ илүү дотоодын аялал жуулчлал руугаа чиглэсэн бодлогуудыг бас сая Ж.Батжаргал гишүүний хэлсэн хувийн хэвшлүүд дээр түшиглэсэн, ард иргэдтэйгээ хамтарч ажилласан аялал жуулчлалыг бид хөгжүүлэх ёстой. Яагаад гэх юм бол одоо Баян-Өлгий аймаг бол жишээлбэл, мөн дотоодын аялал жуулчлал ихээр очдог аймгуудын нэг. Тэнд одоо жишээлбэл нэг эсгий гэрээ бариад нэг бүргэдээ бас нэг гаднаа тавьчихсан ганц нэг хонь мал шөл юмаа гаргаад өгчихдөг. Хэдэн төгрөг олдог иргэдийнхээ бид орлого янз бүрийн юм нь чи ингэж жуулчдад хонь зарах эрхгүй, бүргэдээ чи харуулах эрхгүй гэж бас боомилж болохгүй юм.

Тийм учраас түрүүн Ж.Батжаргал гишүүний хэлсэн асуудлыг бид аягүй тодорхой болгох ёстой гэж.

Би аялал жуулчлалыг дэмжихэд жишээлбэл, Баян-Өлгий аймаг дээрээ л ярья л даа. Нэгэнт аялал жуулчлал хөгжсөн аймаг. Тэр аймгаас гарсан гишүүний хувьд би ярих ёстой.

Зуны улирлуудад аялал жуулчлалын сезонуудад орон нутгийн янз бүрийн эвент хийх асуудлыг энэ хуулиараа дэмжиж өгч байгаа юм. Долоо хоногтоо нэг байдаг юм уу, хоёр байдаг юм уу. Нэг ийм эвенттэй, одоо бүргэдийн баяртай, үндэсний онцлогийг харуулсан, морь уралдуулах, бөх барилдуулах зэрэг эвентийг орон нутгаас нь зохион байгуулж өгөөд. Гаднаас нэг жуулчны байгууллага хоёр, гурван онгоцоор жуулчдаа аваад очоод үзээд л буцаад явах юм уу? Тэр орон нутаг маань тэр аялал жуулчлалын компаниас яг ямар мөнгө авч үлдэх юм бэ? Орон нутагтаа ямар ашигтай юм бэ гэдгийг нь бид аягүй тодорхой болгож өгмөөр байгаа юм.

Тэгээд энэ дээр би бас нэг хариулт аваадахья. Эвент зохион байгуулахад орон нутагтаа ямар наалдацтай юм бэ гэж.

Хоёр дахь асуудал маань энэ тусгай зориулалтын ангийн асуудал байж байна л даа. Одоо бол тухайн сүргийн бүтэц, тоо толгойтой нь холбоотой яамнаас тоо толгойг нь тогтоож өгдөг. Ан агнуурын. Орон нутагтаа одоо бол тодорхой хэмжээний төсөв бүрдүүлэхэд тус дэм болоод явж байгаа нэг ийм орлого орж ирдэг нэг ийм зүйл байгаа юм.

Одоо энэ зохицуулалтаар дуудлага худалдааны хэлбэрээр өгөх нь л дээ. Энэнээс маань сая бүсгүйгийн тайлбарлаж байгаагаар 20 орчим хувь нь орон нутагтаа үлдэх юм гэж байна л даа.

Аймаг, орон нутгаас хүсэлтүүд ирж байгаа. Сум, орон нутгийн орлого бүрдүүлдэг ан агнуурыг маань ингээд дээшээ аваад явчхаж байгаа юм биш үү гэсэн асуулт ирээд байгаа юм. Энэ дээр нэг тодорхой хоёр дахь асуулт. Энэ ан агнуурын хувьд. Энэ дээр.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Хэн хариулах юм? 82.

С.Цогтгэрэл: Т.Аубакир гишүүний асуултад хариулъя. Сүүлийн асуултаас эхлээд хариулъя.

Энэ ан агнуурыг тусгай зөвшөөрлийг дуудлага худалдаагаар олгох асуудал энэ Аялал жуулчлалын тухай хуулийн төсөлд орж ирж байгаа нь тодруулах зорилготой ийм зохицуулалт гэж ойлгож болно. Тэр нь юу гэсэн үг вэ гэхээр зэрэг 2022 оны 06 дугаар сард Зөвшөөрлийн тухай хууль батлагдсан. Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.1, 1.23-т заачихсан байгаа энэ тусгай зөвшөөрлийг.

1.1-д нь болохоор нэн ховор амьтныг амьдаар нь гадаад улсад гаргах зөвшөөрөл. 1.23 нь тусгай зориулалтын агнуурын амьтныг агнах, барих зөвшөөрөл гээд. Энэ зөвшөөрлийг дуудлага худалдаагаар олгохоор бараг мөн Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 5.6 дугаар зүйлд ингээд заачихсан байгаа юм.

Тэгэхээр энэ зохицуулалт нь Зөвшөөрлийн тухай хууль батлагдсанаараа хэдийнэ бий болчихсон ийм зохицуулалт. Одоо 2023 оны 01 сарын 01-нээс эхэлж хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлнэ. Таны гол сая сонирхож ярьж байгаа зүйл бол энэ Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.23-т заасан тусгай зориулалтын агнуурын амьтныг агнах, барих зөвшөөрөл байгаа юм. Үүнийг одоо хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хуулиар байгаль орчин, аялал жуулчлалын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас олгодог. Одоо энэ Зөвшөөрлийн тухай хууль 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-нээс эхэлж мөрдөгдөж эхлэхээр тухайн сум, дүүргийн Засаг дарга нь олгодог болох юм.

Тэгэхээр тухайн сум, дүүргийн Засаг дарга нь Зөвшөөрлийн тухай хуулийн дагуу дуудлага худалдаагаа зохион байгуулаад энэ зөвшөөрлийг олгодог ийм хууль эрх зүйн орчин хэдийнэ бүрдсэн байгаа.

Тэр нутгийн иргэдэд түшиглэж аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх гэдэг дээр бас хэлж байна. Тэр нутгийн иргэд бас аялал жуулчлалаар явж байгаа жуулчдад үйлчилгээ үзүүлээд хонь, мал зараад ингээд явах зүйл энэ хуулийн төслөөр ямар нэгэн байдлаар хязгаарлагдаагүй байгаа.

Тэр орон нутагт эвент зохион байгуулж байгаа тохиолдолд тэр эвент зохион байгуулж байгаа орон нутаг юу авч үлдэх юм бэ, тур оператор компаниудаас төлбөр мөнгө авч болох юм уу гэдэг энэ асуудал байгаа. Энэ асуудлыг хуулиар тухайлан зохицуулах нийгмийн харилцаа биш гэж үзэж байгаа. Яагаад гэвэл тухайн орон нутаг

эвент арга хэмжээгээ зохион байгуулж байгаа бол тэр зохион байгуулалтын арга хэмжээгээ аваад тэрийг ирж үзэж байгаа зохион байгуулалттайгаар жуулчдыг авчирч байгаад тур оператортой хэрхэн харилцах вэ, төлбөр мөнгийг яаж авах вэ гэдэг асуудлыг орон нутаг өөрөө л шийдээд явах бүрэн боломжтой байх гэж үзэж байна. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Гишүүд асуулт асууж, хариулт авч дууслаа. Одоо санал хураалт явуулна.

Санал хураалтын өмнө дэмжсэн, дэмжээгүй гишүүд үг хэлж болно. Лхагвын Мөнхбаатар гишүүнээр тасаллаа. Салдангийн Одонтуяа гишүүн үг хэлнэ. Дэмжсэн, дэмжээгүйгээ хэлээд явчихаарай.

С.Одонтуяа: Би хуулийн төслийг дэмжиж байна.

Тэгээд ер нь би бас өөрөө энэ манай Ардчилсан намын үзэл баримтлалд ч байдаг. Бизнесийн эрх чөлөө, эдийн засгийн эрх чөлөөг бол бид аль болохоор дэмжих ёстой.

Ер нь төр ингээд бүх юмыг өөрөө хийнэ гэхээсээ илүүтэй бизнесийг дэмжсэн бизнесийн байгууллагад энэ орон зайг нь гаргаж өгсөн, энэ зөвшөөрлийг нь, одоо ингээд бүх зүйлийг либералчилж өгч байгаа. Энэ бол хамгийн чухал.

Өнөөдөр холбогдсон улс орнууд л хөгжиж байгаа. Та нар мэдэж байгаа байх. **Параг Ханна** /Parag Khanna/ гэж хүний гол эдийн засгийн онол бол ерөөсөө л холбогдсон улс орнууд хөгжинө. Агаарын замаар, усан замаар, авто замаар, интернэтээр.

Тэгэхээр энэ агаарын орон зайг либералчилсан энэ асуудал бол хамгийн зөв өө. Бид бас энэ зоригтой ийм эдийн засгийн реформын чанартай хууль орж ирж байгаад баярлаж байна. Дэмжиж байна. Иймэрхүү л бизнесээ дэмжсэн, хилээ нээсэн ийм зүйл л орж ирж байх ёстой. Мэдээж сайн зүйлийг би бол дэмжээд л хэлдэг. Тийм учраас энэ бол болж байна.

Одоо ачааны онгоцууд нэмэгдлээ. Олон авиалинүүд бас ингээд нэмэгдэж байна. Эд нар бол маш зөв. Дээрээс нь визний асуудлыг хөнгөвчилж гэж байна. Бид чинь маш цөөхүүлээ. Тэгээд бид юу юу үйлдвэрлээд бас их томоохон амжилтад хүрч чадахгүй шүү дээ.

Тэгэхээр энэ сайхан байгаль дэлхийгээ үзүүлээд монголчууд бас түүхээрээ бахархаад энэ аялал жуулчлалыг бол хөгжүүлэх ёстой юм.

Ер нь аялал жуулчлал бол яг тэр тухайн орон нутгийнхаа иргэдэд хамгийн их орлого оруулдаг, ажлын байр нэмэгдүүлдэг салбар бол яах аргагүй л аялал жуулчлал байгаа.

Тэгэхээр энэ асуудлыг бол дэмжиж байгаа. Гэхдээ сая гишүүд маш олон зүйлийг хэллээ шүү дээ. Энэ хуулийн дотор олон болоогүй түүхий зүйлүүд байна. Бид одоо энэ хүнд суртлаасаа салъя гэж ядаж байхад дахиад л баахан зөвшөөрөл гарах вий. Энэ бүх зүйлүүдийг та нар сайн бодолцоорой. Хэлэлцэх явцад.

Энэ аялал жуулчлалын компаниудаар энэ Байнгын хороод хэлэлцүүлэг хийх ёстой. Яг энэ аялал жуулчлалын компаниудыг нь авчирч

байгаад энэ хэлэлцүүлгүүдээ маш сайн хийх ёстой. Ийм зүйл.

Дээрээс нь манайд ер нь бид энэ зөвшөөрлийн маш олон зүйлүүдийг халж байгаа шүү дээ. Хамгийн гол юм бол аялал жуулчлал дээр стандарт байдаг.

Тэгэхээр стандартыг сайн тавьж өгөөд, тэгээд зөвлөн туслах үйлчилгээг үзүүлэхгүй бол манай аялал жуулчлалын байгууллагууд хэцүү шүү.

Монгол хүмүүс бол яах вэ тэгээд л очих газар луу дахин дахиад очиж болно. Гадаадын хүмүүс нэг ирээд л тэгээд л үйлчилгээ нь таалагдахгүй бол очоод л 10 хүн ярьдаг шүү дээ. Битгий очоорой ч гэдэг юм уу.

Дээрээс нь энэ аялал жуулчлалаа их сайн сегментлэх хэрэгтэй. Хүүхдүүд ирэхэд манайд аялал жуулчлалын ямар ч программ байдаггүй. Яах вэ, нэг хэсэг морь унаж болно. Тэгээд өөр хүүхдүүдэд зориулсан ийм аялал жуулчлал байдаггүй.

Дотоодын аялал жуулчлалыг бас сайн хөгжүүлэх хэрэгтэй. Онгоц нь болж байгаа юм байна. Авто зам нь болдог юм гэхэд галт тэрэг. Одоо энэ галт тэрэгний үйлчилгээ бол манай улсад энэ галт тэрэг 80 жил болсон гэхэд л ямар ч шинэчлэлгүй л хуучнаараа л байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр энэ хэдэн вагонуудыг нь хувийн хэвшилтэйгээ яриад хэдэн гоё супер үйлчилгээ нээчих л дээ. Ардчилал гэдэг чинь өөрөө сонголтыг хэлдэг. Хямдхан нь байдаг, үнэтэй нь байдаг, VIP нь байдаг, люкс нь байдаг. Гэтэл одоо манайд бол ганцхан л люкс вагон байдаг. Замын даргын өөрийнх нь нэг л

вагон байдаг шүү дээ. Энэ чинь одоо 80 жил дотор юу гэсэн үг вэ.

Тэгэхээр би бол энэ Аялал жуулчлалын яамныхан, Зам тээврийн сайдад хүртэл тэр гадаадын гоё гоё вагоны юмнуудыг бол би явуулаад л байдаг юм. Санаа аваг гээд.

Тэгэхээр энэ чиглэлээр энэ галт тэрэгнийхээ үйлчилгээн дээр анхаараад өгөөч ээ. Тэгэх юм бол өнөөдөр гадаадынхан бол байна. Дотоодынхон галт тэргээр чинь аялах маш их хүн байна шүү дээ. Тэр дотор чинь казиногийн үйлчилгээ нээж болно. Тэр дотор янз бүрийн аялал жуулчлалын тэр 10 жилийн төгсөлт ч байдаг. юм уу. Ингээд янз бүрийн жуулчны. Эсвэл гэр бүлийн аялал гээд олон зүйлийг хийж болно.

Тэгэхээр энэ галт тэргүүд чинь үнэхээр хүн орохын аргагүй. Аль бүр 19 дүгээр зуунаараа байгаа шүү.

Үүнийг бас онцгой анхаарах хэрэгтэй. Тэгээд аль болохоор энэ олон хүн ирэхэд мэдээж бизнесийнхэн энэ дээр ажиллах байлгүй дээ. Өөрсдөө юм сэдээд ашигтай орлоготой юм байна гээд ажиллах байлгүй.

Тийм учраас энэ дээр би нэг их санаа зовохгүй байна. Гол нь стандарт дээр нь зөвлөн туслах үйлчилгээ гэдэг юмыг маш сайн хийж өгөх хэрэгтэй байх. Тэгээд ийм зоригтой, яг л бизнесийнхнийг дэмжсэн. Төр бол бодлогоо явуулсан, зохицуулалт хийсэн, агаарын замаа нээсэн, бүх замуудаа нээсэн ийм хуулиуд бол их олон орж ирээсэй гэж хүсэж байна.

Тэгээд түрүүнийг юмыг дахиад хэлэхэд мэргэжлийн байгууллагуудаас

хэлэлцүүлгийг сайн хийгээрэй. Алдаа гаргаж болохгүй ээ.

Г.Занданшатар: Цэндийн Сандаг-Очир гишүүн.

Ц.Сандаг-Очир: Би бас дэмжиж үг хэлж байгаа юм.

Аль болгон бас уул уурхайгаа ухаж газар шороогоо ухаж мөнгө олох вэ. Эдийн засагт олох орлогоо нэг ч гэсэн салбараар төрөлжүүлж нэмэгдүүлж, мөнгө олох бололцоо боломжийг эрэлхийлж ажиллаж байгаа яамныхандаа, Засгийн газарт бас талархал илэрхийлэх нь зүйтэй.

Гэхдээ хууль батлагдах нэг хэрэг. Батлагдсан хууль амьдралд хэрэгжих бас нэг өөр асуудал. Та бүхэн гишүүдийн асуусан асуултад маш сайхан хариулж байна. Энд бас гишүүдийн асуултад хариулаад өнгөрөх нэг хэрэг. Яг энэ олон хүн ирсэн тохиолдолд тэр ирсэн иргэдийг аюулгүй байдлыг хангах, тав тухтай байх, чирэгдэл багатай байх, ойлгомжтой байх гээд ингээд олон асуудлууд нэгэн зэрэг үүсэх учраас энэ бүх эрсдэл үүсгэх байдлыг урьдчилан харж, тооцоолж. Ер нь аялал жуулчлалын салбар зөвхөн байгаль орчны салбарын яамны асуудал биш. Энд бүхий л салбар яамд хамаарах ёстой гэж ингэж ойлгож байна. Ингэж байж бид ард иргэдийг гэртээ урьж авчирч, ая тухтай байлгаж байж мөнгө олох энэ бололцоо боломж үүсэх байх гэж ингэж бодож байна.

Нөгөө талаар Байгаль орчны яаманд нэг асуудал хэлэх гэсэн юм. Аялал жуулчлалын асуудал ярихаар нэг нолийн асуудал маш чухал байдаг. Энэ Налайх дүүрэг, энэ Тэрэлжийн бүс газар, Хөвсгөл аймаг, Хөвсгөлийн нуур

тойрсон асуудал. Одоо шаардлага хангасан нольтой газар нэг ч байхгүй.

Та бүхэн Багануур дүүрэгт очоод Багануур дүүргийн баяр наадмын талбай дээр хийсэн Багануур дүүргийн цахилгаан механикийн үйлдвэрийн хийсэн 40 тонны контейнерийг яаж цэвэр боловсон ноль болгож болдог вэ гэдгийг харчхаарай. Б.Бат-Эрдэнэ сайд аа.

Дөрөв дөрөв, наймаг хүн зэрэг орох, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн орох, усаа бохироо байгаль орчинд ээлтэйгээр шийдчихсэн, соруулчихдаг ийм нолийн асуудлыг бас хийчихсэн жишээ байна. Үүнийг та бүхэн үзээд. Цаашдаа энэ байгаль орчны чиглэлээр, энэ аялал жуулчлалын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа компаниудад ийм байдлаар хий гэдэг шаардлагыг тавьж ажиллавал бас болохгүй юм байхгүй юм билээ. Үүний зураг төсвүүд бид бүхэнд байгаа шүү. Хийчихсэн. Бэлэн байна.

Усыг нь аваачаад хийчихдэг. Бохирыг нь соруулчихдаг. Тэгээд ингээд орчин үеийн цэвэрхэн цэмцгэр ийм нойлууд л үгүйлэгдэх юм билээ. Ийм нойлуудыг эхлээд хийж чадахгүй бол энэ гаднын ирсэн хүмүүсийн чинь асуудал үнэхээр хүнд шүү дээ.

Тийм учраас энэ тал дээр та бүхнийг. Мөн Улаанбаатар хотод нэг тулгамдаад байгаа энэ хүйтэнд автобусны буудал. Мөн цахилгаан механикийн үйлдвэр энэ хүйтэнд халдаг, халуунд хөрдөг ийм битүү автобусны буудлыг бас Багануур дүүрэгт жишиг байдлаар хийчихсэн байгаа. 10-аад жилийн өмнө. Ийм хоёр асуудлыг та бүхэн нүдээр хараад үзчихээрэй. Энэ бас өнөөдөр тулгамдаад байгаа хоёр асуудлыг. Нэг жижигхэн

юм шиг боловч яг иргэдэд үйлчлэх үйлчилгээ талаасаа бол бас их нарийн асуудлууд юм байна лээ шүү гэдгийг бас давхар хэлчихье. Баярлалаа.

Г.Занданшатар: Одоо Жигжидийн Батжаргал гишүүн.

Ж.Батжаргал: Баярлалаа.

Тэгэхээр энэ орон нутагт аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн гаргах гээд нэлээн их оролдоод байгаа юм. Тэгээд зарим нэг нь бас гайгүй явж байгаа ч юм уу гэж бодоод байгаа. Гэтэл яг энэ эвентийг түшиглэж аялал жуулчлалынхаа цар хүрээг тэлэх, яг тэр үйл ажиллагааны үр дүн дээр ашиг орлого нь орж явж байгаа энэ аялал жуулчлалын компаниуд чинь үүндээ оролцож байгаа оролцоо нь нэгдүгээрт тааруу байна.

Хоёрдугаарт, тэр улсуудад тодорхой хэмжээний төлбөр мөнгийг нь төлөхгүй байна.

Тэгэхээр үүнийг бид тодорхой эрх зүйн зөв зохицуулалт хийх ёстой. Яаж орон нутгуудтайгаа хамтарч ажиллах ёстой юм. Тэгж байж яаж энэ аялал жуулчлалыг тогтвортой хөгжүүлэх юм. Жуулчдынхаа тоог нэмэх юм энэ тэр гэдэг юм чинь энэ тэгээд л уялдана шүү дээ. Орон нутгууд эвент хийхгүй бол наашаагаа чиглэдэг юм бас ховор. Яг үнэнийг хэлэхэд.

Тийм учраас үүнийг энэ талаас нь харж хиймээр байна. Дээр нь орон нутагт явагдаж байгаа энэ эвентүүдийг хэн нь үзэж, ийм байдлаар илүү хөгжүүлэлт хийвэл зөв юм байна гэдэг тэр зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэх юм.

Дээр нь тэр зөвлөх үйлчилгээг үзүүлэхэд ч гэсэн тэр эвентүүдийг яг боловсронгуй болгох чиглэл дээр нь наад аялал жуулчлалын сан чинь, орон нутагт чинь, энэ тур операторууд чинь яаж хамтарч ажиллаж байж тов тодорхой хэдэн арга хэмжээтэй болох ёстой юм бэ. Энэ л бидний хамгийн гол зүйл байх ёстой болов уу гэж би ингэж бодоод байгаа юм.

Энэ Улаанбаатар төвийн бүсийн аялал жуулчлалыг нэлээн эрчимтэй хөгжүүлмээр байгаа юм. Цаг хугацааныхаа хувьд ч тэр, ирж байгаа жуулчдын зардал юуных нь хувьд ч тэр энэ бүс нутгийн аялал жуулчлалыг бид сайн хөгжүүлж чадах юм бол нэлээн ахиу орлого олох бололцоо боломжууд байгаа.

Тийм учраас энэ бүс нутгийн аялал жуулчлалын маршрут, эвентүүдийг их зөв гаргаж ирэх тухай асуудал байгаад байгаа юм болов уу гэж би бодоод байгаа юм. Энэ наадмыг үзье гэсэн сонирхолтой улсууд маш их захиалга өгдөг. Үздэг стадионных нь хэмжээ багатай. Билетнээсээ хамаараад болж өгөхгүй байгаа тухай яригдаад байгаа юм.

Тэгвэл тэр наадам цогцолбор гээд энэ баруун хойно нэг бүхэл бүтэн цогцолбор бий болгож байгаа биз дээ. Одоо тэнд долоо хоногт нэг өдөр ч гэдэг юм уу бэсрэг хэмжээний тийм арга хэмжээнүүдийг нээлттэй, тэр наадмын нээлтийн арга хэмжээтэй.

Тэгээд залгуулаад бөх, морь, суртай нь гэдэг юм уу ийм байдлаар нь долоо хоногт нэг хийгээд байдаг. Үүнд энэ Аялал жуулчлалын компаниуд чинь ямархуу байдлаар оролцож, тэр зардал мөнгийг нь босгож явах юм. Мэдээж

үүнийг төр даагаад явахгүй нь ойлгомжтой. Цэвэр бизнесийн үйл ажиллагаан дээрээ л тулгуурлагдаж явах ёстой байх гэж би ингэж бодоод байна.

Энэ мэтчилэнгээр энэ төвийн бүсийн аялал жуулчлалын хөгжлийн асуудлыг бодмоор байгаа юм. Улаанбаатар гэхэд одоо гаднаас ирсэн, хурал номонд ч ирсэн бай, уралдаан тэмцээнд ч ирсэн бай, аялал жуулчлалаар ч ирсэн бай энэ улсуудад үзүүлдэг тийм маршрут хөтөлбөр гэж байна уу. Аль аль газруудыг автобусанд суулгаад улсуудаа дагуулж явуулаад үзүүлдэг. Тэндээс ямар хэмжээний хураамж төлбөрүүд авдаг. Тэр нь буцаад тэр үзүүлж байгаа байгууллагуудаа бид тордож сайжруулах гэдэг юм уу, үзэж харах юмыг нь нэмэгдүүлэх хүрээнд чиглүүлэгдэх ёстой юм гэдэг юм уу, ийм юм байна уу.

Үүнийг бид нэлээн хийх ёстой юм шиг байгаа юм. Дэлхийн энэ улс орнууд хотуудыг хараад байхаар зэрэг хот доторх энэ үзэж хардаг юмаа нэмэгдүүлээд бас ирсэн улсуудыг дан ганц хурал номоор хангаад буцаачихдаггүй л бололтой юм байна.

Тийм учраас үүнийг нь зөв зохион байгуулж хийх тухай асуудал байх юм уу гэж.

Тэгээд би бодоод байгаа юм. Тэр энэ урлаг, спортын том фестивалиудыг гэдэг юм уу, наадмуудыг энэ улс орнууд өрсөлдөөд аваад байх юм байна даг.

Тэгэхээр зэрэг тэр нэг овоо жоохон орлого олдог улс орноо сурталчилдаг байлгүй. Тэгэхээр Монгол тэр тал руугаа энэ төвийн аялал жуулчлалынхаа чиглэлийн нэг гол зорилго болгож авч явах нь зөв юм биш

үү. Тодорхой тодорхой арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулдаг. Мэдээж эхний юм дээр тодорхой байгууламж юмнууд шаардлагатай болох байх. Түүнийгээ зохион байгуулаад нэгэнт бий болгочихсон, одоо юу гэдэг юм спортын ордон гэдэг юм уу, тэрийг тойрсон зочид буудлууд гэдэг юм уу. Энэ бүх юмнуудаа хийгээд авчих юм бол түүн дээрээ түшиглэсэн мөнхийн орлоготой байх арга хэмжээнүүдийг тасралтгүй хийдэг зохион байгуулалтын арга хэмжээг л хийж байж л энэ тоо юмнууд одоо бас тогтвортой хангагдаж, нэлээн гайгүй үр дүнгүүд би гарч ирэх болов уу л гэсэн ийм л бодол санаа байгаад байх юм.

Дараагийн нэг хэлмээр байгаа зүйл нь. Тэр дан дамаа аялал жуулчлалын бүс нутаг дотор тэр отоглох цэгийг их тодорхой болгох ёстой. Тэр стандарт хангагдах ёстой. Гэхдээ отоглох цэг дээр майханаа бариад хонож болдог нэг хэсэг талбайг нь гаргаж өгөх хэрэгтэй. Хүн болгон заавал тэр жуулчин.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Лхагвын Мөнхбаатар.

Л.Мөнхбаатар: Эрхэм гишүүдийнхээ амрыг эрье.

Ер нь энэ аялал жуулчлалын эрх зүйн орчныг тодорхой болгох, аялал жуулчлалын салбар дахь үйл ажиллагаа явуулж байгаа хүмүүсийг нэг дээвэр доор нэгтгэж зохион байгуулах. Дээр нь төрөөс зарим зүйлийн зохицуулалт дээр бас тодорхой хэмжээнд зохицуулалт хийх, мэдээлэл эрсийн сантай болох гээд. Энэ агуулгаар нь энэ удаагийн оруулж ирсэн хуулийг бол дэмжиж байна. Дэмжиж байгаа юм.

Гэхдээ энэ дээр нь хэдүүлээ ажлын хэсэг байгуулаад хэлэлцэх эсэхийг нь шийдсэний дараа шийдэх маш олон асуудлууд байгаа шүү.

Сая хэлэлцүүлгийн явцыг харахад засаж сайжруулах маш олон зүйл байна. Мэдээж Их Хурлын тухайлсан Байнгын хороон дээр хийгээд явах байх гэж бодож байна.

Би энд хоёр, гурван зүйлийг тодорхойлж асууя гэж бодож байна. Б.Бат-Эрдэнэ сайдын хувьд би өмнө нь хоёр, гурван удаагийн чуулган дээр нэлээд шүүмжлэлтэй хандсан асуудал байгаа. Булнайн нуруу, Тэсийн голын тусгай хамгаалалтын газар нутгийн асуудал дээр та их хойрго хандаж байна. Энэ асуудал дээр өөрийгөө байр суурь бөгөөд байгууллагынхаа шийд гаргах ёстой гэсэн. Энэ дээр шийдвэр гаргасан байна лээ. Харин би үүнийг бол зүйтэй. Магадгүй энэ чиглэлээр мэдрэмжтэй ажиллаж байна гэж үзэж би энэ агуулгад Та бүгдийг явуулж байгаа үйл ажиллагааг дэмжиж байгаагаа хэлье.

Хоёрдугаарт, нийтлэг хэд хэдэн асуудал байна. Хөвсгөл аймаг. Бусад аймгуудад ч бас байгаа. Тусгай хамгаалалтын газар нутгийн тухай энэ хуулийнхаа асуудлыг та хэзээ оруулж ирэх вэ гэдэг асуулт байгаа юм.

Энэ дээр яаж байна вэ гэхээр Хөвсгөл аймгийн ихэнх газар нутаг нь тусгай хамгалалтай газар нутагт хамрагддаг. Тэр дотроо Цагаануур сум гээд бодъё. 98 хувь нь тусгай хамгаалалтай газар нутагт харагддаг. Улаан-Уул, Баянзүрх, Рэнчинлхүмбэ, Ханх гээд бүгдээрээ адилхан.

Энд ажиллаж амьдарч байгаа маш олон хүмүүсийн эрх ашиг яг энэ

тусгай хамгаалалтын газар нутагтай холбоотой. Энэ хуультай холбоотойгоор эрх ашиг нь хөндөгддөг юм.

Энэ хүмүүс ажиллаж амьдрах, хэвийн амьдрах нөхцөлийг нь бүрдүүлэхэд маш олон зүйл энэ хуулиар зөрчигдөөд байгаа юм. Зөрчил байгаа. Энэ талаар манай Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яаман дээр нэлээн олон асуудал ирж байгаа байх. Энэ асуудлуудыг шийдэхийн тулд Аялал жуулчлалын тухай хууль орж ирж байгаатай холбогдуулаад хэлж байгаа юм л даа.

Ер нь цаашдаа энэ асуудлаа та нар маань нэг мөр болгож оруулж ирж, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хуулиа оруулж ирэх нь зүйтэй.

Эдэлбэр газрын тухай байна. Хатгал сум гээд байна. Тосгон. Одоо ямар ч байсан хот юм уу, аль эсвэл сум болгохыг зохицуулалтыг нь хийх гээд хувьдаа оролдож байна.

Яг үүнтэй адилхан. 98 хувь нь газар нутаг нь, тусгай хамгаалалтад байгаа энэ хүмүүсийн асуудлыг одоо яаж шийдэх вэ. Энэ эдэлбэр газрын тухай асуудлыг яаж шийдэх вэ гээд энэ асуудал дээр манай Б.Бат-Эрдэнэ сайд маань жаахан санаачлагатай ажиллаад аялал жуулчлал тухайн орон нутагт амьдарч байгаа хүмүүсийн асуудлыг иж бүрэн авч үзэх хэрэгтэй. Байгалиа хамгаалах нь зөв. Зөв.

Тусгай хамгаалалтад газар нутгийг илүү их хэмжээгээр авч байж байгаль орчноо хамгаалах нь бодлого нь зөв. Гэхдээ тэнд ажиллаж, амьдарч байгаа хүмүүсийн асуудлыг хэрхэн шийдэх вэ гэдэг дээр та бас нэг

тодорхой чиглэлүүдийг яримаар байгаа юм.

Нөгөөтэйгүүр Ханх гээд сум байна. Ханхын олон улсын боомт болох асуудлыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүх Оросын Холбооны Улсад айлчлах үеэрээ энэ асуудлыг шийдсэн. Боомт болох асуудлыг шийдсэн. Гэхдээ дэд бүтцийн бусад асуудлаар нь Монголын тал бөгөөд Оросын Холбооны Улсын талаас асуудлуудыг шийдэж байгаад цаашаа явна.

Энд жилдээ 12-ос 17 мянган хүн жил болгон зорчиж байгаа юм. Цаана нь ямар боломж байна вэ гэхээр Байгаль нуур дээр 400 мянган жуулчин жил болгон ирж байгаа юм.

Гэтэл манай Орос, Монголын хмл нь хоёрхон улсын хил байдаг. Монгол, Орос гээд хоёрхон. Гуравдагч орныхон зорчих эрхтэй болох юм бол 300, 400 мянган жуулчин Монголд ирэх очих ийм боломжууд байгаа юм. Монголоос ч гэсэн ингээд явах боломж нь байна.

Энэ болгоныг хангах энэ асуудал дээр танай яам ямар бодлого барьж байна. Шинэ сэргэлтийн бодлогын хүрээнд Боомтын сэргэлтийн бодлогын хүрээнд та нар маань энэ талаараа нилээн ажиллаж байгаа байх гэж би бодож байна.

Нөгөөтэйгүүр Мөрөн сумын нисэх буудлыг “4 Сн”¹ гээд олон улсын

---

¹ ICAO-ийн дүрмийн дагуу 4С ангиллын хөөрөх буух зурвас нь 1800-1900 м ба түүнээс дээш урттай байх ёстой гэж заасан байдаг. Ийм зурвас нь А-320, В-737 гэх мэт нарийн биетэй онгоцнуудад зориулагдсан байна.

нисэх буудал болгох Засгийн газрын шийдвэр гарчихсан байгаа. Үүнийг олон улсын нисэх буудал болгох юм.../минут дуусав/

Г.Занданшатар: Гишүүд дэмжсэн, дэмжээгүй үг хэлж дууслаа.

Байнгын хорооны саналаар Аялал жуулчлалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн Аялал жуулчлалын тухай хуулийг хүчингүй болсонд тооцох тухай, Иргэний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай, Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Амьтны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Байгалийн нөөц ашигласны төлбөрийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Төсвийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэх нь зүйтэй гэсэн саналын томьёоллоор санал хураалт явуулна.

Тэгэхдээ санал хураалт явуулахын өмнө энэ юу байна. Энэ хуулийг бүлгээр ер нь хэлэлцэх хэрэгтэй юм байна бас. Бүлэг дээр. Энэ бүлгүүдээр ярьж.

Ер нь нэрээсээ эхлээд аялал жуулчлалыг энэ Р.Лхагвабаяр,

С.Цогтгэрэл энэ тэр хууль боловсруулахдаа хэдэн улсын хууль уншиж судалсан. Аялах, жуулчлах тухай хууль нэг тусдаа. Аялал жуулчлалыг дэмжих тухай нэг. Хэчнээн улсыг судалсан. Солонгос, Вьетнам, энэ Азийн улсуудын хуулиуд чинь дандаа аялал жуулчлалыг дэмжих тухай хуулиуд байгаа шүү дээ. Тийм ээ. Нэрээс эхлээд энэ аялал жуулчлалыг.

Аялах, жуулчлах гэдэг бол жуулчдын эрхийг хамгаалахтай холбоотой. Ёстой даатгал энэ тэр гэсэн харилцаа.

Тэгээд энэ хольсон. Аялал жуулчлалын. Одоо ингээд аялал жуулчлалын цэг, аялал жуулчлалын Хөвсгөл аймаг, Баян-Өлгий аймаг гээд л ярьж байна. Аялал жуулчлалын бүс гээд зөвхөн хязгаарлачихсан. Бүснээс чинь гадна тэр дотор чинь аялал жуулчлалын одоо тэр очдог газар гээд байна шүү дээ.

Одоо “Эделман Korea” гэдэг компаниар Монгол Улсын брэнд нэрийн судалгаа хийлгэхэд **“Energetic Mongolia”** гэж нэрлэх нь зүйтэй юм байна. Энэ дэлхийн 50 гаруй улсад судалгаа хийж үзээд байна шүү дээ.

Тэгээд л Орос, Хятад хөрш орнуудаас авхуулаад Америк, олон улсад энэ улс Эрчим хүчний эх орон гэж үздэг. Тэгээд бид нүүдэлчин гэдэг чинь цыганууд гэсэн гаралтай үг байна гээд ингээд зөвлөгөө өгч байсан байх жишээтэй. Тэгээд энэ бүхнийг чинь боловсруулж бодлого болгож хууль гаргах хэрэгтэй.

Энэ зөвхөн хөрш орнуудын жуулчлалаас гадна зөвхөн Турк Улсаас гэхэд чинь сая Ерөнхийлөгчөөсөө авхуулаад таксины жолооч нь хүртэл

Монгол Улсыг мэддэг. Бид Орхоны хөндийгөөс гаралтай. Очиж үзэхийг хүсэж байгаа 20 сая хүн байна гэж бичдэг.

Тэр perspective ирээдүйгээ өнөөдөр тэдэн хүн тэндээс ирдэг. Тийм ан амьтны аялал жуулчлал хийдэг энэ тэр гээд сууж байх юм. Тийм ээ.

Дэлхийн хөгжил, ногоон хөгжлийн зорилго чинь юу байгаа билээ. Ан амьтны дуудлага худалдааг хуулийнхаа нэг голыг болгочихсон. Энэ ногоон хөгжлийн зорилго, чиглэл юу болж байна. Дэлхийд юу гэж харагдах вэ.

Тэгээд нэр томьёоноос авхуулаад ингээд боловсронгуй болгох шаардлагууд маш их байна. Энэ аялал жуулчлалыг дэмжих асуудал.

Тийм учраас бас энэ дээр холбогдох аялал жуулчлалын зам гэж байна. Аялал жуулчлалын цэг, спот, туризм спот гэж байна. Туризм бизнес гэдгээ тодорхойлох хэрэгтэй.

Казиногийн хууль тусдаа яваад байгаа юм. Туризм бизнесийн нэг хэлбэр чинь казино нь байна уу, тэр энтертейнмент, түүхэн, археологийн.

Аялал жуулчлалын бизнесээ хүртэл ялгах хэрэгтэй. Хуульдаа.

Зөвхөн бүтээгдэхүүн гээд орхичихож байгаа юм. Package гэж бүтээгдэхүүнүүд байна. **Package tourism** гэж байна. Аялал жуулчлалыг дэмжих гэдэг үндсэн агуулга нь явах юм уу. Зөвхөн аялал жуулчлалын хуучин харилцаагаа улам боловсронгуй болгох юм уу. Шинэ юм хийх гэж байгаа юм уу. Шинэ сэргэлт хийх гэж байгаа юм уу.

Ийм учраас энэ асуудлуудаа гишүүд асуугаад яриад та нараас хангалттай хариулт авч чадахгүй байна гэж үзэж байна.

Ийм учраас нэг дэх өдөр бүлгийн хурлаар хэлэлцэнэ. Одоо санал хураалт явуулахгүй. Асуудлыг хойшлууллаа.

Хууль санаачлагчид бүтэн байхгүй байгаа учраас. Сайд нар бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ байж байж санал хураалт явуулах ёстой.

Ингээд 18.00 цаг өнгөрсөн байна. Өнөөдрийн нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тул хуралдаан өндөрлөснийг мэдэгдье. /алх цохив/

Хуралдаан 7 цаг 34 минут үргэлжилж, 18 цаг 24 минутад өндөрлөв.

**ДУУНЫ БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ
БУУЛГАЖ, ХЯНАСАН:
ШИНЖЭЭЧ**

Ц.АЛТАН-ОД